

Jongeren, de crisis en verschillen binnen de EU

Een onderzoek naar verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie wat betreft de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt

Jongeren, de crisis en verschillen binnen de EU

Een onderzoek naar verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie wat betreft de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt

Universiteit Utrecht

Departement Bestuurs- en Organisationswetenschappen (USBO)
Masteropleiding Bestuur en Beleid

Student Marlot van der Kolk

Studentnummer 3467147

E-mail m.vanderkolk@students.uu.nl

Eerste begeleider dr. W.E. Bakker

Tweede begeleider dr. C.H.J.M. Braun

Utrecht, 16 juli 2015

Voorwoord

In februari – het startpunt van de scriptie periode – heb ik vele scripties (en woorden vooraf) gelezen als oriëntatie voor mijn eigen scriptie. Ik las over moeilijke en lange afstudeerperiodes en over “bloed, zweet en tranen” die bij het schrijven van een scriptie er bij lijken te horen. Ondanks deze niet zo opbeurende berichten, had ik erg veel zin in het schrijven van mijn scriptie. Ruim vijf maanden kreeg ik de tijd om te werken aan een onderzoek dat ik zelf heb gekozen en heb vormgegeven. Ik heb zelfstandig kunnen werken aan dit “*master-piece*” en ik heb ontzettende leuke en interessante personen mogen spreken.

Er zijn een aantal mensen die ik graag wil bedanken voor deze leuke en leerzame tijd. Aller eerst wil ik Wieger Bakker bedanken voor de nuttige feedback, het corrigeren van mijn (soms wat) normatieve schrijfstijl en het inspireren en aansporen tot het schrijven van dit onderzoek. Ook wil ik Caelesta Braun bedanken voor haar feedback, evenals mijn studiegenoten uit mijn tutorgroep: Irmgard en Madelon. Daarbij wil ik Madelon in het bijzonder bedanken voor de vele lunchjes, theetjes, terrasjes en uiteraard de dagen op de USBO en UBB. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik iedere keer weer met een lach op mijn gezicht op de fiets naar de USBO of UBB stapte.

Ook wil ik graag mijn werkgever en collega’s van Registerplein bedanken, want naast mijn studie heb ik parttime gewerkt. Regelmatig heb ik mijn werkgever gevraagd om dagen te ruilen, zodat ik aanwezig kon zijn bij de tutorgroep of een interview kon afnemen. Keer op keer was dit geen enkel probleem en dit heeft ervoor gezorgd dat ik mijn werk en studie goed kon combineren.

Ik kijk met trots en veel plezier terug op deze scriptieperiode en eigenlijk dit hele studiejaar. Ik hoop dat dit doorwerkt in mijn scriptie en ik wil tegen alle (toekomstige) scriptieschrijvers dan ook zeggen: geniet ervan, want voordat je het weet is deze tijd voorbij.

Veel leesplezier!

Marlot van der Kolk
Utrecht, 16 juli 2015

Summary

The economic crisis started in 2007-08 as a financial crisis. This resulted in the biggest recession (2008-09) since the Great Depression of the 1930s. The impact of the economic crisis has been deeper on the weakest segments of society, especially young people. This is visible in, for example, the raising youth unemployment rates. Furthermore, the crisis created imbalances between the northern/northwestern and southern/southeastern Member States of the European Union. For example, in 2013 the difference between the lowest (7.8 percent in Germany) and highest (58.3 percent in Greece) youth unemployment rate was more than fifty percentage points, whereas these percentages were 11.9 percent (Germany) and 22.7 percent (Greece) in 2007. Youth unemployment can have long-lasting negative consequences for youth. It can cause loss of human capital and it can increase the risk of crime, mental health problems and the use of drugs. These effects can lead to social exclusion. Besides, youth unemployment has consequences for society as a whole. Employment is an essential tool to protect incomes, to generate economic growth and to prevent social and political instability. These possible consequences are the reason why youth unemployment can be described as the most pressing problem facing Europe.

The purpose of this study is twofold. Firstly, the (increasing) differences since the economic crisis of 2007 between the northern/northwestern and southern/southeastern EU Member States in youth labour market accessibility will be studied. Secondly, it will be examined to what extent there are indications that the possibly increasing differences are related to institutional features of education and the labour market, to macro-structural factors, and, in particular, to the national policy responses to the crisis. The main questions of this research are:

"To what extent does the economic crisis of 2007 lead to increasing differences between northern/northwestern and southern/southeastern EU Member States in youth labour market accessibility? And to what extent are there indications that the possibly increasing differences are related to institutional features of education and the labour market, to macro-structural factors, and, in particular, to the national policy responses to the crisis?"

Different features are important to illustrate the access of youth to the labour market. Based on a literature review, eight features are identified: the number of available jobs, the number of employed people, the number of unemployed people, the number of NEETs, the number of early school leavers, the duration of unemployment, the type of contract and the number of skills mismatches. Also, institutional features of education and the labour market, macro-structural factors and the national policy response to the crisis may play an important role in disparities in access of youth to the labour market. In this research, a multiple case study is conducted. Based on the different institutional and structural factors, the Netherlands, Sweden and the United Kingdom represent the northern/northwestern Member States and Spain and Croatia represent the southern/southeastern Member States.

The data shows the impact of the economic crisis in both northern/northwestern and southern/southeastern Member States. All features that characterize the access of youth to the labour market are encroached in negative ways. The amount of early school leavers is the only exception. The level of impact varies between Member States. This is especially noticeable in the statistics on the youth unemployment rate, the youth unemployment ratio, the NEET rates and the long term unemployment rates. These indicators show that the impact of the economic crisis on the access of youth to the labour market is most noticeable in the southern/southeastern Member States of the European Union. These indicators also illustrate the increasing differences between the northern/northwestern and southern/southeastern EU Member States since the economic crisis of 2007.

All Member States have implemented policy measures in response to the crisis. The governments intervened at different stages in the way to the labour market. The way to the labour market describes young people's journey through formal education and their transition into the labour market and employment. For example, governments have implemented measures to facilitate the transition from school to work and/or have implemented measures to stimulate employers to hire youth. The influence of the national policy responses is hard to determine, as not much can be said about causal relations. On the one hand, other (institutional and structural) factors may also affect the access of youth to the labour market. On the other hand, data is lacking due to the limited availability of evaluation reports and limited monitoring. Although the causal relations cannot be tested in this research, there are indications that the impact of the economic crisis is related to the institutional features of education and the labour market, to macro-structural factors and to the national policy responses to the crisis.

In regard to the main questions of this research, the economic crisis of 2007 led to increasing differences between northern/northwestern and southern/southeastern Member States of the European Union. Furthermore, there are indications that the increasing differences between the EU Member States are related to the institutional and structural factors and the national policy responses to the crisis. However, these causal relations are not tested in this research. This is the conclusion which can be reached, in the absence of further research to the impact of policy measures, their causal relations and structural monitoring and evaluations of policy measures.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Summary.....	3
1. Introductie	8
1.1 De impact van de crisis.....	8
1.2 Verschillen tussen lidstaten.....	9
1.3 Probleemstelling.....	11
1.4 Onderzoekopzet.....	12
1.5 Relevantie van het onderzoek	14
1.5.1 Maatschappelijke relevantie	14
1.5.2 Wetenschappelijke relevantie	15
1.6 Leeswijzer	15
2. Toegang tot de arbeidsmarkt	16
2.1 Het ontstaan van de verzorgingsstaten.....	16
2.2 Sociaal beleid binnen de verzorgingsstaten	17
2.2.1 Focus op de mannelijke kostwinner	17
2.2.2 Focus op social investment.....	18
2.3 Toegang tot de arbeidsmarkt gekarakteriseerd	18
2.4 Beantwoording van de deelvraag.....	20
3. Verschillen in toegang tot de arbeidsmarkt	22
3.1 Institutionele factoren.....	22
3.1.1 Institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt	22
3.1.2 Institutionele kenmerken van het onderwijs	24
3.2 Macro-structurele factoren	25
3.3 Nationale beleidsrespons op de crisis	26
3.3.1 De verzorgingsstaat regimes	27
3.3.2 De Europese Unie en andere lidstaten	28
3.4 Beantwoording van de deelvraag.....	29
4. Methode	31
4.1 Operationalisering van theorie.....	31
4.1.1 Indicatoren economische crisis	31
4.1.2 Indicatoren nationale beleidsrespons	32
4.2 Casusselectie	33

4.2.1 Nederland	33
4.2.2 Zweden	35
4.2.3 Verenigd Koninkrijk	35
4.2.4 Spanje	36
4.2.5 Kroatië	37
4.2.6 Overzicht cases	38
4.3 Dataverzameling.....	40
4.3.1 Secundair bestaand materiaal	40
4.3.2 Interviews	40
4.4 Onderzoeksmethode en -analyse.....	41
4.5 Betrouwbaarheid en validiteit.....	42
5. De crisis en toegang tot de arbeidsmarkt.....	44
5.1 De economische crisis	44
5.1.1 Jeugdwerkloosheid	44
5.1.2 Jeugdwerkloosheidsratio	45
5.1.3 NEET cijfer.....	46
5.1.4 Early school leavers	47
5.1.5 Duur werkloosheid	49
5.1.6 Aantal banen.....	50
5.1.7 Soort contract.....	51
5.1.8 Skills mismatches.....	55
5.2 Beantwoording van de deelvraag.....	56
6. De nationale beleidsrespons op de crisis	57
6.1 De nationale beleidsrespons	57
6.1.1 Voorkomen van early school leavers.....	57
6.1.2 Reïntegreren van early school leavers.....	58
6.1.3 Faciliteren transitie school-naar-werk.....	59
6.1.4 Bevorderen inzetbaarheid	61
6.1.5 Verwijderen van barrières en stimuleren werkgevers	62
6.2 Trends in de landen	64
6.2.1 Nederland	64
6.2.2 Zweden	66
6.2.3 Verenigd Koninkrijk	67
6.2.4 Spanje	68

6.2.5 Kroatië	69
6.3 Beantwoording van de deelvraag.....	70
7. Conclusie.....	72
7.1 Beantwoording van de hoofdvraag	72
7.2 Leermomenten	74
7.3 Wat betekent dit voor de Europese Unie?	77
Literatuurlijst	79
Bijlagen	85
Bijlage I: Topiclijst Paul Stubbs (6 mei 2015)	85
Bijlage II: Topiclijst Teo Matković (20 mei 2015)	86
Bijlage III: Topiclijst John Clarke (21 mei 2015)	87
Bijlage IV: Topiclijst Menno Fenger (26 mei 2015)	88

1. Introductie

Anna Horvat, 24 jaar oud met een master in sociologie, springt nerveus uit bed. Ze kiest haar outfit nauwkeurig, brengt haar haren in model en brengt subtiel wat make-up aan. Op de keukentafel ligt een mapje met daarin haar motivatiebrief en curriculum vitae. Op weg naar de deur stopt ze het mapje in haar tas. Vandaag heeft de Kroatische een sollicitatiegesprek in de plaatselijke bar. Dit is niet de carrière waarop ze had gehoopt na het behalen van haar diploma. Toch is dit sollicitatiegesprek – na tientallen afwijzingen – een kans op een betaalde baan waar ze volledig voor wil gaan.

1.1 De impact van de crisis

De huidige economische crisis begon in 2007-08 als een financiële crisis en leidde tot de grootse recessie (2008-09) sinds de Grote Depressie van de jaren dertig. Dit heeft grote gevolgen gehad voor de economische prestatie, de arbeidsproductiviteit en de werkgelegenheid in alle landen van de wereld. De impact van de crisis is het grootst op de kwetsbare groepen van de samenleving, zoals jongeren (Choudry et al., 2010, p.2). Jongeren zijn bijzonder kwetsbaar voor uitsluiting van de arbeidsmarkt, omdat ze een gebrek aan vaardigheden en werkervaring hebben en bovendien beperkte financiële middelen hebben om werk te vinden (ILO, 2006; United Nations, 2003). Hierdoor zijn jongeren vaker werkloos. Dit is zelfs in goede economische tijden het geval (Verick, 2009, p.4). Ondanks dat jeugdwerkloosheid geen nieuw probleem is, is de hoogte van het jeugdwerkloosheidcijfer sinds de economische crisis wel nieuw (Eurofound, 2012a, p.3). De situatie van Anna Horvat is dan ook een situatie waar vele jonge Europeanen momenteel in verkeren.

Jeugdwerkloosheid¹ binnen de Europese Unie nam tussen 2005 en 2007 af en behaalde haar laagste percentage (15,1 procent) in het eerste kwartaal van 2008 (Eurostat, 2015a). Sinds de economische crisis is het cijfer van jeugdwerkloosheid gestegen (Arpaia en Curci, 2010; ILO, 2010). In 2014 was het jeugdwerkloosheidcijfer 22,8 procent in de 28 lidstaten van de Europese Unie. Dit zijn bijna 5,4 miljoen werkloze jongeren tussen de 15 en 24 jaar. Dit betekent dat meer dan één op de vijf jonge, Europese baanzoekers geen baan kunnen vinden. In landen als Griekenland en Spanje is dit zelfs meer dan één op de twee jongeren (European Commission, 2014). Gezien deze zorgelijke cijfers en percentages binnen Europa is het niet vreemd dat bondskanselier Angela Merkel jeugdwerkloosheid omschrijft als “(..) *the most pressing problem facing Europe*” (The Guardian, 2013).

Naast deze werkloosheidcijfers, is ook het cijfer van jongeren tussen 15 en 24 jaar die niet werken en niet naar school gaan alarmerend: 7,5 miljoen jongeren tussen de 15 en

¹ De internationale definitie van een jeugdwerkloze is een persoon in de leeftijdscategorie van 15 tot en met 24 jaar die actief opzoek is naar werk en binnen twee weken met een baan kan starten.

24 jaar zijn “*not employed, not in education and not in training (so-called NEETs²)*”. Het NEET-cijfer verwijst naar het deel van de totale bevolking van jongeren dat niet bezig is met werk, onderwijs of training. Dit kan zowel op vrijwillige basis als niet vrijwillige basis zijn (Eurofound, 2012b). Het betreft een percentage van 12,9 procent; een groei van bijna twee procent vergeleken met 2008 (11 procent). In landen als Estland, Ierland en Spanje is het NEET percentage tussen 2008 en 2010 zelfs met meer dan vijf procent toegenomen (ILO, 2013, p.11). Het aantal NEET-jongeren is problematisch, omdat juist onderwijs erg belangrijk is op de weg naar de arbeidsmarkt en deelname in de samenleving. Jongeren zonder kwalificaties of met lage kwalificaties hebben de hoogste kans op werkloosheid en daarmee de grootste kans op sociale uitsluiting (Eurofound, 2012a, pp.108-109).

1.2 Verschillen tussen lidstaten

De Europese verzorgingsstaten zijn gebaseerd op het concept van sociaal burgerschap zoals dit is geschetst door Thomas H. Marshall. De centrale gedachte achter dit concept is dat de staat verantwoordelijk is voor het economische en het sociale welzijn van de burgers (O’Cinneide, 2014, p.172). Inmiddels zijn sociale rechten in Europa goed beschermd in vergelijking met andere werelddelen. De meeste burgers hebben toegang tot een behoorlijk niveau van gezondheidszorg en sociale zekerheid en ook het recht op werk en onderwijs is relatief goed beschermd door wetgeving. Het idee dat de staat een actieve rol moet spelen in het veiligstellen van het economische en sociale welzijn van mensen is diep geworteld in de Europese juridische en politieke cultuur; bijna alle Europese landen hebben de instrumenten van de European Social Charter (ESC), United Nations (UN) en International Labour Organization (ILO) in relatie tot sociale rechten bekrachtigd (O’Cinneide, 2014, p.169).

Daarbij zet de Europese Unie (EU) zich in voor een Sociaal Europa dat wordt gekenmerkt door de voortdurende verbetering van de leef- en werkomstandigheden van de mensen in Europa (O’Cinneide, 2014, p.169). Sociaal Europa staat dan ook voor de gemeenschappelijke inzet van Europese staten om hun unieke sociale model te behouden. Als een politiek concept suggereert het bovendien het bestaan van gedeelde Europese sociale waarden. Dit is ook terug te zien in verschillende EU verdragen, zoals in de preambule van de *Treaty of the European Union*. Hierin wordt geclaimd dat de Europese Unie zal werken aan het oprichten van “*highly competitive social market economy (...) aiming at full employment and social progress*” en het promoten van “*social justice and protection*”.

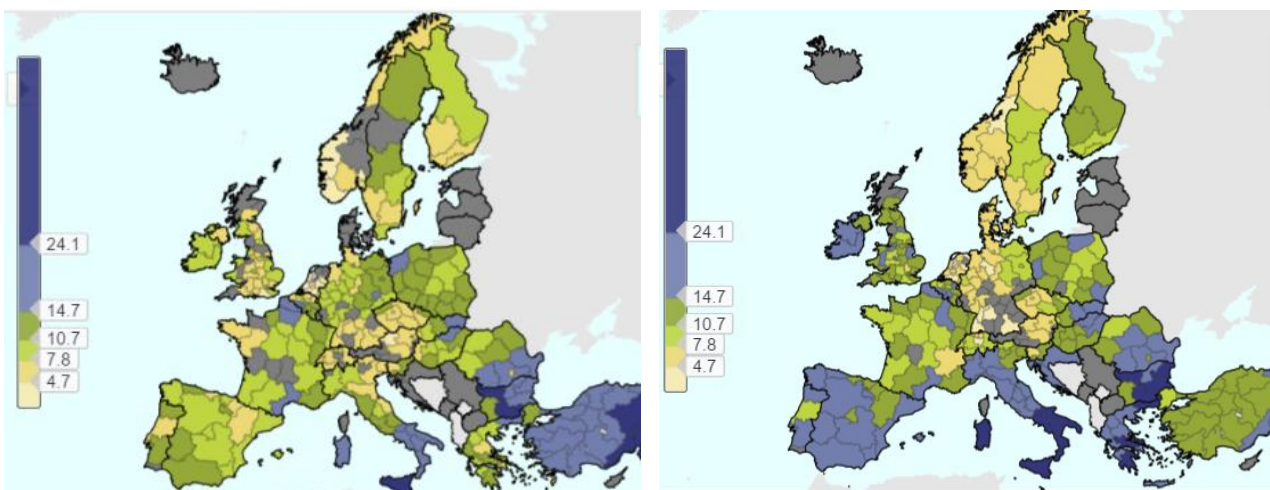
In de werkelijkheid lijkt de vertaling van het abstracte begrip Sociaal Europa naar de praktijk moeizaam te verlopen. Het begin van de afname van het *safety net* dat Europese staten willen garanderen aan alle leden van de samenleving gaat terug tot de jaren tachtig van de twintigste eeuw; het hoogtij van de Europese *commitment* begon af te nemen. Vervolgens werd vanaf de jaren negentig de sociale bescherming geleidelijk

² De term NEET is de laatste jaren in het politieke debat gekomen als gevolg van de onevenredige impact van de crisis op jongeren (Eurofound, 2012b).

aangetast door hervormingen van de verzorgingsstaten en het vermogen van Europese staten om te concurreren in de markteconomie te versterken. Het niveau van steun van de staat aan kwetsbare groepen nam af, waardoor sociale ongelijkheid groeide (O’Cinneide, 2014, pp.169-170).

De gevolgen van de huidige economische crisis heeft deze afname van de steun van de staat enorm versneld (O’Cinneide, 2014, pp.169-170). Bovendien zorgde de economische crisis voor onevenwichtigheid tussen verschillende staten van de Europese Unie; er ontstonden verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten (Kriesi, 2014, p.77). Zo blijkt uit onderzoek van Hemerijck (2013) dat de noordelijke/noordwestelijke lidstaten - met een Scandinavisch, Continentaal en Angelsaksische verzorgingsstaat regime - het meest investeren in onderwijs, actief arbeidsmarkt beleid en kinderopvang. De zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten - met een Mediterrane verzorgingsstaat regime en de nieuwe lidstaten - spenderen daarentegen het minst op deze gebieden (Hemerijck, 2013, pp.284-286).

Ook op het gebied van jeugdwerkloosheid en het aantal NEET-jongeren zijn er verschillen te zien tussen lidstaten van de Europese Unie. Volgens cijfers van Eurostat was er in 2013 een verschil van meer dan vijftig procent tussen de lidstaten met het laagste en hoogste jeugdwerkloosheidspercentage: 7,8 procent van de Duitse jongeren waren werkloos en van de Griekse jongeren was dit 58,3 procent. In 2007 was dit percentage in Duitsland 11,9 procent en in Griekenland 22,7 procent (Eurostat, 2015b). Uit deze cijfers blijkt dat de verschillen tussen de lidstaten op het gebied van jeugdwerkloosheid de laatste jaren zijn toegenomen. In Figuur 1 zijn de NEET-percentages onder jongeren tussen de 15 en 24 jaar weergegeven. Hierbij toont de linker kaart een weergave van 2006 (voor de crisis) en de rechter kaart een weergave van 2013.

Figuur 1: NEET percentage onder jongeren tussen de 15 en 24 jaar in Europa. Links is een weergave van 2006 en rechts een weergave van 2013 (Eurostat, 2013).

Hierbij staat (licht) beige voor "Very low rate (<7%)", licht groen staat voor "Low rate (7%-10%)", groen staat voor "Average rate (10%-14%)", licht blauw staat voor "High rate (14-24%)" en donker blauw staat voor "Very high rate (>24%)". Grijs zijn gebieden waar geen cijfers van bekend zijn.

Uit Figuur 1 blijkt dat het NEET probleem het meest voorkomend is in zuidelijke/zuidoostelijke Europese landen, terwijl jongeren in noordelijke/noordwestelijke landen beter geïntegreerd lijken in onderwijs en werkgelegenheid. Ook is duidelijk te zien dat de NEET-percentages in het bijzonder in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten zijn toegenomen in vergelijking met 2006, terwijl in sommige noordelijke/noordwestelijke lidstaten er juist een afname te zien is. Hierdoor groeien verschillen tussen Europese lidstaten in het uitoefenen van (sociaal) burgerschap wat betreft het recht op onderwijs en arbeid.

1.3 Probleemstelling

De genoemde cijfers tonen toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie op het gebied van jeugdwerkloosheid en het aantal NEET-jongeren. De vraag die hierbij speelt is: in hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen de lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Hierbij gaat het niet alleen om het jeugdwerkloosheidscijfer en het aantal NEET-jongeren, maar ook andere relevante indicatoren die de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt karakteriseren. Bovendien rijst de vraag in hoeverre institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, de structurele factoren en, in het bijzonder, de nationale beleidsrespons op de crisis een rol spelen in de verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Op welke manier gaan nationale overheden om met de impact van de crisis? Wat is de nationale beleidsrespons op de crisis?

Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Het eerste doel is het in kaart brengen van (toenemende) verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Het tweede doel is het in kaart brengen van aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis. De aard van het onderzoek is descriptief.

Om dit doel te verwezenlijken, zijn de volgende hoofdvragen opgesteld:

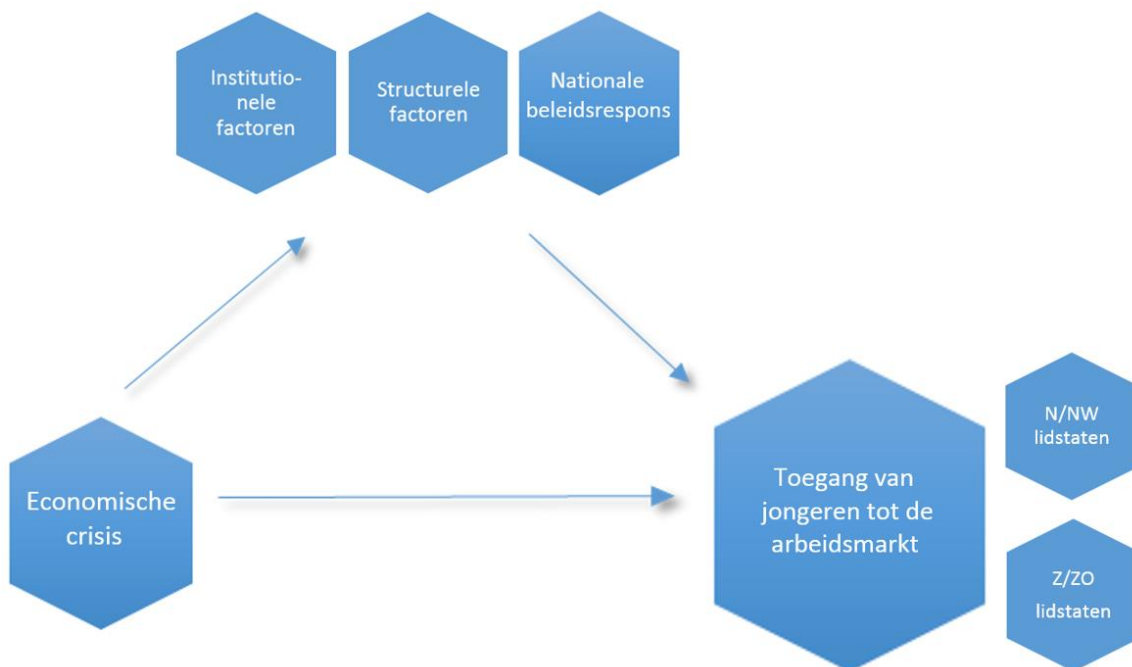
In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de EU in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt? En in hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?

Om deze hoofdvragen te kunnen beantwoorden, zijn er vier deelvragen opgesteld:

1. Hoe kan de ontwikkeling van kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie gekarakteriseerd worden?
2. In hoeverre spelen institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in de lidstaten van de Europese Unie?
3. In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt?
4. In hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?

1.4 Onderzoeksopzet

Om tot een beantwoording van de onderzoeksvragen te komen, is een onderzoeksstrategie en -methode opgesteld. In deze onderzoeksopzet volgt een korte beschrijving van de opzet en de keuzes die zijn gemaakt. De uitgebreide beschrijving van de onderzoeksmethode en -analyse, de keuze voor de cases en de operationalisering van de theorie is uitgewerkt in hoofdstuk 4. In Figuur 2 is een visuele weergave van het onderzoek te zien.

Figuur 2: Visuele weergave van het onderzoek

De hoofdvragen van dit onderzoek impliceren een vergelijking tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Het was praktisch niet haalbaar om al deze lidstaten met elkaar te vergelijken. Er is daarom gekozen om een *multiple case study* uit te voeren, waarbij Nederland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Kroatië zijn gekozen als cases. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk representeren de noordelijke/noordwestelijke lidstaten en Spanje en Kroatië representeren de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. Deze keuze wordt in hoofdstuk 4 (Methode) toegelicht.

In deze *multiple case study* is triangulatie toegepast door gebruik te maken van verschillende informatiebronnen (literatuur, secundair bestaand materiaal en respondenten) en verschillende methoden (secundaire analyses, documentenanalyses en elite-interviews). In Tabel 1 is weergegeven hoe de deelvragen beantwoord zijn en welk doel de beantwoording van deze deelvraag heeft. De beantwoording van deze vier deelvragen leiden samen tot de beantwoording van de hoofdvraag.

	<i>Deelvraag</i>	<i>Beantwoording door</i>	<i>Doel</i>
1	Hoe kan de ontwikkeling van kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie gekarakteriseerd worden?	Literatuurstudie.	Een theoretisch onderbouwd kader bieden om indicatoren voor het vervolg van het onderzoek in kaart te brengen.
2	In hoeverre spelen institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in de lidstaten van de Europese Unie?	Literatuurstudie.	Een theoretisch onderbouwd kader bieden om indicatoren voor het vervolg van het onderzoek in kaart te brengen en de keuze voor de cases theoretisch te onderbouwen.
3	In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt?	Literatuurstudie, analyse secundair bestaand materiaal en interviews.	Het beantwoorden van de eerste hoofdvraag door de (toenemende) verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten in kaart te brengen van 2007 tot en met 2014.
4	In hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?	Literatuurstudie, documentenanalyse en interviews.	Het beantwoorden van de tweede hoofdvraag door het in kaart brengen van de institutionele en structurele kenmerken van de lidstaten en in het bijzonder door de nationale beleidsrespons van de lidstaten weer te geven.

Tabel 1: Beantwoording en doel van de deelvragen

Er is gekozen om jongeren te definiëren als 15 tot 24 jaar. In beschikbare informatie en literatuur worden verschillende definities van jongeren gehanteerd en is er veel discussie over de voors en tegens van de verschillende definities van jongeren en de gevolgen daarvan (bijvoorbeeld O'Higgins, 1997). De statistieken hebben de neiging zich te richten op de groep van 15 tot 24 jaar en hier zijn dan ook vele gegevens van beschikbaar. Om deze praktische reden is ook in dit onderzoek gekozen om de enge definitie (15 tot 24 jaar) van jongeren te hanteren.

1.5 Relevantie van het onderzoek

Het onderzoek heeft zowel een maatschappelijke als wetenschappelijke relevantie. In de volgende subparagrafen wordt de relevantie van het onderzoek toegelicht.

1.5.1 Maatschappelijke relevantie

Jongeren zijn een enorme bron van potentieel en talent voor de samenleving en de economie. Als landen het potentieel van jongeren willen benutten, moeten ze productief worden ingezet en geïntegreerd worden in de samenleving. In de huidige situatie worden Europese lidstaten in meer of mindere mate geconfronteerd met de steeds grotere uitdaging voor het opnemen en integreren van jongeren in het onderwijs en de arbeidsmarkt (Eurofound, 2012a, p.3).

De huidige situatie vormt een bedreiging voor het toekomstperspectief van jongeren en de samenleving als geheel. Jeugdwerkloosheid kan langdurige gevolgen hebben. Verlies van werkervaring op jonge leeftijd, met daarbij impliciet het verlies van menselijk kapitaal, heeft vaak negatieve gevolgen op de toekomstige prestaties van de jongeren op de arbeidsmarkt in zowel termen van participatie en verdiensten. Bovendien neemt bij werkloosheid de kans op criminaliteit, mentale gezondheidsproblemen, geweld en drugsgebruik toe (Bell en Blanchflower, 2009; Verick, 2009, pp.3-4). Dit is problematisch, omdat hierdoor het risico van sociale uitsluiting toeneemt (Eurofound, 2012a, p.18).

Daarnaast kan jeugdwerkloosheid grote gevolgen hebben voor de gehele samenleving. Werkgelegenheid is een essentieel middel voor inkomenszekerheid, het genereren van economische groei, het herstel van de sociale cohesie en het voorkomen van sociale en politieke instabiliteit (Supúlveda Carmona, 2014, p.44). Een succesvolle aanpak van dit probleem is dan ook niet alleen een kwestie van voldoen aan aspiraties van jongeren voor een beter leven, maar ook een noodzaak voor het verbeteren van het welzijn van de samenleving in het algemeen (Eurofound, 2012a, p.3; ILO, 2012b).

Om dit probleem aan te kunnen pakken, is het noodzakelijk om een beter begrip te krijgen van het probleem: welke impact heeft de economische crisis op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt? En in hoeverre zijn er aanwijzingen dat die impact beïnvloed wordt door bijvoorbeeld de nationale beleidsrespons op de crisis? Het is van belang om ook deze laatste vraag te kunnen beantwoorden, omdat nationale overheden verschillende maatregelen hebben getroffen op het gebied van toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

1.5.2 Wetenschappelijke relevantie

Ondanks dat er een hoog aantal statistisch materiaal beschikbaar is over de impact van de economische crisis op de toegang van jongeren tot onderwijs en de arbeidsmarkt, is er weinig adequaat academisch onderzoek gedaan naar de impact van de economische crisis op dergelijke sociaaleconomische rechten.³ De wetenschappelijke onderzoeken die wel beschikbaar zijn, focussen zich daarbij maar beperkt op verschillende specifieke lidstaten van de Europese Unie en vergelijkingen daartussen. Juist deze vergelijking tussen de verschillende lidstaten van de Europese Unie is interessant gezien de veronderstelling door verschillende auteurs dat Sociaal Europa aan het vervagen is en verschillen tussen de lidstaten groter worden (O’Cinneide, 2014).

Daarbij lijkt er een algemeen gebrek te zijn aan wetenschappelijke onderzoeken die zich richten op de keuzes die nationale overheden nemen om met de gevolgen van de economische crisis om te gaan. Deze leemte is in het bijzonder zichtbaar in relatie tot sociaaleconomische rechten als toegang tot de arbeidsmarkt. Een onderzoek vanuit supranationaal perspectief, zoals dit onderzoek, is een manier om de nationale beleidsrespons te identificeren en in kaart te brengen in hoeverre er aanwijzingen zijn dat institutionele en structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol spelen in (toenemende) verschillen tussen de lidstaten van de Europese Unie. Dit onderzoek tracht dan ook zowel de leemte in de wetenschappelijke literatuur op te vullen als een brug te slaan tussen de impact van de economische crisis en de rol van de institutionele en structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis.

1.6 Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport is opgebouwd uit zeven hoofdstukken. Na deze inleiding en opzet van het onderzoek (hoofdstuk 1) volgen twee theoretische hoofdstukken (hoofdstuk 2 en 3). In deze hoofdstukken wordt antwoord gegeven op deelvraag 1 en 2. Dit leidt tot theoretisch onderbouwde kaders voor het vervolg van het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 de theorie geoperationaliseerd en de methode wordt toegelicht en verantwoord. In hoofdstuk 5 en 6 worden de empirische resultaten van het onderzoek weergegeven. Ten slotte volgt de conclusie.

³ Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld: Verick, 2009; Nolan, 2014.

2. Toegang tot de arbeidsmarkt

In dit theoretische hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag: “*Hoe kan de ontwikkeling van kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie gekarakteriseerd worden?*” Om deze vraag te beantwoorden wordt allereerst het ontstaan en de ontwikkeling van de Europese verzorgingsstaten geschetst. Vervolgens wordt de ontwikkeling van het sociale beleid binnen de Europese verzorgingsstaten in kaart gebracht, waarin een verschuiving is te zien van een focus op de mannelijke kostwinner naar een focus op *social investment*. Aan de hand van deze verschuiving binnen het sociale beleid wordt ten slotte de kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt gekarakteriseerd.

2.1 Het ontstaan van de verzorgingsstaten

Economische en sociale rechten, zoals recht op onderwijs en arbeid, worden vaak gezien als recente innovaties die zijn ontstaan na de Tweede Wereldoorlog. In Europa hebben sociale rechten echter een veel langere geschiedenis welke is terug te leiden naar de Franse Revolutie; al in 1793 deed Robespierre het voorstel om een *Bill of Rights* goed te keuren waarin het recht om te werken en het ontvangen van sociale bijstand als belangrijkste individuele rechten worden erkend (Robespierre, 1793). Deze veronderstelling van de relatie tussen burger en de staat kreeg grip op het politieke spectrum in de daaropvolgende decennia. In de jaren zeventig van de negentiende eeuw legde Bismarck de fundering voor de wel bekende verzorgingsstaten door sociale verzekeringen voor werknemers te introduceren (O’Cinneide, 2014, p.171). Hoewel de fundering voor de verzorgingsstaten al een eeuwen oud principe was, waren de ervaringen van de Grote Depressie en de Tweede Wereldoorlog doorslaggevend in het vormgeven van de Europese verzorgingsstaten na 1945 (Hemerijck, 2013, p.120).

Na de Tweede Wereldoorlog introduceerden bijna alle Europese landen sociale hervormingen. De landen deelden de behoefte aan sociale en economische wederopbouw. Dit leidde tot activering van sociaal beleid in de Europese landen (Hemerijck, 2013, p.120). Hierbij kwam de logica van sociaal burgerschap centraal te staan. De centrale gedachte achter dit concept is dat de staat verantwoordelijk is voor het economische en het sociale welzijn van de burgers (O’Cinneide, 2014, p.172). De Britse socioloog Marshall beschreef sociale rechten als “*the whole range from the right to a modicum of economic welfare and security to the right to share to the full in the social heritage and to live the life of a civilized being according to the standards prevailing in the society*” (Marshall, 1963, p.74). De doelstellingen van de verzorgingsstaten waren het bieden van sociale zekerheid en de gelijkheid van kansen voor burgers te bevorderen (Hemerijck, 2013, p.120).

De verzorgingsstaten maakten in de decennia na het ontstaan van de verzorgingsstaten verschillende ontwikkelingen door. Veel onderzoekers onderscheiden twee periodes van verandering vanaf de Tweede Wereldoorlog: een dertig jaar durende *Golden Age* van

innovatie en uitbreiding van de verzorgingsstaat (eind Tweede Wereldoorlog tot midden jaren zeventig) en een periode van bezuinigingen vanaf midden jaren zeventig tot het begin van de 21e eeuw (Huber en Stephens, 2001; Marglin en Schor, 1990; Pierson, 2002). Hemerijck (2013) stelt dat met deze visie op de ontwikkelingen van de verzorgingsstaten in termen van groei en bezuinigingen het gevaar wordt gelopen dat de meest recente periode in negatieve termen wordt uitgedrukt; de sociale vooruitgang die wordt geboekt op het gebied van sociaal beleid komt in gevaar. Hemerijck omschrijft dan ook niet twee maar drie periodes van ontwikkeling van de verzorgingsstaten: (1) een periode van uitbreiding van de verzorgingsstaten die startte aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, (2) een periode van bezuinigingen en neoliberalisme die ontstond in de nasleep van de oliecrisis in de jaren zeventig, en (3) de meer recente periode sinds midden van de jaren negentig waarin *social investment* beleid populair werd (Hemerijck, 2013, p.118).

2.2 Sociaal beleid binnen de verzorgingsstaten

De ontwikkelingen van de verzorgingsstaat zorgden voor een verschuiving van de focus van het sociale beleid binnen de verzorgingsstaten. In de volgende subparagrafen wordt deze verschuiving in kaart gebracht.

2.2.1 Focus op de mannelijke kostwinner

In de eerste twee periodes – zoals omschreven door Hemerijck (2013) - was sociaal beleid binnen de verzorgingsstaten gericht op de mannelijke kostwinner uit het gezin. De sociale voorzieningen waren gebaseerd op een relatief gestandaardiseerde levenscirkel; men groeide op in een moederlijk huishouden, volgde vervolgens onderwijs tot men adolescent was, waarna voor de mannen (industriële) werkgelegenheid volgde en – uiteindelijk – een fase van ouderdom. Het grootste sociale risico was dat de mannelijke kostwinner zijn baan zou verliezen. De focus van het sociale beleid lag dan ook op het behoud van inkomen door middel van sociale verzekeringen en werk- en ontslagbescherming (Hemerijck, 2013, p.60). De integratie van jongeren tot de arbeidsmarkt werd volgens deze levenscirkel gezien als een opeenvolging van school naar werk (Eurofound, 2012a, p.19), waarbij onderwijs werd gezien als voorbereiding op een stabiele toekomst op de arbeidsmarkt (Hemerijck, 2013, p.60).

Vanaf de jaren tachtig ontstond een aantal maatschappelijke veranderingen: de arbeidsmarkt veranderde, gender verschuivingen vonden plaats en de familie demografie veranderde. Hierdoor werd de effectiviteit van het sociale beleid ondermijnd (Hemerijck, 2013, p.60). Deze maatschappelijke veranderingen zorgden ervoor dat de samenleving werd geconfronteerd met nieuwe sociale risico's. Deze risico's varieerden van groeiende cijfers van vervroegde schoolverlaters, hoge (jeugd)werkloosheid, grotere familie instabiliteit en tot onvoldoende sociale zekerheid (Bonoli, 2005; Castles, 2004; Esping-Andersen et al., 2002; Esping-Andersen, 2009; Gallie en Russel, 2009).

Experts als Anthony Giddens (1998) en Gøsta Esping-Andersen (1999) stelden dat de nieuwe sociale risico's de traditionele passieve, werk gerelateerde, sociale voorzieningen stelsel extreem duur en uiteindelijk onhoudbaar maakten. De auteurs pleitten dan ook voor *A New Welfare State* (Esping-Andersen et al., 2002) waarin een *social investment* perspectief centraal staat.

2.2.2 Focus op social investment

In de derde periode – zoals omschreven door Hemerijck (2013) – kwam de focus van sociaal beleid binnen de verzorgingsstaten op *social investment* te liggen. Anthony Giddens introduceerde in 1998 de term "*social investment state*", waarin investeren in het menselijk kapitaal een grote rol speelt (Giddens, 1998, p.117). Om te investeren in het menselijk kapitaal is het van belang om levenslang toegang tot onderwijs en opleidingen te ondersteunen en een actief arbeidsmarktbeleid te voeren. De staat speelt hierbij een actieve rol (Blair en Schröder, 1999, pp.31, 35).

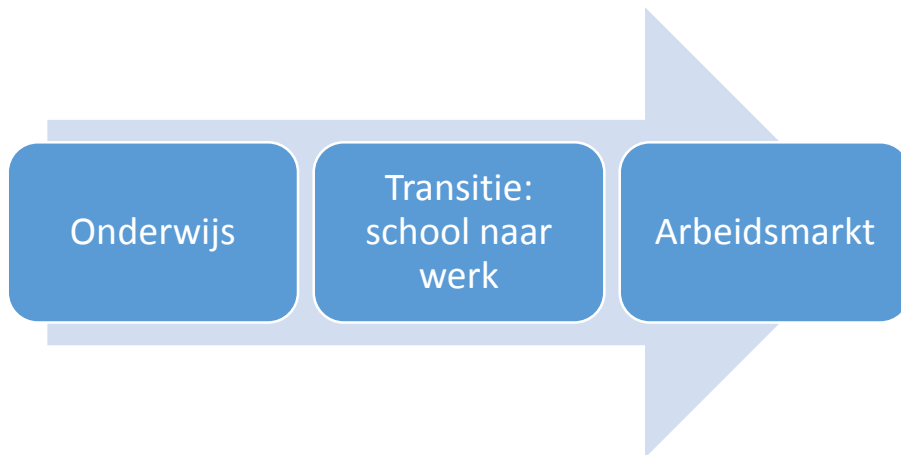
Vanuit het *social investment* perspectief zijn werkenden de bron van groei en productiviteit. Hierbij is de rol van kinderen en jongeren cruciaal, omdat zij de burgers van de toekomst zijn (Lister, 2006, p.455). Investeren in onderwijs zijn dan ook van groot belang, omdat dit leidt tot hogere mate van het ontwikkelen van vaardigheden en een toename in werkgelegenheid, in het bijzonder in een kenniseconomie (Nelson en Stephens, 2012). De vertaling van dit perspectief naar een beleidsadvies omvat volgens Hemerijck (2013) een aantal belangrijke hoekstenen, zoals: een "*child-centred*" investeringsstrategie, het vormen van menselijk kapitaal, het activeren van werkgelegenheid, ondersteunen van arbeidsmarkt flexibiliteit met verschillende sociale bescherming en adequate minimale ondersteuning, het ondersteunen van het combineren van werk en privé leven en het vermijden van vervroegde pensionering (Hemerijck, 2013, p.36).

Ondanks dat in alle Europese verzorgingsstaten de focus van het sociale beleid is verschoven van de mannelijke kostwinner naar *social investment*, blijkt uit onderzoek van Hemerijck (2013) dat er verschillen tussen lidstaten zijn te herkennen; niet alle lidstaten investeren evenveel in *social investment*. Hemerijck stelt dat de Scandinavische landen het meest investeren op het gebied van *social investment*, gevolgd door de Continentale landen en Angelsaksische landen. De Mediterrane landen en de nieuwe lidstaten investeren het minst op het gebied van *social investment* (Hemerijck, 2013, pp.284-286). Hierin zijn dus verschillen te herkennen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie.

2.3 Toegang tot de arbeidsmarkt gekarakteriseerd

Tot de jaren negentig lag de focus van het sociale beleid op de mannelijke kostwinner. De weg naar de arbeidsmarkt werd gezien als een lineair proces; het was een opeenvolging van school naar werk (Eurofound, 2012a, p.19). Het belang van onderwijs werd erkend als voorbereiding op een stabiele toekomst op de arbeidsmarkt. Vanaf de jaren negentig werd binnen het *social investment* perspectief het belang van onderwijs nog meer erkend en benadrukt. Hierbij veranderde de weg naar de arbeidsmarkt niet,

maar werd ingezien dat de weg naar de arbeidsmarkt minder lineair verloopt dan eerder werd gesteld doordat zij bijvoorbeeld vroegtijds het onderwijs hebben (moeten) verlaten of geen baan hebben kunnen vinden door praktische of logistieke barrières. Ook is het mogelijk dat jongeren deze weg tijdelijk verlaten (Eurofound, 2012a, p.108). Inmiddels is er op internationaal niveau een brede overeenstemming dat de weg naar de arbeidsmarkt start met onderwijs; onderwijs is bepalend voor de *outcome* van werkgelegenheid voor jongeren (ILO, 2013, p.63). De weg naar de arbeidsmarkt beschrijft “*young people’s journey through formal education and their transition into the labour market and employment*” (Eurofound, 2012a, p.108). Visueel kan dit als volgt weer worden gegeven:

Figuur 3: Weg naar de arbeidsmarkt

De situatie van jongeren op de arbeidsmarkt werd tot de jaren negentig beschreven als “werkloos” of “werkend”. De beschikbaarheid van banen speelde voor de toegang tot de arbeidsmarkt een belangrijke rol. De nadruk lag dus vooral op het laatste aspect van de weg naar de arbeidsmarkt; de situatie op de arbeidsmarkt. Met de verschuiving naar de focus op *social investment* wordt meer aandacht besteed aan alle aspecten van de weg naar de arbeidsmarkt. Zo onderzoekt de Europese Commissie inmiddels ook – naast het jeugdwerkloosheidcijfer - het aantal NEET jongeren om jeugdwerkloosheid en de sociale situatie van jongeren in kaart te brengen (Eurofound, 2012a, p.21).

Om een eenduidig beeld te krijgen moeten ook belemmeringen in beeld worden gebracht die de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt beperken en die de situatie van jongeren op de arbeidsmarkt verslechteren. Hierbij moet aandacht worden besteed aan alle aspecten van de arbeidsmarkt. Een voorbeeld hiervan is het in beeld brengen van het aantal jongeren dat vroegtijds school verlaat. Deze “*early school leavers*” zijn in het nadeel wanneer zij de arbeidsmarkt willen betreden, omdat zij een te kort aan kwalificaties hebben (ILO, 2013, p.23). Ook is het van belang om de duur van de werkloosheid van jongeren in beeld te brengen (ILO, 2013, p.11).

Daarnaast is het belangrijk om de situatie van jongeren in kaart te brengen wanneer ze de arbeidsmarkt hebben betreden. Tot de jaren negentig was de weg naar de arbeidsmarkt gericht op het vinden van “een” baan. Nu de focus ligt op *social investment*, is de weg naar de arbeidsmarkt gericht op het vinden van een baan op het

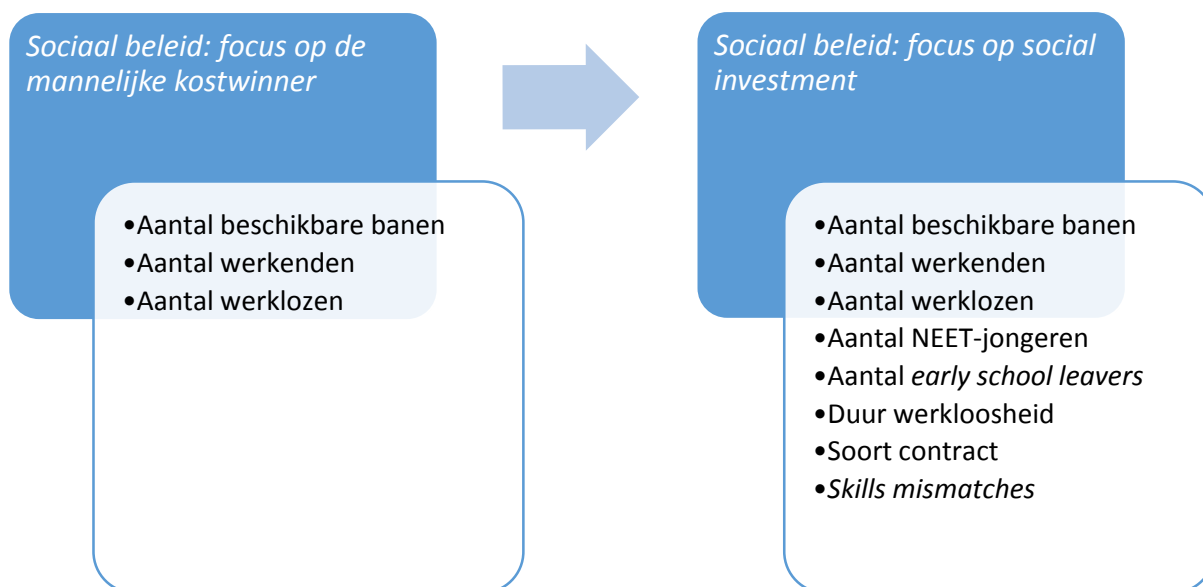
juiste opleidingsniveau. *Skills mismatches* komen namelijk steeds vaker voor. Deze kwalificatiekloven hebben invloed op de tevredenheid van werknemers, het loon van individuele werknemers en de productiviteit. Daarbij wordt door deze *mismatches* het volledige potentieel van de beroepsbevolking niet benut evenals de groei van de productiviteit van een land (ILO, 2013, p.23).

Ook is het soort contract (vast of tijdelijk dienstverband, parttime of fulltime positie) van belang wanneer de situatie van jongeren op de arbeidsmarkt in kaart wordt gebracht (Eurofound, 2012a, pp.14-16). Een parttime baan kan als voordeel hebben voor jongeren dat zij werk met andere activiteiten kunnen combineren. De vraag naar dergelijke banen kan worden veroorzaakt door de noodzaak van bedrijven om bijvoorbeeld om te gaan met piekuren in bijvoorbeeld het weekend of buiten reguliere werktijden. Parttime banen kunnen bovendien een opstap zijn naar een fulltime positie. Daarnaast starten veel jongeren vaak op de arbeidsmarkt met een tijdelijk contract. Tijdelijke contracten worden gezien als een effectief middel om de transitie van school naar werk te versoepelen en de lagere contractkosten zijn daarbij erg aantrekkelijk voor werkgevers. Aan de andere kant is er het gevaar dat deze onstabiele regelingen eerder leiden tot een “*employment trap*” dan een vast dienstverband (O’Higgins, 2010; Pastore, 2011).

2.4 Beantwoording van de deelvraag

In deze paragraaf wordt een korte samenvatting van het hoofdstuk gegeven en wordt de volgende deelvraag beantwoord: “*Hoe kan de ontwikkeling van kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie gekarakteriseerd worden?*”

De ontwikkeling van de kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt kan gekarakteriseerd worden aan de hand van de focus van het sociaal beleid van de Europese verzorgingsstaten. De situatie van jongeren op de arbeidsmarkt werd tot de jaren negentig - toen de focus van het sociale beleid op de mannelijke kostwinner lag - beschreven als “werkloos” of “werkend”. De beschikbaarheid van banen speelde voor de toegang tot de arbeidsmarkt een belangrijke rol. De nadruk lag dus vooral op het laatste aspect van de weg naar de arbeidsmarkt; de situatie op de arbeidsmarkt. Met de verschuiving naar de focus op *social investment* wordt meer aandacht besteed aan alle aspecten van de weg naar de arbeidsmarkt. De kenmerken van toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt kunnen dan ook uitgebreid worden met informatie over het aantal NEET-jongeren, het aantal *early school leavers*, de duur van de werkloosheid, het soort contract en *skills mismatches*. Visueel kan het antwoord op de deelvraag dan ook als volgt worden weergegeven:

Figuur 4: Kenmerken van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt

Deze kenmerken worden in het vierde hoofdstuk van dit onderzoek (Methode) omgezet in meetbare, statistische indicatoren. Aan de hand van deze indicatoren wordt vervolgens in hoofdstuk 5 in kaart gebracht in hoeverre sinds de economische crisis van 2007 sprake is van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Dit leidt tot de beantwoording van de derde deelvraag van dit onderzoek.

3. Verschillen in toegang tot de arbeidsmarkt

In hoofdstuk 1 is weergegeven dat zowel op het gebied van jeugdwerkloosheid als het aantal NEET-jongeren grote verschillen bestaan tussen de lidstaten van de Europese Unie. In eerder onderzoek (bijvoorbeeld Kogan en Müller, 2003; Ryan, 2001) zijn institutionele kenmerken van onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons geïdentificeerd als belangrijke factoren die een rol lijken te spelen bij verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Om deze vraag te beantwoorden wordt aan de hand van theorie en empirische data kenmerken van de factoren in kaart gebracht die een rol lijken te spelen in verschillen in de toegang tot de arbeidsmarkt. Dit zal leiden tot de beantwoording van de tweede deelvraag: *“In hoeverre spelen institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in de lidstaten van de Europese Unie?”*

3.1 Institutionele factoren

Institutionele factoren lijken een rol te spelen in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt (Eurofound, 2012a, p.42). In eerder Europees onderzoek zijn institutionele factoren van de arbeidsmarkt en institutionele factoren van het onderwijs geïdentificeerd als de meest belangrijke institutionele factoren die hierbij een rol lijken te spelen (Kogan en Müller, 2003; Müller en Gangl, 2003a; Müller, 2005; Ryan, 2001). Deze factoren omvatten verschillende kenmerken die van invloed zijn op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In de volgende subparagrafen worden de kenmerken van deze factoren toegelicht.

3.1.1 Institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt

Institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt zijn van belang voor de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Een belangrijk kenmerk dat invloed heeft op de toegang tot de arbeidsmarkt is het sociale zekerheidsstelsel, zoals regelgeving rondom arbeidsbescherming, zoals ontslagbescherming, voorschriften rondom contracten en minimumlonen. Vanuit theoretisch perspectief zijn effecten van ontslagbescherming dubbelzinnig (Noelke, 2011). Aan de ene kant worden werknemers beschermd door het stabiliseren van arbeidsverhoudingen en worden zij beschermd tegen onredelijk ontslag. Aan de andere kant wordt beweerd dat werkgevers kunnen afzien van het inhuren van werknemers, omdat eventueel ontslag kosten met zich mee brengt voor de werkgever (Lindbeck en Snower, 1989; Müller en Gangl, 2003b). Dit kan vooral tegen jongeren werken, omdat hun productiviteit nog niet bewezen is en dit een groter risico met zich meebrengt bij het aannemen van de jongere voor de werkgever. Empirische studies bevestigen vooral deze laatste opvatting over regelgeving rondom arbeidsbescherming. Uit onderzoek blijkt dat in landen met een strenge regelgeving rondom arbeidsbescherming dit tegen jongeren werkt (Eurofound, 2012a, p.42). Het zorgt voor hogere werkloosheid onder jongeren (Breen, 2005; Esping-Andersen, 2000), een langere zoektocht naar een baan voor jongeren (Wolbers, 2007), lagere werkgelegenheid voor

jongeren (Bussanini en Duval, 2006) en voor een lagere kans op het krijgen van een baan voor werkloze jongeren (Russell en O'Connell, 2001).

Recente studies naar regelgeving rondom arbeidsbescherming benadrukken dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen voorschriften met betrekking tot vaste banen en die met betrekking tot tijdelijke contracten, omdat deze regelingen de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt vermoedelijk verschillend beïnvloeden (Baranowska en Gebel, 2010; Noelke, 2011). Het verhogen van regelgeving op het gebruik van tijdelijke contracten, zoals het beperken van het gebruik, inkorten van de maximale duur en het maximaal aantal opeenvolgende tijdelijke contracten, leidt tot een beperktere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Deze bevindingen uit het onderzoek van Eurofound (2012a) ondersteunen de opvatting dat tijdelijke banen beter zijn dan geen banen en dat deregulering van tijdelijke contracten jongeren helpt tot toegang tot de arbeidsmarkt. Interessant hierbij is dat (de)regulering van de bescherming van vaste contracten geen significante effecten laten zien op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt (Eurofound, 2012a, pp.43-44).

Regelgeving rondom minimumlonen is een hulpmiddel om jonge werknemers te beschermen tegen lage lonen, maar kunnen als onbedoeld effect de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt beperken. Uit onderzoek blijkt dat een hoog niveau van minimumloon leidt tot het verlies aan werkgelegenheid onder jongeren (Neumark en Wascher, 2004 en 2007). Minimumlonen kunnen leiden tot hoge kosten voor het inhuren van jonge werknemers, waardoor werkgevers zich hiervan onthouden (Eurofound, 2012a, p.45).

Daarnaast spelen vakbonden mogelijk een rol in het beïnvloeden van de kansen van jongeren wat betreft toegang tot de arbeidsmarkt. Dit is mogelijk door collectieve onderhandelingen en samenwerkingsverbanden (Müller en Gangl, 2003b; Soskice, 1999). Dergelijke inspanningen omvatten loonmatiging maatregelen om de toegang van jongeren te bevorderen of inspanningen om gemeenschappelijke opleiding- en curricula normen vast te stellen. Volgens dit perspectief kunnen vakbonden met succes de toegang van jongeren tot onderwijs, opleiding en werkgelegenheid beïnvloeden. Er is echter weinig empirisch bewijs beschikbaar dat dit perspectief ondersteunt. Uit onderzoek van Van der Velden en Wolbers (2003) blijkt dat vakbonden de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt niet beïnvloeden en Bertola en collega's (2007) stellen dat een hoge mate van vakbondsvorming juist zorgt voor verlies van werkgelegenheid onder jongeren.

Actief arbeidsmarktbeleid is een ander kenmerk dat vormgeeft aan de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Europese landen hebben verschillende maatregelen geïntroduceerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te vereenvoudigen, in het bijzonder in tijden van hoge werkloosheid. Deze maatregelen omvatten bijvoorbeeld ondersteuning bij het zoeken van een baan, kort durende trainingen en cursussen en het subsidiëren van werk. Het doel van de meeste van de maatregelen is om een NEET-status te vermijden door problematische groepen te integreren in onderwijs of de

arbeidsmarkt. Russell en O'Connell (2001) tonen in een vergelijkende macro-analyse tussen negen EU-landen dat het niveau van uitgaven voor een actief arbeidsmarktbeleid een sterk positief effect hebben op de kans op een baan voor een werkloze jongere. Ook recent onderzoek van Eurofound (2012a, p.47) bewijst dat hogere uitgaven van actief arbeidsmarktbeleid het risico om een NEET-jongere te worden laat afnemen.

3.1.2 Institutionele kenmerken van het onderwijs

Naast institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt spelen kenmerken van het onderwijs een grote rol in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. De weg naar de arbeidsmarkt start met onderwijs; onderwijs is bepalend voor de *outcome* van werkgelegenheid voor jongeren. Onderwijs voorziet jongeren van de juiste vaardigheden ter voorbereiding op de arbeidsmarkt en faciliteren de transitie van school naar werk (ILO, 2013, p.63). Institutionele kenmerken van het onderwijs spelen dan ook een grote rol in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

Uit eerder onderzoek blijkt dat de toegang tot de arbeidsmarkt wordt beïnvloed door de structuur van het onderwijssysteem in het betreffende land (Hannan et al., 1997; Müller en Gangl, 2003a; Shavit en Müller, 1998). De institutionele koppeling tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt speelt hierbij een grote rol, ofwel; de wijze waarop in het onderwijssysteem theoretisch leren wordt gecombineerd met praktische werkervaring. In landen waar de focus ligt op theoretisch leren is het onderwijsprogramma over het algemeen academisch van aard en specifieke beroepsvaardigheden worden niet in de praktijk aangeleerd. In deze landen is de link tussen onderwijs en de arbeidsmarkt beperkt. In landen waar de focus ligt op praktische werkervaring wordt in het onderwijsprogramma beroeps specifieke vaardigheden aangeleerd via beroeps- of vakonderwijs, waardoor de student wordt voorbereid op de beroepspraktijk en minder aanvullende training nodig heeft. Dit maakt hen aantrekkelijk voor werkgevers (Blossfeld, 1992). In deze landen is er een duidelijke link tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt en diploma's en certificaten nemen een belangrijke plaats in (Wolbers, 2007).

De manier waarop onderwijs wordt vormgegeven, verschilt per land. Beroepsonderwijs – in literatuur vaak aangeduid als *vocational training* - kan worden georganiseerd door theoretische training in vakscholen, voor praktische training op de werkvloer of door een combinatie van beide. Deze combinatie wordt een duaal stelsel van werken en leren genoemd. Dit duale stelsel biedt voordelen voor zowel werkgevers als werknemers; werkgevers kunnen potentiële werknemers al in een vroeg stadium beoordelen op hun capaciteiten (Acemogly en Pischke, 1998; Breen, 2005) en studenten krijgen tijdens de studie de gelegenheid om werkervaring op te doen (Wolbers, 2007). Verschillende studies hebben bevestigd dat in landen met een duaal stelsel jongeren een lager risico hebben op werkloosheid (Breen, 2005; Gangl, 2001; Shavit en Müller, 1998) en de transitie van school naar werk soepeler verloopt (Wolbers, 2007). Bovendien zorgen dergelijke programma's voor een lagere uitval van studenten door middel van het bieden van een alternatief op het academisch georiënteerde onderwijs. Ook zorgt het ervoor dat beroepscurricula regelmatig wordt onderhouden om de huidige vraag van de

werkgever te weerspiegelen, het vereenvoudigt de doorstroom van informatie tussen onderwijs en werkgelegenheid en het verhoogt de betrouwbaarheid van de educatie (Shavit en Müller, 1998). Vanuit theoretisch perspectief is de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt beter wanneer in het onderwijs aandacht wordt besteed aan zowel theorie als praktijk.

Uitbreiding van het onderwijs wordt gezien als een belangrijke institutionele factor die van belang is voor (gelijke kansen in) de toegang tot onderwijs. Uitbreiding van het onderwijs leidt echter niet altijd tot een vermindering van de sociale ongelijkheid op het gebied van onderwijskansen. Eerdere hervormingen die gericht waren op de openstelling van het hogere onderwijs voor jongeren van verschillende educatieve en sociale achtergronden leidden vaak niet tot het verwachte effect van gelijkheid onder jongeren. Actief beleid dat specifiek gericht is op het wegnemen van belemmeringen en het vergroten van kansen voor jongeren uit lagere sociale klassen, is noodzakelijk om gelijke kansen in de toegang van jongeren tot onderwijs te garanderen (Lannelli, 2003, p.32).

3.2 Macro-structurele factoren

Naast de institutionele factoren lijken ook macro-structurele factoren een rol te spelen in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In eerder Europees onderzoek zijn verschillende macro-structurele factoren geïdentificeerd als belangrijke factoren die een rol spelen in verschillen in toegang tot de arbeidsmarkt (Kogan en Müller, 2003; Müller en Gangl, 2003a; Müller, 2005; Ryan, 2001).

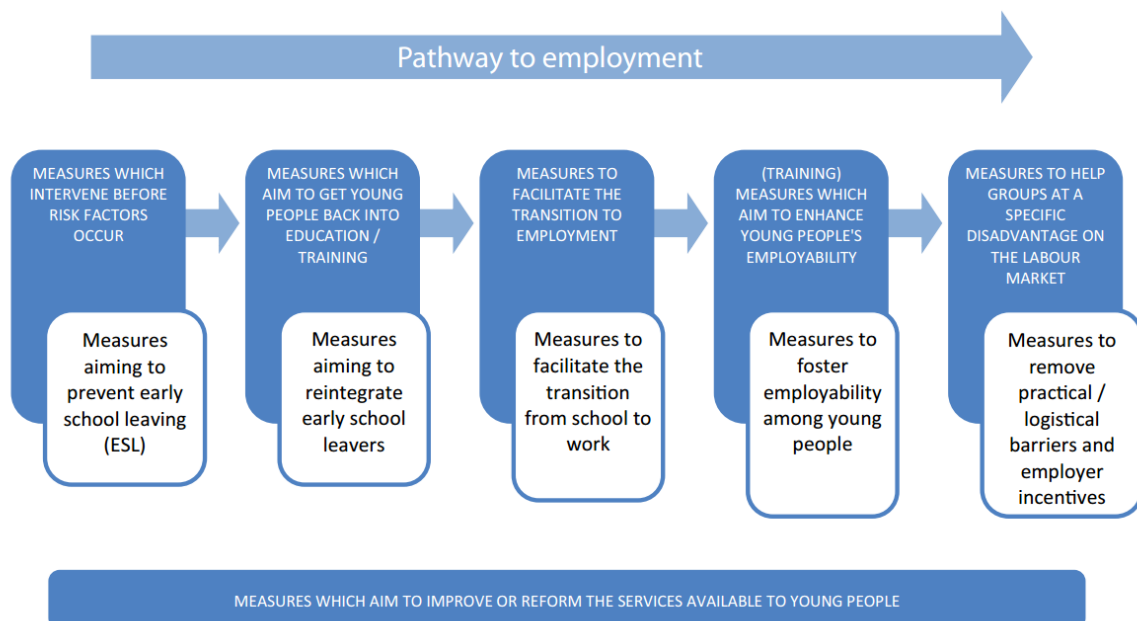
De toegang tot de arbeidsmarkt wordt beïnvloed door jeugd cohort maten. Dit oefent demografische druk uit op de toegang van jongeren. Bassanini en Duval (2006) bewezen in hun onderzoek naar OECD landen dat kansen op werkgelegenheid voor jongeren afnemen wanneer een hoger aantal jongeren de arbeidsmarkt betreden. Gangl (2002) stelt dat demografische factoren – in termen van cohort maten – geen invloed hebben op jeugdwerkloosheid. Vanuit een theoretisch perspectief wordt echter verwacht dat een hoger cohort jongeren de competitie om banen toeneemt als men ervan uitgaat dat jongeren niet in staat zijn om oudere en meer ervaren werknemers te vervangen (Bassanini en Duval, 2006).

Daarnaast spelen macro-economische omstandigheden een grote rol in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Ongunstige economische omstandigheden verhogen de competitie onder afgestudeerden en maken de transitie van school naar werk meer problematisch voor een aantal van hen (Müller, 2005). Gangl (2002) stelt dat ongunstige economische omstandigheden worden vertaald in een hoger risico op werkloosheid in Europa. Ook Wolbers (2007) ondervindt dat hogere werkloosheid de snelheid verlaagt in toegang tot de arbeidsmarkt. De invloed van ongunstige economische omstandigheden is ook te zien in andere kenmerken van toegang tot de arbeidsmarkt, zoals de groei van het aantal NEET jongeren en de afname van het aantal beschikbare banen (ILO, 2013, p.23).

De invloed van ongunstige economische omstandigheden op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt verschilt per sector (Martinez-Molina et al., 2014). Uit onderzoek van Verick (2009) blijkt dat – in lijn met eerdere crises – specifieke sectoren harder worden geraakt door ongunstige economische omstandigheden als gevolg van de recessie en de invloed van handel (bijvoorbeeld door daling van export). Sinds het begin van de crisis resulteerde de ineenstorting van de huizenbubbel in een inkrimping van de bouwsector. De daaropvolgende wereldwijde recessie en de daling van de handel beïnvloedde sterk de *manufacturing* sector. Hierdoor is de invloed van de economische crisis op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt het sterkst in landen waar het merendeel van de jongeren werkzaam zijn in deze sector. Verick noemt wel dat empirisch bewijs voor dit verband gemixt is (Verick, 2009, pp.23-24).

3.3 Nationale beleidsrespons op de crisis

De derde factor dat een rol lijkt te spelen in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is de nationale beleidsrespons op de crisis. Door de impact van de economische crisis is er een gevoel van urgentie ontstaan om beleid te ontwikkelen en te implementeren om op die manier jongeren in Europa (weer) aan het werk of studeren te krijgen. De maatregelen die lidstaten sinds de economische hebben geïntroduceerd omvatten een breed scala aan initiatieven (Eurofound, 2012a, p.108). Deze initiatieven grijpen in op verschillende punten langs de weg naar de arbeidsmarkt en zijn door Eurofound (2012a) gekarakteriseerd in vijf categorieën (zie Figuur 5). De mate waarin een lidstaat in dergelijke beleidsmaatregelen investeert of bezuinigt, is bepalend voor de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Bezuinigingen op het gebied van onderwijs leiden bijvoorbeeld tot een beperkte toegang tot de arbeidsmarkt. De mate van dergelijke investeringen of bezuinigingen verschilt per lidstaat. Welke factoren spelen hierin een rol? In de volgende subparagrafen wordt op deze vraag ingezoomd.

Figuur 5: Categorieën van beleidsmaatregelen (Eurofound, 2012a, p.108)

3.3.1 De verzorgingsstaat regimes

Binnen studies naar de verzorgingsstaten wordt er gefocust op het theoretische perspectief van historisch institutionalisme. Dit perspectief biedt het inzicht dat vormgeving van beleid padafhankelijk is. Dit wil zeggen dat eerder sociaal beleid en vroegere politieke structuren van invloed zijn op het huidige beleid (Hemerijck, 2013, pp.23, 87). Het is daarom essentieel om rekening te houden met regimespecifiek beleid om de nationale beleidsrespons te begrijpen.

In de literatuur zijn verschillende typologieën van verzorgingsstaten ontstaan (bijvoorbeeld Castles en Mitchell, 1993; Esping-Andersen, 1990; Korpi en Palme, 1998). Hierbij wordt er een indeling gemaakt in verschillende “*welfare regimes*”; regime verwijst hierbij naar de manier waarop “*welfare production is allocated between state, market and households*” (Esping-Andersen, 1999, p.73). Ondanks dat het onderscheid tussen de verschillende regimes niet zo zwart-wit is, kunnen er vier types regime worden onderscheiden: (1) Scandinavische regimes, (2) Continentale regimes, (3) Angelsaksische regimes, en (4) Zuid-Europese regimes, ook wel Mediterrane regimes genoemd (Hemerijck, 2013, p.155). De regimes verschillen in hun visies op de taken van de verzorgingsstaat. Dit is voornamelijk terug te zien in de voorzieningen die zijn geregeld door de overheid.

Binnen het Scandinavische regime – waar Denemarken, Finland en Zweden onder vallen – is sociale bescherming een burgerrecht. Het is om die reden volledig universeel en alle burgers hebben recht op dezelfde basis voorzieningen. De staat voorziet in publieke sociale dienstverlening op het gebied van gezondheid en onderwijs en er is een actief arbeidsmarktbeleid om gelijkheid binnen de samenleving te bevorderen. Sociale bescherming is geïntegreerd en het voorzien van voordelen en dienstverlening valt onder de verantwoordelijkheid van de overheid. Daarnaast spelen vakbonden een grote rol op het gebied van werkloosheidsbescherming (Hemerijck, 2013, p.155; Scharpf, 2000, pp.13-14). Binnen het Continentale regime – waar Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk en de Benelux landen onder vallen – ligt de nadruk op de link tussen werk positie, familie status en sociale rechten. Uitkeringen en andere sociale voorzieningen zijn in verhouding met eerdere verdiensten en gekoppeld aan de situatie binnen werk en gezin. De voorzieningen zijn royaal en hebben vaak een lange duur; sociale zekerheid speelt een belangrijke rol binnen het regime (Hemerijck, 2013, pp.157-158; Scharpf, 2000, pp.16-18). Het Angelsaksische regime – waar Ierland en het Verenigd Koninkrijk onder vallen – is gebaseerd op de markt als primaire bron van welvaart, waarbij de staat steun biedt aan de armsten binnen de samenleving. Van burgers die hier niet onder vallen wordt verwacht dat zij via private regelingen voorzieningen treffen tegen bijvoorbeeld werkloosheid (Scharpf, 2000, pp.15-16). Sociale bescherming speelt hier een rol, maar is dus niet volledig universeel. Uitkeringen zijn minimaal en vaak van korte duur (Hemerijck, 2013, p.156). Binnen het Mediterrane regime - waar Spanje, Portugal, Italië en Griekenland onder vallen – ligt de focus op familie; de familie is de primaire bron voor zorg en ondersteuning en is daarom erg belangrijk ter ondersteuning van beperkte sociale voorzieningen. Het *safety net* van basis voorzieningen is beperkt ontwikkeld en de arbeidsmarkt is sterk gereguleerd (Hemerijck, 2013, pp.159-160).

Daarnaast zijn er de nieuwe lidstaten van de Europese Unie; Polen, Hongarije, Tsjechië, Slovenië, Slowakije, Estland, Letland, Litouwen, Bulgarije, Roemenië en de nieuwe lidstaat Kroatië. Deze lidstaten hebben verschillende economische, sociale en politieke veranderingen ondergaan in de afgelopen decennia, waardoor ze moeilijk te plaatsen zijn bij een specifiek regime (Hemerijck, 2013, pp.160-163, 205). Uit onderzoek van Hemerijck (2013) blijkt echter dat de nieuwe lidstaten gelijke prestaties tonen als Mediterrane landen op het gebied van *social investment*. Deze landen investeren het minst in onderwijs, een actief arbeidsmarktbeleid en de ontwikkeling van jonge kinderen. Binnen het Scandinavische regime daarentegen wordt het meest geïnvesteerd op het gebied van *social investment*, gevolgd door landen met het Continentale en Angelsaksische regime. De mate van investeringen is in lijn met de kenmerken van het specifieke regime (Hemerijck, 2013, pp.281-286).

De kenmerken van een verzorgingsstaat regime zijn gerelateerd aan hoe beleid verankerd is in bijvoorbeeld belastingsystemen en arbeidsmarkt regulatie en hoe beleid geïmplementeerd is in termen van toegang en kwaliteit (Hemerijck, 2013, p.286). Dit komt doordat beleidsmakers geneigd zijn te werken binnen het vermogen van instituties en de bestaande beleidsarchitectuur van ieder regime. Dit leidt tot verschillende patronen van continuïteit of verandering van beleid (Hemerijck, 2013, p.163) en leidt ook tot verschillende nationale beleidsresponses op bijvoorbeeld de crisis. De regimes van de Scandinavische, Continentale, Angelsaksische en Mediterrane landen spelen vanuit het perspectief van historisch institutionalisme dus een belangrijke rol in de nationale beleidsrespons op de crisis.

3.3.2 De Europese Unie en andere lidstaten

Naast de verschillende verzorgingsstaat regimes spelen de Europese Unie en andere lidstaten ook een mogelijke rol in de verschillende nationale beleidsresponses. De Europese verzorgingsstaten hebben verschillende bezuinigingsmaatregelen ingevoerd als respons op de crisis. De bezuinigingsmaatregelen maken deel uit van de Europese strategie van (economisch) herstel. Deze strategie weerspiegelt een geloof dat bezuinigingsmaatregelen expansieve effecten in nationale economieën kunnen produceren, particuliere consumpties en investeringen kunnen verhogen en het Bruto Binnenlands Product (BBP) kunnen laten groeien. Clarke en Newman (2012) noemen dit "*the alchemy of austerity*" (Clarke en Newman, 2012, p.3). Deze strategie is terug te zien in een recente studie van Theodorophoulou en Watt (2011). In deze studie wordt getoond dat verschillende nationale lidstaten tussen 2010 en 2013 bezuinigden of planden te bezuinigen op publieke uitgaven. Deze bezuinigingen betroffen in het bijzonder het afzwakken van sociale bescherming programma's.

De mate van bezuinigingen is verschillend in de Europese verzorgingsstaten. Vooral de Scandinavische en Continentale verzorgingsstaten hebben bewezen standvastig te zijn in tijden van crisis. In andere landen is het tegenovergestelde waar, zoals in de Mediterrane landen. Deze landen worden geforceerd om drastische bezuinigingen te introduceren om financiële steun van het International Monetary Fund en andere Europese landen te krijgen. De impact hiervan is groot op de sociaaleconomische

omstandigheden van de betreffende bevolking en vragen om een meer radicale hervorming van het Mediterrane verzorgingsstaat regime (Clarke en Newman, 2012, p.6; O’Cinneide, 2014, p.185). Theodorophoulou en Watt (2011) stellen dat de mate en de impact van deze bezuinigingsmaatregelen niet eerlijk zijn verdeeld en zorgen voor “*new landscapes of inequality*” (in Clarke en Newman, 2012, p.7). Dit weerspiegelt de verschillen tussen de Europese lidstaten; er zijn verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke lidstaten met Scandinavische, Continentale en Angelsaksische regimes en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten met een Midderraan regime en de nieuwe lidstaten.

Deze verschillen zijn ook te herkennen binnen het politieke discours. Het narratief van winnaars en verliezers heeft sinds de economische crisis een nieuwe twist gekregen. De landen die het hardst zijn geraakt door de crisis – dit zijn vooral de Mediterrane landen en de nieuwe lidstaten – worden op transnationaal niveau getypeerd als verliezers (O’Cinneide, 2014, pp.184-185). De overige lidstaten zien de radicale hervormingen die deze landen (gedwongen) moeten invoeren als hun “eigen schuld”, omdat “*they were the sole authors of their own misfortune*” (O’Cinneide, 2014, p.186).

3.4 Beantwoording van de deelvraag

In deze paragraaf wordt een korte samenvatting van het hoofdstuk gegeven en wordt de volgende deelvraag beantwoord: “*In hoeverre spelen institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in de lidstaten van de Europese Unie?*”

Er zijn verschillende factoren die een rol lijken te spelen in de verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt, namelijk: (1) institutionele factoren, (2) macro-structurele factoren en (3) nationale beleidsresponses. Op basis van de theorie en de empirische data die in dit hoofdstuk zijn weergegeven, kan geconcludeerd worden dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt beperkt of versterkt lijkt te worden door de kenmerken van deze factoren. Zo lijkt een actief arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid en een duaal onderwijssysteem te zorgen voor een betere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt, terwijl strenge regelgeving rondom tijdelijke contracten, hoge minimumlonen, grote jeugd cohort maten en slechte economische omstandigheden juist lijken te zorgen voor een beperktere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Bovendien spelen de beleidsmaatregelen die door nationale overheden geïntroduceerd zijn in respons op de crisis een rol in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Zo lijken bezuinigingsmaatregelen gericht op bijvoorbeeld het voorkomen en reïntegreren van *early school leavers* te zorgen voor een beperktere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt, terwijl investeringen juist lijken te leiden tot een betere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In Tabel 2 zijn de factoren en bijbehorende kenmerken weergegeven.

	Factoren	Kenmerken
1	Institutionele factoren <ul style="list-style-type: none"> - Institutionele factoren van de arbeidsmarkt - Institutionele factoren van het onderwijs 	Arbeidsbescherming, minimumlonen, vakbonden, arbeidsmarktbeleid. Structuur onderwijssysteem, onderwijsbeleid.
2	Macro-structurele factoren	Jeugd cohort maten, economische omstandigheden, heersende economische sector.
3	Nationale beleidsrespons	Maatregelen gericht op het voorkomen en reïntegreren van vervroegde schoolverlaters, faciliteren van de transitie van school-naar-werk, bevorderen van de inzetbaarheid en verwijderen van barrières en stimuleren van werkgevers.

Tabel 2: Factoren die een rol spelen in verschillen in toegang

Het empirische deel van dit onderzoek wordt beantwoord door middel van een *multiple case study*. De cases Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk (noordelijke/noordwestelijke lidstaten) en Spanje en Kroatië (zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten) zijn gekozen op basis van hun verschillende institutionele en structurele kenmerken. Dit wordt in hoofdstuk 4 (Methode) uitgewerkt en nader toegelicht. Daarnaast bouwt dit onderzoek voort op de vijf categorieën waarop de nationale beleidsrespons gericht kan zijn om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te bevorderen of te beperken (zie Figuur 5). Deze categorieën worden gebruikt als indicatoren om de nationale beleidsrespons op de crisis wat betreft de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in kaart te brengen en leidt tot de beantwoording van de vierde deelvraag.

4. Methode

In dit onderzoek staan de volgende hoofdvragen centraal: *“In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de EU in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt? En in hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?”* In dit hoofdstuk wordt omschreven hoe deze hoofdvragen aan de hand van empirisch onderzoek beantwoord wordt. Hiervoor is het noodzakelijk om eerst de theorie uit het voorgaande hoofdstuk te operationaliseren voor het empirische deel van dit onderzoek. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de casuselectie, dataverzameling, onderzoeksmethode en onderzoeksanalyse en de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek.

4.1 Operationalisering van theorie

Het tweede deel van mijn onderzoek – het empirische deel – heeft als doel het beantwoorden van de volgende deelvragen:

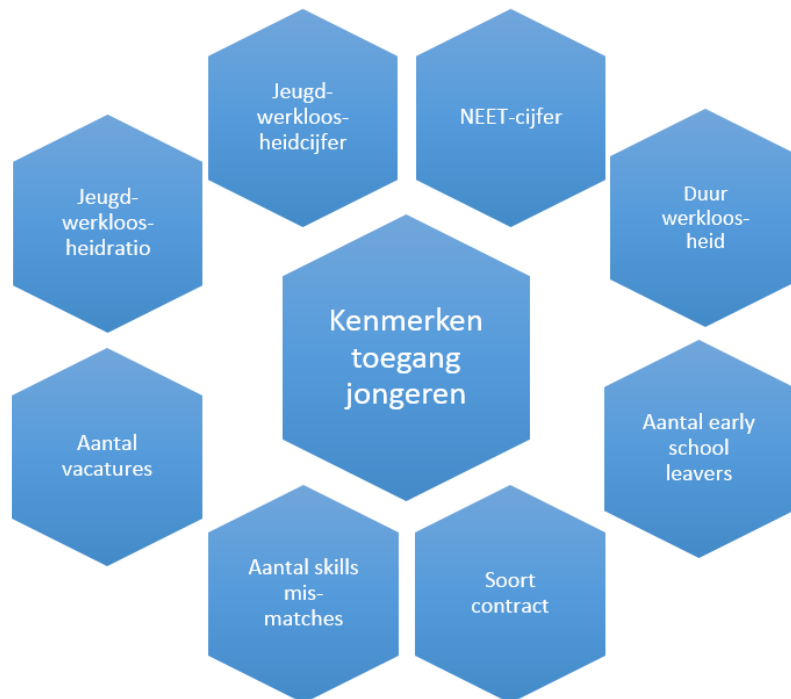
- Deelvraag 3: *In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt?*
- Deelvraag 4: *In hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?*

Om de theoretische bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken toe te kunnen passen, is het noodzakelijk om de theorie te operationaliseren in meetbare indicatoren. Dit wordt in de volgende subparagrafen uitgewerkt.

4.1.1 Indicatoren economische crisis

Om deelvraag 3 te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk om indicatoren te hebben die de invloed van de crisis op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt kunnen meten. Door middel van een literatuurstudie is in hoofdstuk 2 een aantal kenmerken geïdentificeerd die de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt karakteriseren. Dit zijn de volgende kenmerken: aantal beschikbare banen, aantal werkenden, aantal werklozen, aantal NEET-jongeren, aantal *early school leavers*, duur werkloosheid, soort contract en *skills mismatches* (zie ook Figuur 4). Het aantal werkenden en aantal werklozen wordt in dit onderzoek in kaart gebracht aan de hand van het jeugdwerkloosheidcijfer en het jeugdwerkloosheidsratio. De overige kenmerken kunnen worden gebruikt als statistische, meetbare indicatoren. De statistische indicatoren zijn visueel weergegeven in Figuur 6. Deze indicatoren worden in dit onderzoek gebruikt om

de invloed van de economische crisis op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te onderzoeken in noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Dit leidt tot de beantwoording van de derde deelvraag.

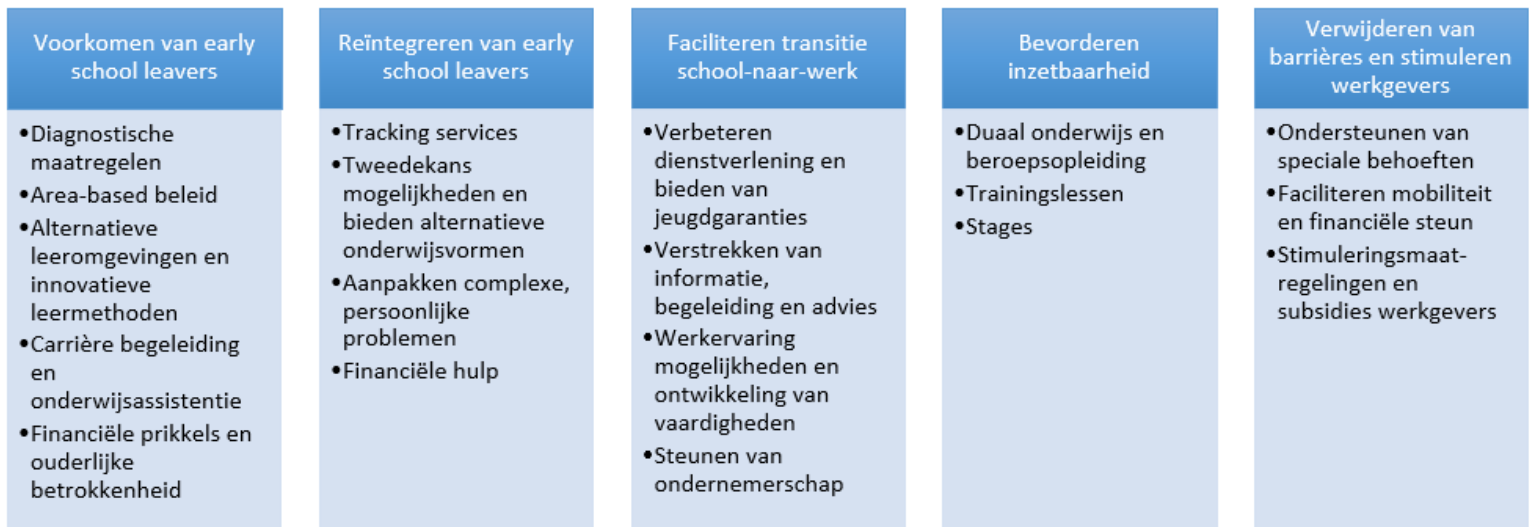
Figuur 6: De statistische indicatoren

4.1.2 Indicatoren nationale beleidsrespons

Om deelvraag 4 te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk om indicatoren te hebben waarmee de nationale beleidsrespons op de crisis in kaart gebracht kan worden. Zoals in hoofdstuk 3 is weergegeven, verdeelt Eurofound (2012a) beleidsmaatregelen in vijf categorieën:

1. Het voorkomen van vervroegde schoolverlaters;
2. Het reïntegreren van vervroegde schoolverlaters;
3. Het faciliteren van de transitie van school-naar-werk;
4. Het bevorderen van de inzetbaarheid van jongeren op de arbeidsmarkt;
5. Het verwijderen van praktische en logistieke barrières en het aanbieden van stimuleringsmaatregelen voor werkgevers.

Deze categorieën worden in dit onderzoek gebruikt als indicatoren om de nationale beleidsrespons op de crisis te categoriseren en op deze manier in kaart te brengen op welk(e) punt(en) de overheid ingrijpt in de weg naar de arbeidsmarkt. Deze categorieën kunnen verschillende beleidsmaatregelen omvatten. Deze soorten beleidsmaatregelen zijn weergegeven in Figuur 7.

Figuur 7: Indicatoren nationale beleidsrespons

4.2 Casuselectie

De hoofdvraag van het onderzoek impliceert een vergelijking tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Het is praktisch niet haalbaar om al deze lidstaten met elkaar te vergelijken. Er is daarom gekozen om een *multiple case study* uit te voeren, waarbij er vijf cases zijn gekozen die representatief zijn voor het te onderzoeken fenomeen. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk zijn gekozen als representatie van de noordelijke/noordwestelijke lidstaten en Spanje en Kroatië als representatie van de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. Deze landen zijn gekozen op basis van hun institutionele en structurele kenmerken. De keuze is dan ook gericht gebeurd; er is sprake van een selecte steekproef op basis van theoretische gronden. In de volgende subparagrafen wordt een adequate beschrijving gegeven van de gekozen cases, waarbij aandacht wordt besteed aan de institutionele en structurele kenmerken, zoals deze zijn omschreven in paragraaf 3.1 en paragraaf 3.2 van dit onderzoek. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2.6 een overzicht gegeven van de kenmerken van de cases en wordt het onderscheid tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten nader toegelicht.

4.2.1 Nederland

Nederland ontwikkelde zich als een Europese verzorgingsstaat met een Continentaal regime. Nederland had een strikte arbeidsmarkt regulering; werknemers waren verzekerd van inkomen vervangende uitkeringen en er waren hoge minimumlonen. Het Continentale regime maakte vanaf de jaren tachtig van de twintigste eeuw hervormingen door. Nederland was het eerste land die een strategische aanpak introduceerde om het Continentale regime te hervormen en werkgelegenheid te creëren. Nederland combineerde loonmatiging, bezuinigingen op sociale uitkeringen en uitbreiding van flexibele, parttime banen, terwijl een makkelijke toegang tot

arbeidsongeschiktheidsuitkeringen beschikbaar bleef (Hemerijck en Marx; 2010; Visser en Hemerijck, 1997).

Vanaf 1994 introduceerde de Nederlandse overheid een strategie om een grotere efficiëntie in sociale zekerheid te bereiken en *“introduced and intensified activation obligations for the long-term unemployed”* (Hemerijck, 2013, p.183). Daarnaast slaagde Nederland er in om een akkoord te bereiken met de sterk vertegenwoordigde vakbonden en werkgevers. Dit leidde tot een betere bescherming voor werknemers met flexibele banen in ruil voor kleine aanpassingen in de ontslagbescherming voor werknemers met een vast contract (Hemerijck, 2013, pp.180-184).

Nederland heeft een gemiddeld niveau van ontslagbescherming in vergelijking met andere continentale landen. De bescherming van insiders is sterker dan voor buitenstaanders. Voor werknemers met een regulier arbeidscontract (tijdelijk of voor onbepaalde tijd) en die niet hun proeftijd zitten, is ontslag bijvoorbeeld alleen mogelijk wanneer werkgever en werknemer hier een akkoord over bereiken of wanneer de rechter het ontslag goedkeurt. Werknemers die werken via een uitzendbureau hebben minder bescherming. In 1999 werd de wet op flexibiliteit en zekerheid geïntroduceerd, waarin onder andere de ontslagbescherming voor werknemers met een tijdelijk contract is gereguleerd. De wet beperkt het aantal opeenvolgende tijdelijke contracten bij één werkgever met als doel de toegang tot een contract voor onbepaalde tijd te stimuleren (INSPIRES, 2013a, p.11).

Vanaf 2000 ontwikkelde Nederland zich naar een inclusieve en activerende verzorgingsstaat, zowel op het gebied van arbeidsmarktbeleid als onderwijs. Nederland introduceerde strengere activering gericht op ontvangers van minimuminkomen ondersteuning en implementeerden *“in-work”* voordelen voor werkenden met lage inkomens of hun werkgevers via vrijstellingen van sociale premies. Activeringsprogramma's gericht op individuele begeleiding en opleidingsmogelijkheden werden bovendien steeds belangrijker (Hemerijck, 2013, pp.180-184) binnen het Nederlandse onderwijssysteem dat voornamelijk *school based*. Binnen het onderwijssysteem wordt *school based* leren wel steeds vaker praktische werkervaring gecombineerd (Blossfeld, 1992, pp.172-173). De hoogte van het minimumloon is hoog, maar Nederland kent een minimumloon voor jongeren tot 23 jaar dat veel lager ligt dan het volwassen minimumloon.

De Nederlandse economie wordt getypeerd als sterk en gezond. Dit wordt geïllustreerd door de bijna continue groei van het BBP tot aan de crisis. Tot aan de jaren zestig van de twintigste eeuw was de landbouw en industrie belangrijk voor de economische structuur. Inmiddels is de dienstverlenende sector uitgegroeid tot de grootste economische sector in termen van banen (INSPIRES, 2013a, p.8). De dienstverlenende sector creëert ruim 81 procent van de Nederlandse banen, de industrie 15,6 procent en de agrarische sector 2,6 procent (CIA, 2015).

4.2.2 Zweden

Zweden ontwikkelde zich als een Europese verzorgingsstaat met een Scandinavisch regime. Binnen dit regime is sociale bescherming een burgerrecht. Het is om die reden volledig universeel en alle burgers hebben recht op dezelfde basis voorzieningen. De staat voorziet in publieke sociale dienstverlening op het gebied van gezondheid en onderwijs en er is een actief arbeidsmarktbeleid om gelijkheid binnen de samenleving te bevorderen. Sociale bescherming is geïntegreerd en het voorzien van voordelen en dienstverlening valt onder de verantwoordelijkheid van de overheid (Hemerijck, 2013, p.155; Scharpf, 2000, pp.13-14). Daarnaast spelen vakbonden een grote rol op het gebied van werkloosheidsbescherming. De Zweedse vakbonden zijn één van de sterkste vakbonden van de wereld. De vakbonden zijn georganiseerd volgens beroep en industrie, niet langs religieuze of politieke lijnen (Minas en Andersson, 2014, p.12).

In de jaren negentig van de twintigste eeuw werd Zweden getroffen door een financiële crisis. De Zweedse overheid reageerde hierop met toenemende uitgaven gericht op actief arbeidsmarktbeleid. De kwaliteit van het actieve arbeidsmarktbeleid werd verdund en de sociale hervormingen leidden tot verminderde vrijgevigheid van de werkloosheidsuitkeringen en de lengte daarvan. Ook werden steeds meer openbare, sociale diensten geprivatiseerd en gedecentraliseerd. Na 1994 werden meer middelen gericht op de ontwikkeling van het menselijk kapitaal, zoals opleiding, volwassenenonderwijs en hoger onderwijs, zodat het niveau van de actieve bevolking werd verhoogd en daarmee ook de arbeidsparticipatie (Hemerijck, 2013, pp.164-172). Het beroepsonderwijs was *school based*; het overgrote deel van het onderwijs werd op school gegeven (Minas en Andersson, 2014, pp.10-11). De hervormingen zetten door en vanaf 1998 werden personen die sociale bijstand nodig hadden – in het bijzonder jongeren – werden verplicht gesteld om actief werk te zoeken. Ook werd vanaf 2000 steeds meer aandacht besteed aan vroegschoolse educatie en zorg, zodat ouders zowel voor het gezin konden zorgen als werken of studeren (Hemerijck, 2013, pp.164-172).

De Zweedse economie wordt getypeerd als welvarend. Het is een export georiënteerde markteconomie (Minas en Andersson, 2014, p.11), waarin de dienstverlening ruim 70 procent van de banen creëert, de industrie ruim 28 procent en de agrarische sector 1,1 procent (CIA, 2015).

4.2.3 Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk ontwikkelde zich als een Europese verzorgingsstaat met een Angelsaksisch regime. Dit regime is gebaseerd op de markt als primaire bron van welvaart, waarbij de staat steun biedt aan de armsten binnen de samenleving. Van burgers die hier niet onder vallen wordt verwacht dat zij via private regelingen voorzieningen treffen tegen bijvoorbeeld werkloosheid (Scharpf, 2000, pp.15-16). Sociale bescherming speelt een rol, maar is dus niet volledig universeel (Hemerijck, 2013, p.156). Het Verenigd Koninkrijk wordt vaak neergezet met het meest liberale regime door het bescheiden niveau van sociale bescherming en de beperkte rol van de staat. Dit beeld is niet geheel terecht, want bijvoorbeeld het niveau van sociale uitgaven ligt dicht bij het gemiddelde van de Europese Unie (Hemerijck, 2013, pp.172-179).

Van 1979 tot 1997 regeerde conservatieve partijen die een markt liberale benadering introduceerden. Onder leiding van Margaret Thatcher werd er op grote schaal geprivatiseerd, werd de macht van vakbonden beperkt en werden de meeste verzorgingsstaat programma's beperkt. Het resultaat was een groeiende economie, maar ook groeiende inkomende tegenstellingen tussen huishoudens. Na 1997 werden, onder leiding van Tony Blair, hervormingen ingevoerd. Er werd een strategie gelanceerd om armoede en *social exclusion* tegen te gaan door minimumlonen te verhogen en inkomen te garanderen. Regulering op de arbeidsmarkt werd zoveel mogelijk beperkt. Binnen deze *New Labour* strategie werd het idee ontwikkeld van een activerende verzorgingsstaat, waarin sociale voorzieningen meer afhankelijk werd van betaalde arbeid. De rol van de staat werd het reïntegreren van werklozen op de arbeidsmarkt in plaats van hen een royaal vangnet te bieden. De nadruk wordt hierbij gelegd op de verantwoordelijkheid van het individu om werk te vinden. Daarnaast legde de strategie de nadruk op het bieden van de best mogelijke start voor alle kinderen. Dit werd getracht te bereiken door middel van *early education*, kinderopvang, gezondheidszorg en familie diensten (Hemerijck, 2013, pp.172-179). Het onderwijsstelsel is in het Verenigd Koninkrijk voornamelijk gericht op *on-the-job* training (Blossfeld, 1992, p.173).

De economie van het Verenigd Koninkrijk wordt getypeerd als welvarend. Het Verenigd Koninkrijk is de derde grootste economie in Europa na Duitsland en Frankrijk. De dienstverlenende sector creëert 78,8 procent van de banen, de industrie ruim 20 procent en de agrarische sector 1,4 procent (CIA, 2015).

4.2.4 Spanje

Spanje ontwikkelde zich als een Europese verzorgingsstaat met een Middellandse regime. Binnen dit regime ligt de focus op familie; familie is de primaire bron voor zorg en ondersteuning en is daarom erg belangrijk ter ondersteuning van beperkte sociale voorzieningen. Het *safety net* van basis voorzieningen is beperkt ontwikkeld en de arbeidsmarkt is sterk gereguleerd (Hemerijck, 2013, pp.159-160).

In Spanje kregen reguliere werknemers royale toeslagen en bijstand, terwijl anderen slechts magere bijstand ontvingen. De hoogte van pensioenen in de zuidelijke landen was in de jaren negentig van de twintigste eeuw het hoogst van de Europese Unie, terwijl de bijstand voor werklozen en armen veruit het laagste in vergelijking met andere lidstaten. Dit systeem van inkomenszekerheid zorgde voor een hoge mate van dualisme. De mate van armoede is over het algemeen erg hoog in zuidelijke landen als Spanje. Veel arme huishoudens kwamen niet in aanmerking voor sociale bijstand, omdat zij niet konden voldoen aan de voorwaarden. Dit raakte vooral de *outsiders* van de samenleving: de langdurige werklozen, de nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt en immigranten (Hemerijck, 2013, pp.195-197).

In de jaren negentig werd Spanje gedwongen om hervormingen in te voeren om toegelaten te worden tot de Europese Unie. Voordelen voor *insiders* moesten verminderd worden om schulden en te korten te compenseren en om dienstverlening voor *outsiders* te bewerkstelligen. Er werden verschillende arbeidsmarkt hervormingen

geïntroduceerd, zoals de invoering van flexibele vormen van contracten, diverse activeringsmaatregelen en decentralisatie vond plaats. Het doel van deze veranderingen was het aantal tijdelijke contracten te verminderen en om *flexicurity* uit te breiden (Hemerijck, 2013, pp.195-205).

Ondanks de uitbreiding van sociale bijstand en inkomensbescherming, is de basisarchitectuur van het Spaanse sociale zekerheidsstelsel onveranderd gebleven. De twee lagen van het Spaanse stelsel – sociale verzekeringen en sociale bijstand – zijn verder uit elkaar gegroeid: reguliere werknemers zijn nog steeds het beste beschermd, zowel op de arbeidsmarkt als daarbuiten, terwijl de overige beroepsbevolking voornamelijk tijdelijke contracten hebben met beperkte *safety nets* (Hemerijck, 2013, pp.195-205).

In Spanje bestaan naast vakbonden de confederatie van business organisaties (CEOE). Zij verdedigen de belangen van bedrijven en dragen bij aan de economische, technologische en sociale ontwikkeling van Spanje door middel van beleid en maatregelen die het concurrentievermogen van bedrijven en de werkgelegenheid voor burgers verbeteren. De CEOE werkt samen met de vakbonden die zowel problemen van werknemers beheren als meer algemene problemen als werkloosheid, arbeidsongevallen en sociale behoeften zoals onderwijs (INSPIRES, 2013b, pp.25-26). Binnen het beroepsonderwijs wordt steeds vaker de focus gelegd op de link tussen onderwijs en de werkvloer. De beroepsgerichte opleidingen kunnen dan ook bestaan uit een duaal onderwijsstelsel of een meer *school based* onderwijsstelsel. Dit is afhankelijk van de opleiding (Ballester, 2005).

De economie van Spanje werd getypeerd als welvarend. Spanje groeide in de vorige eeuw tot de vijfde economie van Europa als populaire vakantiebestemming en huizenmarkt. De dienstverlenende sector creëert 58,4 procent van de banen, de industrie 15 procent en de agrarische sector 2,9 procent (CIA, 2015).

4.2.5 Kroatië

Kroatië was van 1945 tot en met 1991 onderdeel van communistisch Joegoslavië. In 1991 verklaarde Kroatië zich onafhankelijk. Het eerste decennium van onafhankelijkheid werd gekenmerkt door de oorlog tegen Belgrado en de militaire betrokkenheid bij de oorlog in buurland Bosnië-Herzegovina (Stiks et al., 2013, p.1). In 2013 werd Kroatië een lidstaat van de Europese Unie. Kroatië kent dan ook een andere ontwikkeling ten opzichte van de andere cases.

De arbeidsbescherming bleef grotendeels in stand vanuit de communistische periode. Er werden enkele veranderingen doorgevoerd, zoals het inkorten van de duur van uitkeringen. De wetgeving rondom de arbeidsmarkt veranderde niet en het arbeidsmarktbeleid bleef voornamelijk passief, waardoor het lijkt dat de situatie in de jaren negentig niet geschikt was om (radicale) veranderingen door te voeren. In 2003 veranderde de wetgeving enigszins; de arbeidsbescherming werd verminderd. Kroatië heeft echter nog altijd een hoog niveau van arbeidsbescherming in vergelijking met

andere Europese landen en veranderingen van het arbeidsmarktbeleid op het gebied van flexibiliteit zijn nog niet geïmplementeerd (Stubbs en Zrinščak, 2009, pp.129-130). Ook kent Kroatië een hoog niveau van minimumlonen in vergelijking met andere lidstaten (European Commission, 2015a). Bovendien worden werknemers gesteund door vakbonden. Deze zijn sterk vertegenwoordigd in de publieke sector, in tegenstelling tot de private sector (Franičević en Matković, 2012, p.78).

Onderwijs was een belangrijk punt op de agenda tijdens communistische periode. Sinds de jaren vijftig van de twintigste eeuw waren de hervormingen van het onderwijs gericht op het overbruggen van de kloof tussen beroeps- en academische opleidingen door middel van de horizontale en verticale mobiliteit en levenslang leren. In de jaren zeventig werd carrière gericht onderwijs geïntroduceerd, maar dit werd in de jaren tachtig afgeschaft. Inmiddels zijn er drie types van hoger secundair onderwijs, waarbij de beroepsgerichte opleidingen kunnen bestaan uit een duaal onderwijssysteem of een meer *school based* onderwijssysteem. Dit is afhankelijk van de opleiding (Matković, 2010, pp.4-6).

Ondanks dat de Kroatische economie één van de welvarendste is van de voormalig Joegoslavië landen, is de Kroatische economie in vergelijking met andere EU landen erg kwetsbaar en zwak. De economie leidde erg onder de oorlog van 1991-1995 en wist dan ook niet te profiteren van de investeringen in centraal en Oost-Europa na de val van de Berlijnse muur. Tussen 2000 en 2007 begon de Kroatische economie aan te sterken met een beperkte, maar stabiele groei van het BBP. De dienstverlenende sector creëert 69 procent van de banen, de industrie 29 procent en de agrarische sector 2,1 procent (CIA, 2015).

4.2.6 Overzicht cases

In paragraaf 3.1 en paragraaf 3.2 van dit onderzoek zijn verschillende institutionele en structurele factoren in kaart gebracht die een rol lijken te spelen in de verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In Tabel 3 op de volgende pagina zijn deze factoren per lidstaat weergegeven. In de tabel is te zien dat voornamelijk Nederland en Zweden en Spanje en Kroatië overeenkomsten vertonen. Waar Nederland en Zweden bijvoorbeeld een laag of geen minimum (jeugd)loon kennen en de vakbonden sterk vertegenwoordigd zijn, is in Spanje en Kroatië het tegenovergestelde waar. De institutionele kenmerken van het Verenigd Koninkrijk staan tussen deze landen in, maar het arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid en de structurele kenmerken van het Verenigd Koninkrijk tonen voornamelijk overeenkomsten met Nederland en Zweden. De kenmerken van de structurele factoren tonen dat Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk een welvarende economie hebben, waarbij de dienstverlening voor meer dan 70 procent van de banen creëert. In Spanje en Kroatië zijn andere structurele kenmerken zichtbaar; in Spanje creëert de dienstverlenende sector minder dan 60 procent en de Kroatische economie wordt getypeerd als zwak. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk zijn dan ook gekozen als representatie van de noordelijke/noordwestelijke lidstaten en Spanje en Kroatië als representatie van de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten.

<i>Factoren</i>	<i>Kenmerken</i>	<i>Nederland</i>	<i>Zweden</i>	<i>Verenigd Koninkrijk</i>	<i>Spanje</i>	<i>Kroatië</i>
<i>Institutionele factoren arbeidsmarkt</i>	<i>Arbeidsbescherming</i>					
	- <i>Regelgeving tijdelijke contracten</i>	Gereguleerd, maar flexibel	Gereguleerd	Gedereguleerd	Beperkt gereguleerd	Gereguleerd
	- <i>Regelgeving vaste contracten</i>	Gereguleerd	Gereguleerd	Gedereguleerd	Sterk gereguleerd	Gereguleerd
	<i>Hoogte minimumlonen</i>	Zeer hoog, maar laag jeugdloon	n.v.t.	Hoog	Hoog	Hoog
	<i>Vakbonden</i>	Sterk	Zeer sterk	Matig	Matig, in combinatie met CEOE sterk	Publieke sector: sterk Private sector: matig
	<i>Arbeidsmarktbeleid</i>	Actief	Actief	Passief, maar steeds meer actief	Passief	Passief
<i>Institutionele factoren onderwijs</i>	<i>Structuur onderwijssysteem</i>	School based, maar steeds vaker gecombineerd met werkervaring	School based	On-the-job training	Duaal of school based (afhankelijk van opleiding)	Duaal of school based (afhankelijk van opleiding)
	<i>Onderwijsbeleid</i>	Actief	Actief	Actief	Passief	Passief
<i>Macro-structurele factoren</i>	<i>Jeugd cohort maten</i>	12,2 %	12,3 %	12,6 %	9,6 %	12,1 %
	<i>Omstandigheden economie</i>	Welvarend	Welvarend	Welvarend	Welvarend	Zwak
	<i>Heersende sectoren</i>					
	- <i>Dienstverlening</i>	81,1 %	70,7 %	78,8 %	58,4 %	69 %
- <i>Industrie</i>	15,6 %	28,2 %	20,6 %	15 %	29 %	
- <i>Landbouw</i>	2,6 %	1,1 %	1,4 %	2,9 %	2,1 %	

Tabel 3: Institutionele en structurele kenmerken van de cases

4.3 Dataverzameling

In dit onderzoek is data verzameld uit secundair bestaand materiaal en interviews. In de volgende subparagrafen wordt dit toegelicht.

4.3.1 Secundair bestaand materiaal

Secundair bestaand materiaal verwijst naar eerdere onderzoeksbevindingen die gebruikt worden voor nieuw onderzoek. Hierbij gaat het om statistische informatie die door anderen is verzameld. Bestaande datasets worden gebruikt om nieuwe onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. In dit onderzoek zijn bestaande datasets van Eurostat gebruikt om deelvraag 3 te beantwoorden. Eurostat is het bureau van statistiek van de Europese Unie. De taak van Eurostat is het leveren van statistieken om zodoende een vergelijking tussen landen en regio's mogelijk te maken. Door voor alle landen gebruikt te maken van dezelfde datasets wordt gegarandeerd dat de statistieken op dezelfde eenduidige manier zijn gemeten, waardoor de vergelijking tussen de landen betrouwbaarder wordt.

Naast statistische informatie is ook tekst uit eerder onderzoek input geweest voor onderzoek. Eerder verschenen artikelen, case study's, onderzoeksrapporten, boeken en beleidsstukken zijn geanalyseerd om de vierde deelvraag te beantwoorden.

4.3.2 Interviews

In dit onderzoek is gekozen om semigestructureerde interviews af te nemen aan de hand van een topiclijst. Er zijn elite-interviews afgenomen met experts die kennis over en betrokkenheid bij het onderwerp hebben getoond. Het afnemen van semigestructureerde interviews gaf ruimte om de interviews aan te passen aan de situatie en de expertises van de verschillende experts. De topiclijsten zijn aangepast aan de experts en er zijn dus ook deels andere vragen gesteld aan de verschillende experts. De topiclijsten zijn te lezen in Bijlage I tot en met Bijlage IV. De volgende experts zijn per e-mail benaderd, waarna er een (Skype) interview heeft gevolgd:

- *Dr. Paul Stubbs*

Paul Stubbs is een Britse socioloog en werkt en leeft sinds 1993 in Kroatië. Hij is onderzoeker aan het *Institute of Economics* in Zagreb en verbonden aan het 'Globalism and Social Policy Programme' en het 'South East European Research Centre'. Zijn huidige onderzoek richt zich onder ander op de hervormingen van sociaal beleid in Kroatië en de impact van de economische crisis in Kroatië.

- *Dr. Teo Matković*

Matković werkt als onderzoeker in de Croatian Employment Service waar hij zich onder andere bezig houdt met het evalueren van beleid. Ook werkte hij als een academicus aan de *Faculty of Law* van *University of Zagreb* en deed hij onderzoek naar jeugd en arbeidsmarkt uitkomsten.

- *Prof. dr. John Clarke*

Clarke is emeritus professor en is sinds 1980 betrokken bij de Open University in het Verenigd Koninkrijk. Hij is onder andere lid van de *Association for Cultural Studies* en *Academy of Social Sciences*. Clarke richt zijn onderzoek op de transformatie van de verzorgingsstaten sinds de twintigste eeuw en in het bijzonder op de relatie tussen *welfare, state and nation*. Ook is Clarke geïntegreerd door de implicaties van de financiële crisis (zoals *austerity measures*) voor de toekomst van publieke diensten en *sociale welfare*.

- *Prof. dr. Menno Fenger*

Fenger is universitair hoofddocent Bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en als onderzoeker verbonden aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB). Hij publiceerde en doceerde onder andere over beleidsevaluaties en beleidsinstrumenten. Sinds 2013 is hij wetenschappelijk coördinator van het INSPIRES-programma. INSPIRES (*Innovative Social Policies for Inclusion and Resilience in Europe*) is een door de Europese Commissie gefinancierd project op het terrein van sociaal beleid.

4.4 Onderzoeksmethode en -analyse

In dit onderzoek is gekozen voor het toepassen van triangulatie. Dit betekent dat informatie op meer dan één manier is verzameld en verwerkt. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende informatiebronnen (literatuur, secundair bestaand materiaal en respondenten) en verschillende methoden (secundaire analyse, documentenanalyse en interviews).

Voor de beantwoording van deelvraag 3 is een secundaire analyse uitgevoerd. Dit houdt in dat statistische onderzoeksgegevens die door andere onderzoekers zijn verzameld, geanalyseerd zijn. Datasets van Eurostat zijn gebruikt om te bepalen in hoeverre er sinds de economische crisis van 2007 sprake is van toenemende verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Hiervoor was het noodzakelijk om de statistische indicatoren (zoals te zien in Figuur 4) in kaart te brengen van zowel het begin van de crisis (2007) als de meest recente data (2014). De statistieken zijn ook van de tussen liggende jaren weergegeven, zodat het verloop en de ontwikkeling in tijd inzichtelijk wordt. Om de statistieken overzichtelijk weer te geven, zijn de statistieken visueel weergegeven.

Voor de beantwoording van deelvraag 4 zijn documentenanalyses uitgevoerd van secundair bestaand materiaal. Op basis van deze analyses zijn de institutionele en structurele factoren per lidstaat in kaart gebracht. Vervolgens is getracht de beleidsrespons in kaart te brengen. Hierbij is gezocht naar informatie dat zo dicht mogelijk bij de onderzoeksbehoefte aansluit. Dit betekent dat enkel beleidsmaatregelen in kaart zijn gebracht die in 2007 (het begin van de economische crisis) of later zijn geïntroduceerd en/of bestaande beleidsmaatregelen die na 2007 zijn aangepast. Bovendien gaat het om geïmplementeerde maatregelen en niet om beleidsplannen, omdat er in dit onderzoek wordt getracht de daadwerkelijke beleidsrespons in kaart te

brengen. Deze beleidsrespons omvat enkel investeringsmaatregelen, omdat uit een eerste verkennende studie is gebleken dat het niet mogelijk is om de bezuinigingsmaatregelen in kaart te brengen. Om specifieke bezuinigingsmaatregelen te identificeren is het noodzakelijk om een expert te kennen in de landen die de bezuinigingsmaatregelen kan opsporen. Een andere optie was het in kaart brengen van de publieke uitgaven op bijvoorbeeld onderwijs, maar deze data bleek verouderd te zijn; de statistieken waren beschikbaar tot maximaal 2011 (OECD). Bovendien is het moeilijk om conclusies te trekken uit deze data: wat zegt bijvoorbeeld een verminderde publieke uitgave op onderwijs? Is dit een bezuiniging of een hervorming? En wat zegt dit over de kwaliteit van het onderwijs? Om deze redenen is er in dit onderzoek gekozen om alleen te focussen op de investeringsmaatregelen.

Na het verzamelen en selecteren van bestaand materiaal volgde de analyses. De beleidsresponses zijn in kaart gebracht aan de hand van de categorieën die in paragraaf 4.1.2 van dit onderzoek zijn geïdentificeerd als indicatoren. Tijdens de analyse heeft iedere categorie een kleur gekregen. Tijdens het lezen van de verschillende documenten zijn de relevante beleidsmaatregelen gemarkeerd in de betreffende kleur; op deze manier werden de maatregelen direct gecategoriseerd. Vervolgens zijn een aantal kernpunten per maatregel uitgewerkt, namelijk: de omschrijving, de tijdsduur, het effect, opvallendheden en in welke mate de maatregel de impact van de crisis beperkt of versterkt. Nadat deze informatie voor iedere maatregel was uitgewerkt, zijn de maatregelen per land in kaart gebracht zodat er een helder beeld ontstond van de nationale beleidsrespons. Deze respons is geanalyseerd waarbij er verschillende trends zijn geïdentificeerd.

Gedurende het onderzoek is de kennis dat is opgedaan, gebruikt voor het opstellen van de topiclijst voor de interviews. In dit onderzoek zijn vier interviews afgenomen met experts. In deze interviews zijn duidelijke vragen gesteld, waarbij het stellen van sturende vragen zoveel mogelijk is vermeden. De onderzoeker heeft hierbij haar eigen visie uitgesloten. De interviews zijn opgenomen met een voice recorder en vervolgens volledig uitgeschreven tot een transcript. Hiervoor is gekozen omdat een dergelijk interviewverslag een belangrijke bron voor het onderzoek is. Aan de hand van een transcript konden citaten eenvoudig worden weergegeven.

4.5 Betrouwbaarheid en validiteit

In een (*multiple*) *case study* is er altijd het probleem ten aanzien van de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek. Dit wordt veroorzaakt door het gering aantal onderzoekseenheden (*cases*). Om dit probleem te reduceren is er in dit onderzoek gekozen voor het toepassen van triangulatie door gebruik te maken van verschillende informatiebronnen en verschillende onderzoeksmethoden.

Ook is er gelet op de interne en externe validiteit van het onderzoek. Bij de interne validiteit gaat het om de geldigheid van het onderzoek. Het gaat hierbij om de operationalisering van de theorie en of het veronderstelde verband zich daadwerkelijk voor doet. In dit onderzoek is veel aandacht besteed aan de operationalisering van de

theorie naar meetbare indicatoren. Dit is van belang voor het in kaart brengen van (toenemende) verschillen tussen de lidstaten in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Bovendien hebben de categorieën van beleidsmaatregelen er aan bijgedragen dat de beleidsrespons in de verschillende lidstaten op een transparante manier in kaart zijn gebracht en geanalyseerd konden worden. De variatie op indicatoren is op de onafhankelijke variabelen van het onderzoek, omdat zodoende mogelijke aanwijzingen op verbanden tussen de impact van de economische crisis en de onafhankelijke variabelen in kaart gebracht konden worden. Deze onafhankelijke variabelen zijn in het theoretische kader naar voren gebracht. Dit zorgt voor een hoge interne validiteit.

De *case study's* waren erg intensief en de hoeveelheid verkregen informatie is hoog. Door deze rijke informatie is de interne validiteit van het onderzoek hoog. Door de intensiteit van het onderzoek – de onderzoeker was vaak en veel in contact met het onderwerp - onderstond het risico van subjectiviteit en selectiviteit. De onderzoeker was hier zich van bewust en daarbij ook bewust van haar eigen opvattingen en waarden over het onderwerp. Ook besprak de onderzoeker wekelijks de voortgang en inhoud van het onderzoek met medestudenten en een universitair docent. Hierdoor is geprobeerd fouten in de uitvoering te minimaliseren en de interne validiteit te verhogen.

Bij de externe validiteit gaat het om de generaliseerbaarheid van het onderzoek: gelden de gevonden resultaten ook voor andere landen? De beschrijving van de resultaten in dit onderzoek zijn gebaseerd op de unieke context van de landen. Dit zorgt voor een moeilijke generaliseerbaarheid. In dit onderzoek is getracht door middel van *thick description* van de gekozen cases (zie paragraaf 4.2) de vergelijking met andere landen – en dus ook generaliseerbaarheid – mogelijk te maken en eenvoudiger te maken. Dit heeft bijgedragen aan een hogere externe validiteit.

5. De crisis en toegang tot de arbeidsmarkt

In hoofdstuk 2 van dit onderzoek zijn kenmerken gekarakteriseerd die van belang zijn voor het in kaart brengen van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Deze kenmerken zijn in hoofdstuk 4 omgezet in statistische indicatoren. Deze indicatoren worden in dit hoofdstuk voor Nederland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Kroatië weergegeven en geanalyseerd voor de periode 2007 tot en met 2014. Dit leidt tot de beantwoording van de derde deelvraag: *“In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt?”*

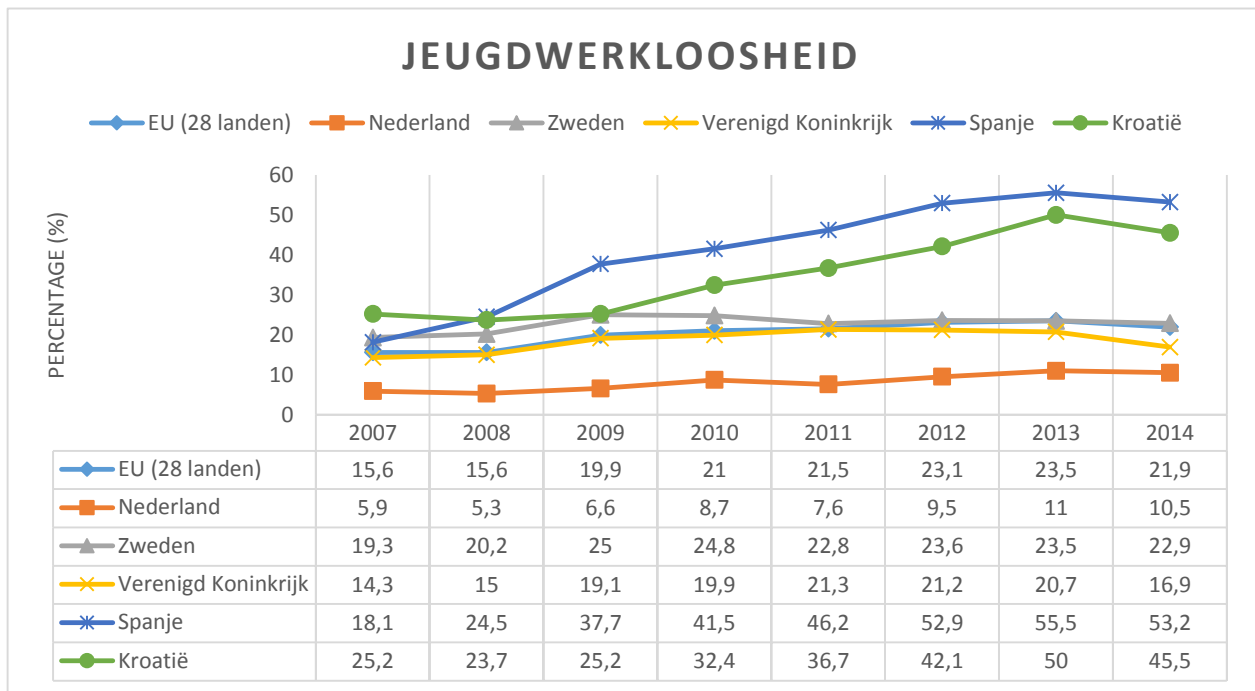
5.1 De economische crisis

De toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt wordt gekarakteriseerd door de volgende kenmerken: aantal beschikbare banen, aantal werkenden, aantal werklozen, aantal NEET-jongeren, aantal *early school leavers*, duur werkloosheid, soort contract en *skills mismatches* (zie ook hoofdstuk 2, Figuur 4). Het aantal werkenden en aantal werklozen wordt in dit onderzoek in kaart gebracht aan de hand van het jeugdwerkloosheidscijfer en het jeugdwerkloosheidsratio. De overige kenmerken worden gebruikt als statistische, meetbare indicatoren (zie ook hoofdstuk 4, Figuur 6). In de volgende subparagrafen worden de statistische indicatoren één voor één besproken voor de vijf cases.

5.1.1 Jeugdwerkloosheid

Een belangrijke indicator voor het in kaart brengen van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is het jeugdwerkloosheidscijfer. Dit cijfer is het percentage van werkloze jongeren tussen de 15 en 24 jaar ten opzichte van de totale beroepsbevolking in deze leeftijdscategorie. Het gaat hier om de actieve populatie van werkenden en werklozen en dus niet de inactieve personen.

Volgens Hemerijck (2013) toont het werkloosheidscijfer het vermogen van een lidstaat om zich aan te passen aan economische veranderingen. Economische schommelingen hebben een groot internationaal component, waardoor de verschillen in werkloosheidscijfers het vermogen weerspiegelen van landen om een evenwicht te vinden tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (Hemerijck, 2013, p.253). Een hoog jeugdwerkloosheidscijfer representeert dan ook een onevenwichtigheid tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. In Figuur 8 zijn de jeugdwerkloosheidscijfers in de verschillende landen van 2007 tot en met 2014 visueel weergegeven.

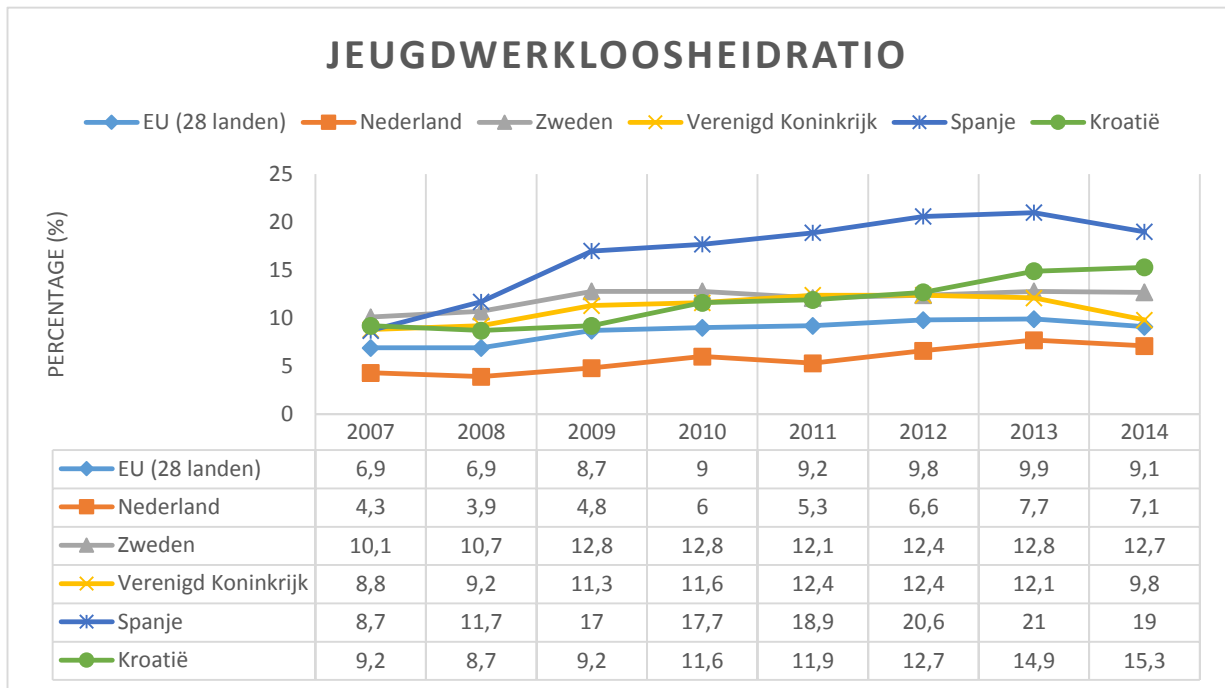

Figuur 8: Jeugdwerkloosheid (Bron: Eurostat)

In Figuur 8 is te zien dat de jeugdwerkloosheid gedurende crisis in alle landen is toegenomen. Wel zijn er aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen de verschillende lidstaten van de Europese Unie. In 2007 varieerde het jeugdwerkloosheidcijfer van 5,9 procent (Nederland) tot 25,2 procent (Kroatië). In 2014 was dit 10,5 procent (Nederland) tot 53,2 procent (Spanje). Het jeugdwerkloosheidcijfer nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland de jeugdwerkloosheid toe met 4,6 procent, in Zweden met 3,6 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 2,6 procent, in Spanje met 35,1 procent en in Kroatië met 20,3 procent. Hierbij is de toename van jeugdwerkloosheid in Spanje en Kroatië – de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten - het meest aanzienlijk en opvallend. In deze landen is de jeugdwerkloosheid tijdens de crisis gegroeid tot 52,2 procent en 45,5 procent. Dit toont aan dat het vraag en aanbod op de arbeidsmarkt in deze landen het meest is verstoord door de crisis.

5.1.2 Jeugdwerkloosheidsratio

Waar het jeugdwerkloosheidcijfer een beeld schetst van de werkloosheid onder de beroepsbevolking in dezelfde leeftijdscategorie, toont het jeugdwerkloosheidsratio het percentage van werkloze jongeren tussen de 15 en 24 jaar in vergelijking met de totale bevolking in deze leeftijdscategorie. Onder de totale bevolking vallen werkenden, werklozen en inactieve personen. Deze inactieve personen werken niet, zijn niet beschikbaar voor werk en/of zijn niet opzoek naar werk. In Figuur 9 is het werkloosheidsratio in de verschillende landen van 2007 tot en met 2014 visueel weergegeven.

Figuur 9: Jeugdwerkloosheidsratio (Bron: Eurostat)

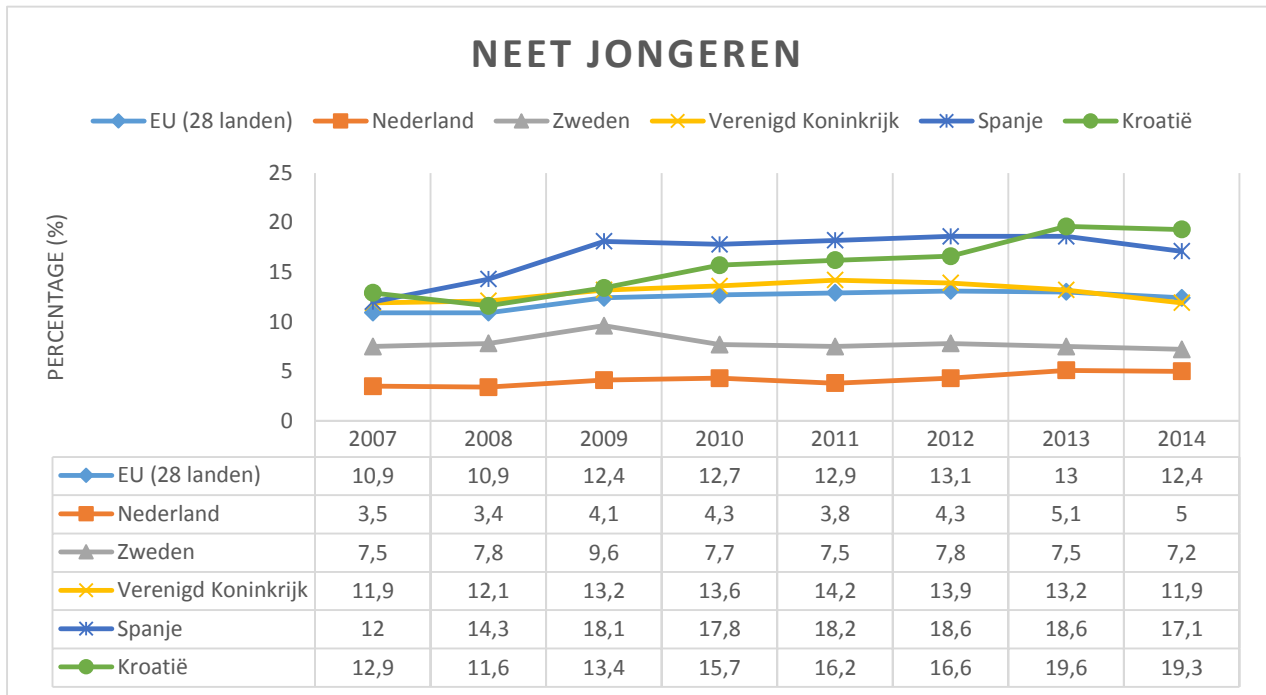
In Figuur 9 is te zien dat het jeugdwerkloosheidsratio gedurende crisis in alle landen is toegenomen. In 2007 varieerde het jeugdwerkloosheidsratio van 4,3 procent (Nederland) tot 10,1 procent (Zweden). Hierbij is het opvallend dat in 2007 het jeugdwerkloosheidsratio in Zweden het hoogst was. De overige landen lagen dichtbij elkaar met een percentage tussen 8 en 9 procent. Het Zweedse *full employment model* biedt een mogelijke verklaring voor het hoge percentage in Zweden, omdat het arbeidsmarkt beleid is gericht op degenen die nu in de arbeidsmarkt zitten. Het probleem van dit model is dat *“it puts a premium on keeping people in employment rather than getting young people into the labour market”* (Clarke, 2015). Fenger stelt dan ook de vraag: *“Hoe zorg je ervoor dat de groep die nieuw op de arbeidsmarkt toetreedt er tussen komt als alle baantjes verdeeld worden in de werk-naar-werk trajecten?”* (Fenger, 2015).

Het jeugdwerkloosheidsratio nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland de jeugdwerkloosheid toe met 2,8 procent, in Zweden met 2,6 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 1 procent, in Spanje met 10,3 procent en in Kroatië met 6,1 procent. Hierbij is de toename van jeugdwerkloosheid in Spanje en Kroatië – de zuidelijke en zuidoostelijke lidstaten - het meest opvallend. Waar deze landen voor de crisis nog rondom het percentage van het Verenigd Koninkrijk schommelden en onder het percentage van Zweden, hebben Spanje en Kroatië nu het hoogste percentage.

5.1.3 NEET cijfer

De term NEET is de laatste jaren in het politieke debat gekomen als gevolg van de onevenredige impact van de crisis op jongeren (Eurofound, 2012b). De NEET-cijfers worden – samen met de jeugdwerkloosheidsratio en het jeugdwerkloosheidsratio – door de Europese Commissie gehanteerd als statistische *key indicators* om

jeugdwerkloosheid en de sociale situatie van jongeren te meten (Eurofound, 2012a, p.21). Het percentage NEET jongeren geeft informatie over jongeren tussen de 15 en 24 jaar die niet werken (werkloos of inactief) en in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek geen onderwijs of training hebben gevolgd. In Figuur 10 zijn de percentages NEET jongeren in de verschillende landen van 2007 tot en met 2014 visueel weergegeven.

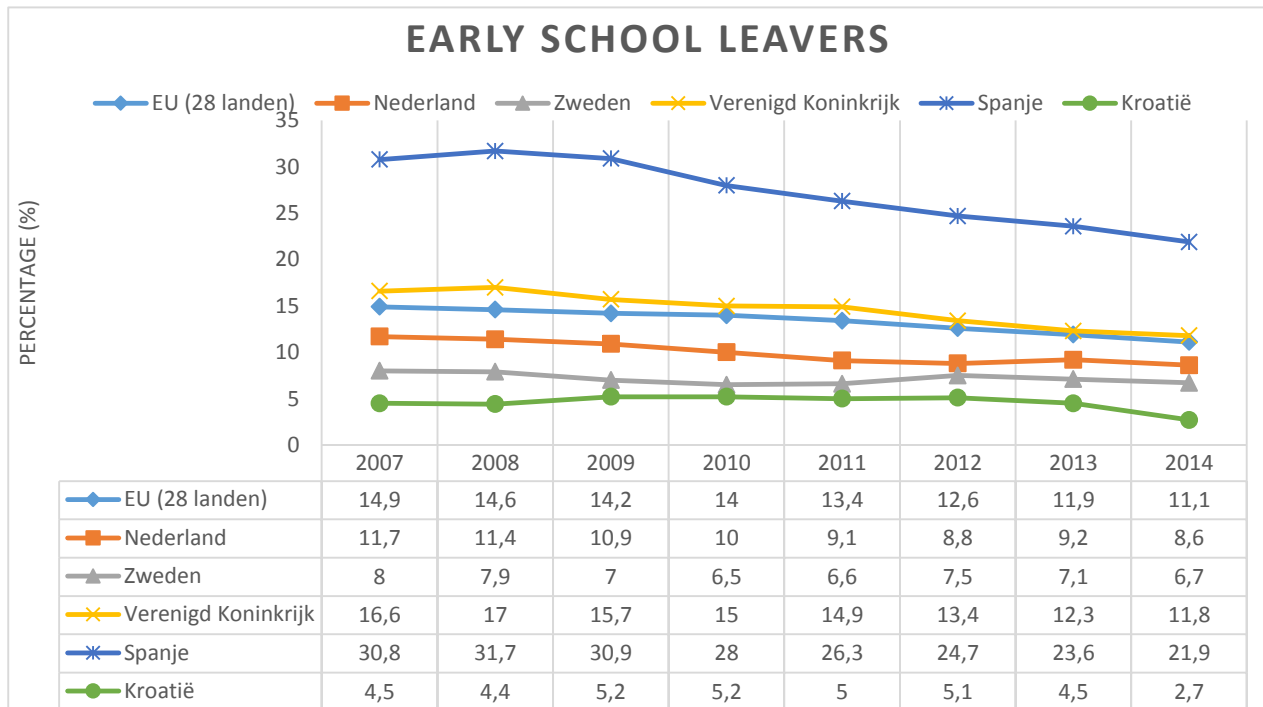
Figuur 10: NEET jongeren (Bron: Eurostat)

In Figuur 10 is te zien dat het aantal NEET jongeren voor de crisis in Nederland (3,5 procent) en Zweden (7,5 procent) het laagst was. De overige landen lagen qua percentage dichtbij elkaar en schommelden tussen de 11 en 13 procent. Het percentage NEET jongeren nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland de jeugdwerkloosheid toe met 1,5 procent, in Spanje met 5,1 procent in Kroatië met 6,4 procent. In Zweden daalde het percentage met 0,3 procent en in 2014 was het percentage in het Verenigd Koninkrijk gelijk als in 2007. Uit deze cijfers blijkt dat het aantal NEET jongeren in Spanje en Kroatië het meest is toegenomen gedurende crisis. Het toenemende aantal NEET-jongeren is problematisch, omdat juist onderwijs erg belangrijk is op de weg naar de arbeidsmarkt en deelname in de samenleving. Jongeren zonder kwalificaties of met lage kwalificaties hebben de hoogste kans op werkloosheid en daarmee de grootste kans op sociale uitsluiting (Eurofound, 2012a, pp.108-109). De crisis heeft in alle landen impact op de groei van het aantal NEET jongeren, maar is het meest aanzienlijk en problematisch in Spanje en Kroatië.

5.1.4 Early school leavers

Een andere indicator voor het in kaart brengen van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is het aantal *early school leavers*. Het percentage *early school leavers*

verwijst naar het aantal jongeren tussen de 18 en 24 jaar⁴ dat aan de volgende twee voorwaarden voldoen: (1) het hoogst behaalde opleidingsniveau is ISCED⁵ 0, 1, 2 of 3, en (2) de respondenten hebben geen onderwijs of training gevolgd in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek. In Figuur 11 is het aantal *early school leavers* in de verschillende landen van 2007 tot en met 2014 visueel weergegeven.

Figuur 11: *Early school leavers* (Bron: Eurostat)

In Figuur 11 is te zien dat het aantal *early school leavers* gedurende crisis in alle landen is afgenomen. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland het aantal *early school leavers* af met 3,1 procent, in Zweden met 1,3 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 4,8 procent, in Spanje met 8,9 procent en in Kroatië met 1,8 procent. Een mogelijke verklaring is dat “mensen geen alternatieven hebben. (...) Je ziet dat mensen kiezen om door te blijven studeren in plaats van de arbeidsmarkt te betreden” (Fenger, 2015).

Spanje en Kroatië zijn in deze statistieken het meest opvallend. Het aantal *early school leavers* in Spanje was zowel in 2007 als in 2014 (meer dan) dubbel zo hoog ten opzichte van de andere landen. Daarnaast is het opvallend dat Kroatië zowel in 2007 (4,5 procent) als in 2014 (2,7 procent) het laagste percentage *early school leavers* heeft ten opzichte van de andere landen. Hierbij moet genoemd worden dat Eurostat aangeeft dat bij de statistische gegevens over Kroatië uit 2010 en 2014 een *break in time series*

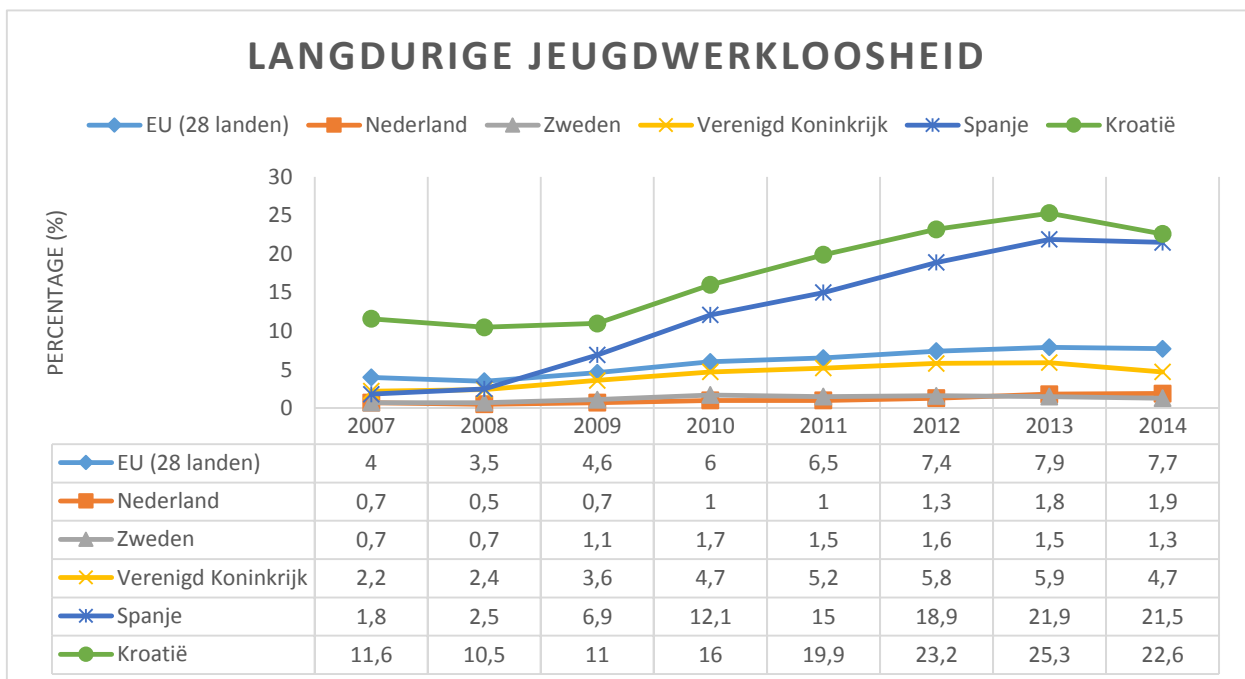
⁴ De statistieken van *early school leavers* beginnen bij 18 jaar, omdat voor deze leeftijd jongeren in Europe ofwel een leerplicht ofwel een kwalificatieplicht hebben.

⁵ ISCED staat voor International Standard Classification of Education. ISCED is een kader voor het organiseren van informatie over onderwijs en wordt gehandhaafd door de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Niveau 0 staat voor voorschools onderwijs en kleuteronderwijs, niveau 1 staat voor basisonderwijs, niveau 2 voor lager voortgezet onderwijs en niveau 3 voor hoger secundair onderwijs met een duur van minder dan twee jaar.

was en de statistieken uit 2014 een *low reliability* hebben. Dit neemt niet weg dat de overige percentages van Kroatië erg laag zijn. Stubbs noemt dat deze statistieken niet betrouwbaar zijn en speculeert over een mogelijke verklaring voor het lage percentage *early school leavers*: “Child support is based on being in school, so maybe they are ‘in’ school, but they are not” (Stubbs, 2015). Matković stelt echter dat de percentages wel degelijk kunnen kloppen: “It is very difficult for people to really fall out of the system and there are some mechanisms to get integration support and to get back in. (...) It seems that it is not a large share of population in Croatia who do not complete education” (Matković, 2015).

5.1.5 Duur werkloosheid

Om een realistisch beeld te krijgen van de situatie van werkloze jongeren is het van belang om de duur van de werkloosheid in kaart te brengen. In dit onderzoek wordt hiervoor als indicator de langdurige werkloosheid gebruikt. Langdurige werklozen zijn personen die minimaal twaalf maanden werkloos zijn. Dit percentage geeft het aantal langdurige werklozen weer in de leeftijdscategorie 15 tot 24 jaar als het percentage van de totale, actieve beroepsbevolking in dezelfde leeftijdscategorie (Eurostat, 2015, p.162). In Figuur 12 is dit visueel weergegeven.

Figuur 12: Langdurige jeugdwerkloosheid (Bron: Eurostat)

In Figuur 12 is te zien dat langdurige jeugdwerkloosheid gedurende crisis in alle landen is toegenomen. Wel zijn er aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen de lidstaten van de Europese Unie. In 2007 varieerde het jeugdwerkloosheidcijfer van 0,7 procent (Nederland en Zweden) tot 11,6 procent (Kroatië). In 2014 was dit 1,3 procent (Zweden) tot 22,6 procent (Kroatië). Het jeugdwerkloosheidcijfer nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland de jeugdwerkloosheid toe met 1,3 procent, in Zweden met 0,6 procent, in het Verenigd

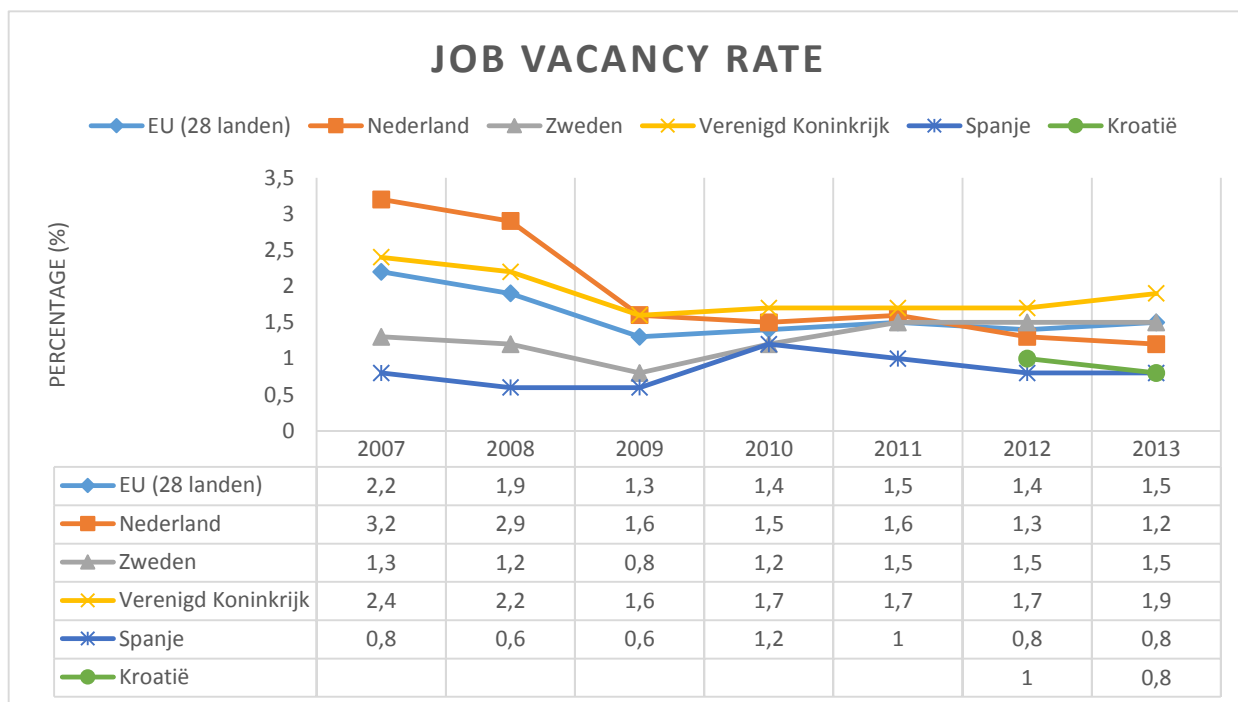
Koninkrijk met 2,5 procent, in Spanje met 19,7 procent en in Kroatië met 11 procent. Opvallend hierbij is dat er in de statistieken van 2014 een opmerkelijk verschil te zien is tussen de noordelijke/noordwestelijke lidstaten en de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk hebben een langdurige jeugdwerkloosheid van onder 5 procent, terwijl Spanje en Kroatië kampen met meer dan 20 procent langdurige jeugdwerkloosheid.

De toename van jeugdwerkloosheid is in Spanje en Kroatië het meest aanzienlijk en opvallend. In deze landen is de langdurige jeugdwerkloosheid tijdens de crisis gegroeid tot 21,5 procent en 22,6 procent. In Spanje en Kroatië is dus niet alleen de jeugdwerkloosheid (zie Figuur 8 en 9) gedurende de crisis aanzienlijk toegenomen, maar ook de duur van de werkloosheid. Bell en Blanchflower (2011) stellen dat een hoge jeugdwerkloosheid in combinatie met een lange zoektocht naar een baan ertoe leidt dat jongeren de zoektocht opgeven en ontmoedigd raken. Uit deze statistieken blijkt dat dit vooral in deze zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten een actueel probleem is.

5.1.6 Aantal banen

De toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is deels afhankelijk van het aantal beschikbare banen, ofwel het aantal vacatures. Een vacature is een betaalde post die onlangs is gecreëerd, onbezet is of op korte termijn beschikbaar komt. Hierbij moet aan twee voorwaarden worden voldaan: (1) de werkgever neemt actieve stappen en is bereid verdere stappen te nemen om een geschikte kandidaat buiten de eigen organisatie te vinden, en (2) de werkgever heeft als doel de vacature onmiddellijk of binnen een specifieke periode te laten vervullen. De *job vacancy rate* is een geschikte indicator om dit in kaart te brengen. De *job vacancy rate* meet het percentage vacatures ten opzichte van het totaal aantal banen dat bezet is. In Figuur 13 is de *job vacancy rate* in de verschillende landen van 2007 tot en met 2014 visueel weergegeven.

In Figuur 13 is te zien dat de *job vacancy rate* in de landen gedurende crisis meer naar elkaar toe is gegroeid. Zowel in 2007 als 2014 Spanje de laagste *job vacancy rate* had. In 2014 was deze even hoog als in Kroatië. Tussen 2007 en 2014 nam de *job vacancy rate* in Nederland af met 2 procent en in het Verenigd Koninkrijk met 0,5 procent. In Spanje bleef het gelijk en in Zweden is een toename te zien van 0,5 procent.

Figuur 13: Job vacancy rate (Bron: Eurostat)

5.1.7 Soort contract

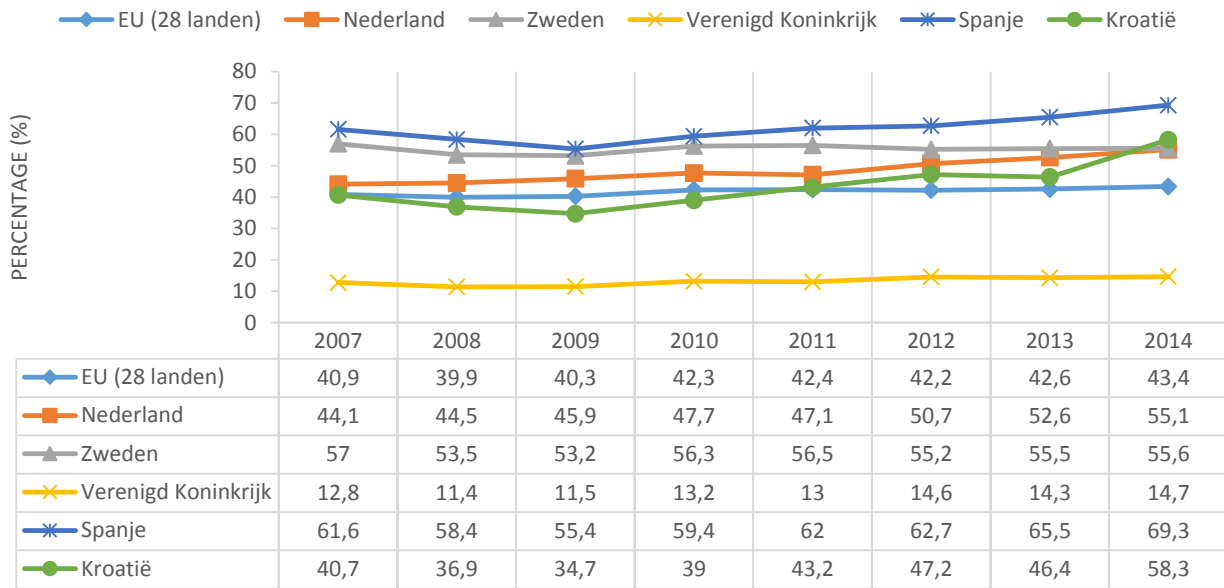
Ondanks dat de jeugdwerkloosheid gedurende de crisis is toegenomen, is er ook een groot aantal jongeren dat wel toetreedt tot de arbeidsmarkt. Hierbij is het van belang om het soort contract waaronder de jongeren werken in kaart te brengen. Op deze manier wordt er een realistisch beeld geschetst van de situatie van jongeren op de arbeidsmarkt. In de volgende alinea's wordt aandacht besteed aan het aantal jongeren met tijdelijke contracten en parttime contracten.

Tijdelijk contract

Veel jongeren starten op de arbeidsmarkt met een tijdelijke baan. Tijdelijk werk houdt in dat de werknemer werkt onder een contract van een bepaalde duur. Dit is in tegenstelling met een vast contract welke geen eind datum heeft. Een baan kan worden beschouwd als tijdelijk werk als de werkgever en werknemer overeenstemmen dat het einde van het contract is bepaald door objectieve regels. Deze regels kunnen een specifieke datum zijn, het einde van een taak of de terugkeer van een andere werknemer die tijdelijk was verplaatst (Eurostat, 2015, p.153).

In Figuur 14 is te zien dat het aantal tijdelijke contracten onder jongeren gedurende crisis in alle landen is toegenomen, met uitzondering van Zweden. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland het aantal tijdelijke contracten toe met 11 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 1,9 procent, in Spanje met 7,7 procent en in Kroatië met 17,6 procent. In Zweden nam het aantal tijdelijke contracten af met 1,4 procent. Hierbij is het opvallend dat in het Verenigd Koninkrijk zowel in 2007 als in 2014 beduidend minder jongeren werken onder een tijdelijk contract in vergelijking met de andere landen.

TIJDELIJK CONTRACT

Figuur 14: Tijdelijk contract (Bron: Eurostat)

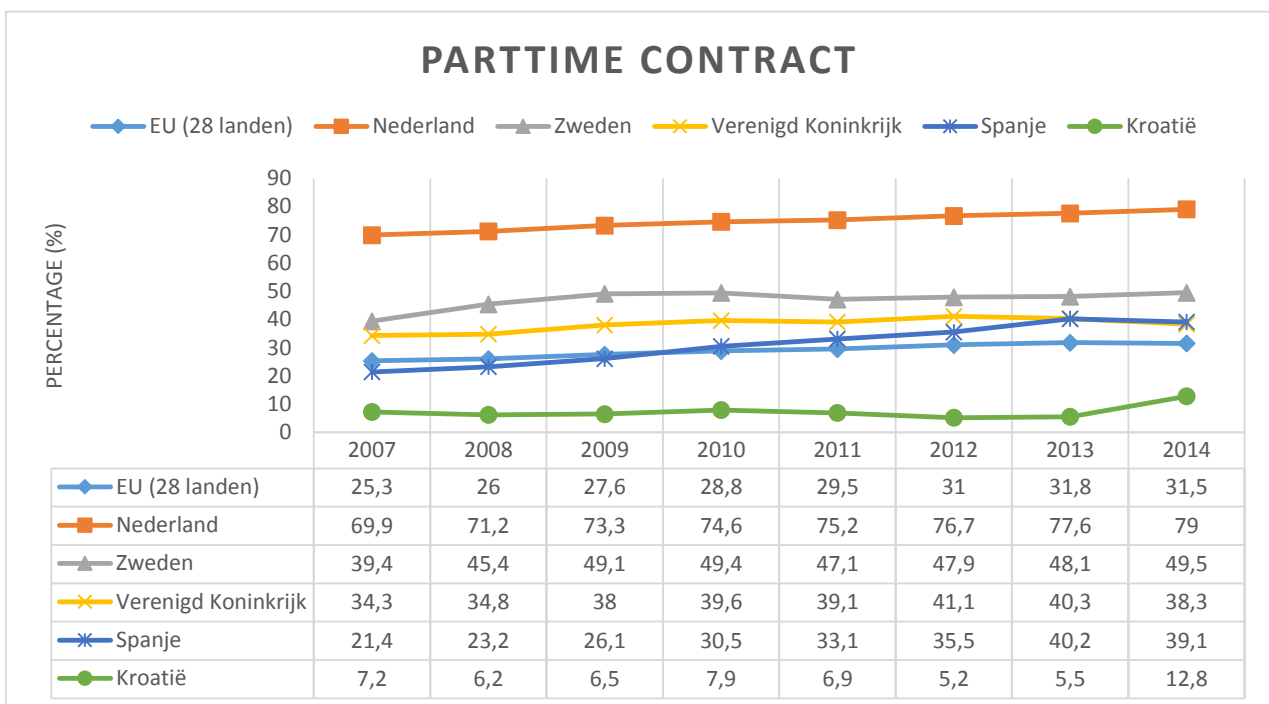
Een toename in tijdelijke contracten is niet direct een negatieve invloed van de economische crisis door het tweeledige effect van tijdelijke contracten. Enerzijds zorgen tijdelijke contracten ervoor dat jongeren als eerste worden ontslagen tijdens moeilijke tijden, omdat de kosten voor het beëindigen van het dienstverband lager zijn in vergelijking met het beëindigen van vaste dienstverbanden. Anderzijds zijn tijdelijke contracten juist aantrekkelijk voor werkgevers die hun productiviteit willen laten toenemen in onzekere tijden (Eurofound, 2012a, p.15). Bovendien rijst de vraag of de toename van jongeren met een tijdelijk contract is veroorzaakt door de crisis. Er zijn geen recente statistieken van Eurostat beschikbaar die de reden van het hebben van een tijdelijk contract in kaart brengen. Eurofound (2012a) deed wel een onderzoek hiernaar en stelde dat het niet vinden van een vaste baan de voornaamste reden van jongeren is om een tijdelijk dienstverband aan te gaan. Dit impliceert dat de beschikbaarheid van vaste banen is afgenomen en dat dit is verergerd door de crisis (Eurofound, 2012a, p.16). Vanuit dit perspectief kan gesteld worden dat een groeiend aantal tijdelijke contracten altijd een negatieve invloed heeft op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

Valía-Cotanda et al. (2014) stellen echter dat een hoog percentage tijdelijke contracten niet zo zeer een probleem hoeft te zijn voor jongeren, omdat jongeren vaak wisselen van baan om kennis en ervaring op te doen. De auteurs noemen hierbij dat dit alleen het geval is wanneer een hoog percentage van tijdelijke contracten samen gaan met een laag percentage van langdurige werkloosheid. Uit Figuur 12 blijkt dat de langdurige werkloosheid in Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk relatief laag is. In Spanje en Kroatië is dit percentage echter hoog en lag in 2014 zelfs boven twintig procent. Vanuit dit perspectief kan gesteld worden dat het hoge aantal tijdelijk contracten in Nederland en Zweden niet problematisch is, omdat in deze landen de langdurige

werkloosheid onder jongeren laag is. Dit in tegenstelling met Spanje en Kroatië waar zowel het percentage tijdelijke contracten als het percentage langdurige jeugdwerkloosheid zeer hoog ligt en dus de groei van het aantal jongeren dat werkt met een tijdelijk contract als een negatieve invloed van de crisis gezien kan worden.

Parttime contract

Jongeren die een baan hebben, hebben vaak een parttime baan. De International Labour Organization (ILO) definieert een parttime dienstverband als een reguliere baan waarbij de werktijd aanzienlijk minder is dan normaal (Eurostat, 2015, p.153). In Figuur 15 is het aantal jongeren tussen de 15 en 24 jaar weergegeven die werken met een parttime contract als een percentage van het totaal aantal werkenden in dezelfde leeftijdscategorie. Dit is visueel weergegeven voor de vijf landen van 2007 tot en met 2014.

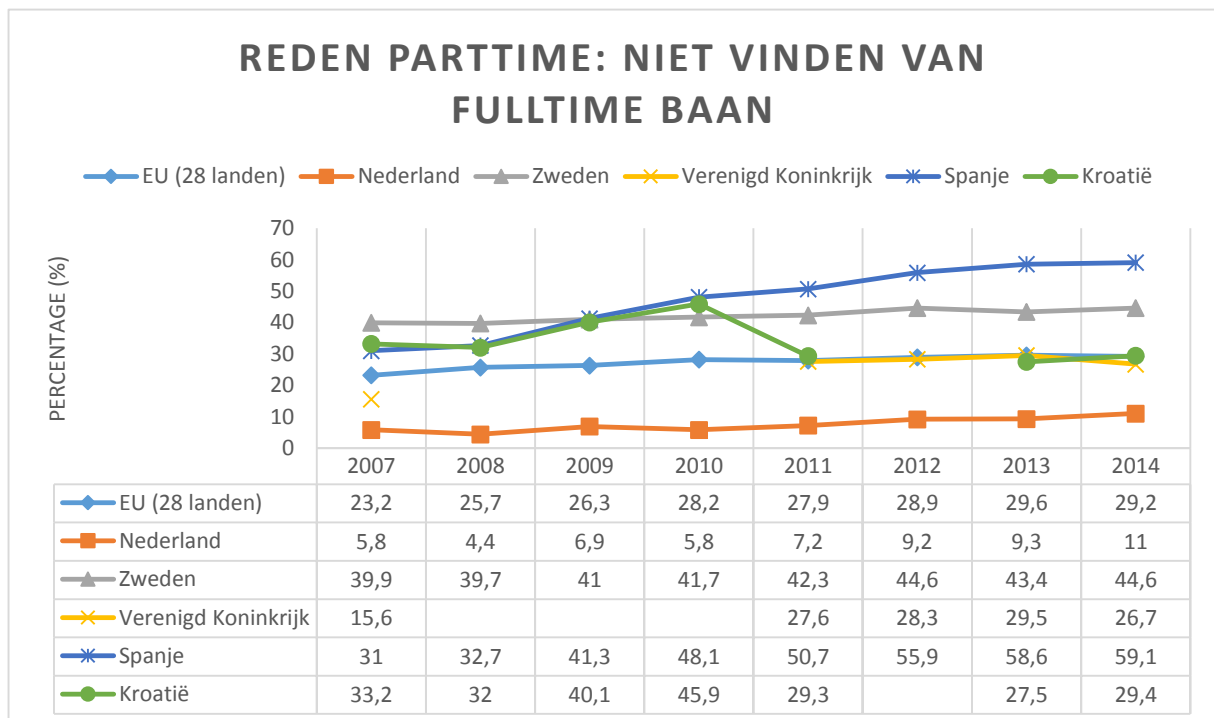
Figuur 15: Parttime contract (Bron: Eurostat)

In Figuur 15 is te zien dat het aantal jongeren dat werkt onder een parttime contract gedurende crisis in alle landen is toegenomen. Wel zijn er aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen de verschillende lidstaten van de Europese Unie. In 2007 varieerde het aantal parttime contracten van 7,2 procent (Kroatië) tot 69,9 procent (Nederland). In 2014 was dit 12,8 procent (Kroatië) tot 79 procent (Nederland). Het aantal parttime contracten nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam in Nederland het aantal parttime banen toe met 9,1 procent, in Zweden met 10,1 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 4 procent, in Spanje met 17,7 procent en in Kroatië met 5,6 procent.

Uit de statistieken blijkt dat zowel in 2007 en 2014 de verschillen tussen lidstaten aanzienlijk zijn. Hierbij valt op dat de noordelijke/noordwestelijke lidstaten (Nederland,

Zweden en het Verenigd Koninkrijk) in 2007 boven het gemiddelde van de 28 lidstaten van de Europese Unie uitstijgen en de zuidelijke en zuidoostelijke lidstaten (Spanje en Kroatië) juist onder het gemiddelde van de 28 lidstaten. Gedurende de crisis is dit veranderd, doordat Spanje sinds 2010 ook boven het gemiddelde zit van de 28 lidstaten. Het aantal parttime contracten is opvallend laag in Kroatië in vergelijking met het hoge aantal tijdelijke contracten in het land. Ook valt op dat het percentage parttime contracten tussen 2013 en 2014 meer dan verdubbelde.

De toename in het aantal parttime banen suggereert dat dergelijke banen de enige beschikbare mogelijkheid zijn voor jongeren. Dit hoeft echter niet het geval te zijn. Jongeren kunnen kiezen om parttime te werken, zodat zij daarnaast nog een studie kunnen volgen of tijd hebben voor andere activiteiten. Een hoog aantal parttime contracten representeert in dat geval een flexibele arbeidsmarkt. Het kan echter ook betekenen dat de jongeren met een parttime contract deze baan hebben aangenomen, omdat zij geen fulltime baan konden vinden. In Figuur 16 is dit visueel weergegeven voor alle landen van 2007 tot en met 2014.

Figuur 16: Reden parttime: niet vinden van fulltime baan (Bron: Eurostat)

Uit Figuur 16 blijkt dat gedurende crisis steeds meer jongeren een parttime baan hebben aangenomen, omdat zij geen fulltime baan konden vinden. Kroatië is hierin de enige uitzondering. Hierbij zijn aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen de lidstaten van de Europese Unie. In 2007 varieerde het percentage tussen 5,8 procent (Nederland) tot 39,9 procent (Zweden). In 2014 was dit 11 procent (Nederland) tot 59,1 procent (Spanje).

Het percentage jongeren dat een parttime baan had omdat ze geen fulltime baan konden vinden, nam gedurende crisis in verschillende mate toe in de lidstaten. Tussen

2007 en 2014 nam in Nederland het percentage toe met 5,2 procent, in Zweden met 5,7 procent, in het Verenigd Koninkrijk met 11,1 procent en in Spanje met 28,1 procent. In Kroatië nam tussen 2007 en 2014 het percentage af met 3,8 procent. Hierbij valt op dat Nederland – met een hoog aantal parttime werkers (zie Figuur 15) – het laagste percentage jongeren heeft die een parttime baan hebben omdat ze geen fulltime baan konden vinden. Dit in tegenstelling tot Zweden en Spanje. Gedurende crisis is in deze landen het aantal jongeren met een parttime contract gestegen van 10,1 procent tot 49,5 procent (Zweden) en van 17,7 procent tot 39,1 procent (Spanje). Evenredig hieraan is het aantal jongeren dat een parttime baan heeft omdat ze geen fulltime baan konden vinden, gestegen. Ook is opvallend dat in het Verenigd Koninkrijk het aantal parttime banen gedurende crisis steeg met slechts 4 procent, maar het aantal jongeren dat een parttime baan heeft omdat ze geen fulltime baan konden vinden, is gestegen met 11,1 procent. Hieruit blijkt dat de crisis voor jongeren met een parttime baan in Zweden, het Verenigd Koninkrijk en Spanje een grotere negatieve invloed heeft in vergelijking met Nederland en Kroatië.

5.1.8 Skills mismatches

De huidige economische crisis veroorzaakte een afname in het aantal banen (zie Figuur 13). Door deze afname is het mogelijk dat jongeren worden gedwongen om banen in sectoren te overwegen waarin zij niet eerder hadden gewerkt of vooraf niet op het oog hadden. Ook kunnen medewerkers overgekwalificeerd of onder gekwalificeerd zijn voor het beroep waarin zij worden ingezet. Hierdoor komt een *skills mismatch* steeds vaker voor (ILO, 2013, p.23). Om een compleet beeld te krijgen van situatie van jongeren op de arbeidsmarkt en de toegang van jongeren naar een “geschikte” baan, is het van belang om het aantal *skills mismatches* in kaart te brengen.

Op dit moment zijn er geen statistieken bekend over het aantal *skills mismatches* in de leeftijdscategorie 15 tot 24 jaar. Wel heeft de International Labour Organization (2014) statistieken gepubliceerd over het aantal overgekwalificeerde en onder gekwalificeerde medewerkers in de leeftijdscategorie van 15 en 29 jaar. Deze statistieken zijn niet geschikt voor dit onderzoek, omdat de doelgroep niet overeenkomt. Dit gebrek aan data is problematisch, omdat informatie over het aantal *skills mismatches* erg waardevol kan zijn. Een *mismatch* tussen de vaardigheden van vraag en aanbod belemmert de herverdeling van de arbeid en laat de druk op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt toenemen. Deze kwalificatiekloven hebben invloed op de tevredenheid van werknemers, het loon van individuele werknemers en de productiviteit. Daarbij is het belangrijk dat door deze *mismatches* het benutten van het volledige potentieel van de beroepsbevolking wordt belemmerd evenals de groei van de productiviteit van een land (ILO, 2013, p.23). Wanneer meer data beschikbaar is over het aantal *skills mismatches* kan er een completer beeld van de situatie van jongeren op de arbeidsmarkt worden gecreëerd en de problematiek worden aangepakt.

5.2 Beantwoording van de deelvraag

In deze paragraaf wordt de volgende deelvraag beantwoord: *“In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt?”*

De kenmerken die de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt karakteriseren, zijn in negatieve zin aangetast sinds de economische crisis van 2007. Hierbij is het aantal *early school leavers* de enige uitzondering. De mate waarin de kenmerken zijn aangetast, verschilt aanzienlijk tussen de lidstaten; de crisis heeft in het ene land harder toegeslagen dan in het andere land. Dit is in het bijzonder zichtbaar in de statistieken van jeugdwerkloosheid, jeugdwerkloosheidsratio, NEET jongeren en de langdurige werkloosheid. Uit deze indicatoren blijkt dat de impact van de crisis het grootst is in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. Tussen 2007 en 2014 nam de jeugdwerkloosheid in de noordelijke/noordwestelijke lidstaten toe met minder dan 5 procent, terwijl in Kroatië een toename zichtbaar is van 20,3 procent en in Spanje een toename van 35,1 procent. Het jeugdwerkloosheidsratio groeide minder drastisch in de zuidelijke/zuidoostelijke landen (toename van meer dan 6 procent), maar toch is deze groei dubbel zo groot als in de noordelijke/noordwestelijke lidstaten (toename van minder dan 3 procent). Het aantal NEET jongeren groeide in de noordelijke/noordwestelijke lidstaten met minder dan 2 procent, terwijl in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten een groei zichtbaar is van meer dan 5 procent. Bovendien groeide de langdurige werkloosheid in de noordelijke/noordwestelijke lidstaten met minder dan 3 procent, terwijl in Kroatië een toename zichtbaar is van 11 procent en in Spanje een toename van 19,7 procent.

Ook tonen deze indicatoren dat in 2007 verschillen zichtbaar waren tussen de lidstaten, maar dat deze verschillen niet enkel bestonden tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. In 2007 had bijvoorbeeld Zweden een hoger percentage jeugdwerkloosheid dan Spanje en ook een hoger jeugdwerkloosheidsratio dan Spanje en Kroatië. Ook lagen de percentages van de lidstaten in 2007 dicht bij elkaar in vergelijking met 2014. In 2014 is het onderscheid tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten beduidend duidelijker.

Kortom, op basis van de geanalyseerde data wordt geconcludeerd dat sinds de economische crisis van 2007 sprake is van toenemende verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Dit is in het bijzonder zichtbaar in de statistieken van jeugdwerkloosheid, het jeugdwerkloosheidsratio, het aantal NEET jongeren en de langdurige werkloosheid.

6. De nationale beleidsrespons op de crisis

In het voorgaande hoofdstuk is aangetoond dat sinds de economische crisis van 2007 toenemende verschillen zichtbaar zijn tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. In hoofdstuk 4 (paragraaf 4.2) van dit onderzoek is bij de casusselectie aandacht besteed aan de verschillende institutionele en macro-structurele factoren van de lidstaten die mogelijk een rol spelen in deze verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk wordt dan ook voornamelijk aandacht besteed aan de nationale beleidsrespons op de crisis, maar in de slotparagraaf van dit hoofdstuk wordt kort ingezoomd op de institutionele en macro-structurele factoren. Dit zal leiden tot de beantwoording van de vierde deelvraag: *“In hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?”*

6.1 De nationale beleidsrespons

Door de impact van de economische crisis is er een gevoel van urgentie ontstaan om beleid te ontwikkelen en te implementeren om jongeren in Europa (weer) aan het werk of studeren te krijgen. De nationale beleidsresponses op de crisis omvatten een breed scala aan initiatieven (Eurofound, 2012a, p.108). Deze initiatieven grijpen in op verschillende punten in de weg naar de arbeidsmarkt. Eurofound (2012a) karakteriseert deze verschillende punten in vijf categorieën, zoals weergegeven in hoofdstuk 4 (paragraaf 4.1.2) van dit onderzoek. In de volgende subparagrafen worden de maatregelen, die door de landen zijn geïntroduceerd als respons op de crisis, per categorie omschreven.

6.1.1 Voorkomen van early school leavers

De weg naar de arbeidsmarkt start met onderwijs; onderwijs is bepalend voor de *outcome* van werkgelegenheid voor jongeren. Onderwijs voorziet jongeren van de juiste vaardigheden ter voorbereiding op de arbeidsmarkt en faciliteren de transitie van school naar werk (ILO, 2013, p.63). Nederland, Zweden en Kroatië hebben maatregelen geïmplementeerd die zijn gericht op het voorkomen van *early school leavers*.

Nederland kent sinds 1994 **REGIONALE MELD EN COÖRDINATIE CENTRA**. Een jongere die vroegtijdig school dreigt te verlaten wordt benaderd door een trajectbegeleider van een dergelijk centrum. De trajectbegeleider bekijkt met de jongere wat de mogelijkheden zijn en of er problemen spelen waarbij hulp nodig is. In 2007-08 en 2012-13 is er een convenant gesloten tussen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de regio's om een meer intensiverende strategie te ontwikkelen om het aantal *early school leavers* te beperken (INSPIRES, 2013a). Daarnaast introduceerde Nederland in 2009 de tijdelijke crisismaatregel 'Actieplan Jeugdwerkloosheid' met als belangrijkste doel het voorkomen dat jongeren thuis komen te zitten, zonder werk of opleiding (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2009). Als onderdeel van dit

actieplan werd het **SCHOOL EX PROGRAMMA** geïntroduceerd. Binnen dit programma worden jongeren actief benaderd en gestimuleerd om langer door te leren. Het programma stopte in 2011, maar werd voor de periode 2013-15 opnieuw geïntroduceerd onder de naam **SCHOOL EX PROGRAMMA 2.0** (INSPIRES, 2013a).

In Zweden werd in 2011 structurele **ONDERWIJSHERVORMINGEN** ingevoerd en in het bijzonder binnen het beroepsonderwijs. De hervormingen tonen een toenemende focus op werk gerelateerd leren. De student moet nu minimaal vijftien weken werkervaring opdoen in een werkplaats. Deze manier van leren wordt gebruikt om studenten die school vroegtijdig dreigen te verlaten een alternatieve leer methode aan te bieden (Minas en Andersson, 2014).

In 2014 introduceerde Kroatië de **STRATEGIE VAN WETENSCHAP, ONDERWIJS EN TECHNOLOGIE**. De strategie omvat verschillende maatregelen die gericht zijn op het voorkomen van *early school leavers*. De maatregelen zijn zowel gericht op het geven van steun en hulp aan kwetsbare studenten om in het onderwijs te blijven als op het stimuleren en ondersteunen van studenten om door te leren op een hoger niveau (Ministry of Labour and Pension System, 2014).

Deze preventieve maatregelen grijpen in op een vroeg stadium van de weg naar de arbeidsmarkt. Dit heeft als voordeel dat problemen als NEET-jongeren voortijdig aangepakt worden. Dit is bovendien effectief in de kosten. Wanneer jongeren vroegtijdig school hebben verlaten en bijvoorbeeld NEET zijn, zijn de kosten hoger om de jongeren weer te laten deelnemen in de samenleving (Eurofound, 2012a, p.115).

6.1.2 Reïntegreren van early school leavers

Zelfs wanneer er maatregelen zijn die gericht zijn op het voorkomen van vervroegde schoolverlaters, zullen er altijd jongeren zijn die toch vroegtijdig school (moeten) verlaten. Dit is problematisch, omdat onderwijs juist zo belangrijk is voor de toegang van jongeren naar de arbeidsmarkt. Toch hoeft dit niet het einde van de weg naar de arbeidsmarkt te betekenen. Nederland, Zweden, Spanje en Kroatië hebben sinds 2007 verschillende maatregelen geïmplementeerd die zijn gericht op het reïntegreren van *early school leavers*.

Zoals in de voorgaande subparagraaf is genoemd, kent Nederland sinds 1994 **REGIONALE MELD EN COÖRDINATIE CENTRA**. Deze centra focussen niet alleen op het voorkomen van vervroegde schoolverlaters, maar ook op het reïntegreren van vervroegde schoolverlaters. De RMC-wetgeving verplicht gemeenten om jongeren zonder startkwalificatie te volgen totdat ze 23 jaar zijn. Ook moeten gemeenten ervoor zorgen dat jongeren die vroegtijdig school hebben verlaten alsnog hun startkwalificatie halen. In de praktijk betekent dit dat de vervroegde schoolverlater wordt benaderd door een trajectbegeleider die met de jongere naar de mogelijkheden kijkt om alsnog de startkwalificatie te behalen (INSPIRES, 2013a). Daarnaast introduceerde Nederland in 2009 het programma **KANSEN VOOR KWETSBARE JONGEREN** als onderdeel van het 'Actieplan Jeugdwerkloosheid'. Dit programma heeft als doel om voor kwetsbare jongeren, zoals

jongeren die vroegtijdig school hebben verlaten, te voorzien in zogenoemde plusvoorzieningen. Dit is een samenhangend aanbod van onderwijs, zorg en ondersteuning met als doel te voorkomen dat de jongeren levenslang afhankelijk worden van bijstand en zorg (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2009).

Tussen 2011 en 2013 ontvingen Zweedse, werkloze jongeren tussen de 20 en 24 jaar die niet in het bezit waren van een startkwalificatie **FINANCIËLE STEUN: HOGER NIVEAU VAN STUDIEFINANCIERING**. Deze financiële steun werd geboden om jongeren de kans te bieden alsnog een diploma te behalen (Eurofound, 2012a). In Spanje werd in 2011 een zelfde soort maatregel geïntroduceerd. Werkloze jongeren tussen de 19 en 24 jaar oud krijgen door middel van een **STUDIEBEURS** een tweede kans om alsnog een diploma te behalen. Op deze manier wil de Spaanse overheid jongeren stimuleren en hun kansen vergroten om een baan te vinden (INSPIRES, 2013b).

In 2015 zijn in Kroatië verschillende maatregelen geïntroduceerd die **MOGELIJKHEDEN BIEDEN VOOR VROEGTIJDSE SCHOOLVERLATERS**. De jongeren worden voorzien in begeleiding en ondersteuning bij het reïntegreren. De maatregelen bieden een tweede kans aan jongeren met een lagere opleiding en/of die langdurig werkloos zijn (European Commission, 2015a).

De genoemde maatregelen zijn te onderscheiden in twee soorten maatregelen. Enerzijds zijn de maatregelen gericht op het bieden van een tweede kans met behulp van financiële steun. Anderzijds zijn de maatregelen gericht op het bieden van extra steun en begeleiding. Het voordeel van dergelijke maatregelen is dat er wordt getracht de belangstelling voor onderwijs nieuw leven in te blazen. Bovendien kunnen de studenten persoonlijke begeleiding verwachten. Dit is erg belangrijk voor jongeren die vervroegd school hebben verlaten. Er zit echter ook een keerzijde aan dergelijke maatregelen; ze zijn erg kostbaar (Eurofound, 2012a, p.120).

6.1.3 Faciliteren transitie school-naar-werk

De transitie van school naar werk blijkt moeilijk te zijn voor jongeren, ook voor degenen die een diploma hebben behaald. Dit komt door verschillende factoren: jongeren weten nog niet wat ze willen met hun carrière, hebben minimale werkervaring en/of hebben een laag opleidingsniveau. Het is normaal dat deze transitiefase enige tijd duurt, maar wanneer dit te lang duurt, kan dit negatieve gevolgen hebben voor de toekomst van jongeren (Eurofound, 2012a, pp.120-121). Gedurende de crisis hebben alle landen maatregelen ingevoerd die deze transitiefase willen vereenvoudigen.

Nederland heeft in 2009 de **WET INVESTEREN IN JONGEREN (WIJ)** geïntroduceerd. De wet legt de nadruk op activering van jongeren tot 27 jaar om in aanmerking te komen voor bijstand. Jongeren kunnen alleen nog bijstand ontvangen wanneer zij een werkervaringplek accepteren of begeleiding toestaan die hen helpt terug te keren naar school of een baan te vinden. Gemeenten worden door de wet verplicht gesteld om een dergelijk aanbod te bieden. In 2012 is deze wet opgenomen in de algemene Wet Werk

en Bijstand (WWB), waarbij de bijzondere voorwaarden voor jeugd in tact zijn gebleven (INSPIRES, 2013a).

Zweden introduceerde vanaf eind 2007 **BAANGARANTIES VOOR JONGEREN**. Jongeren worden geholpen bij het zoeken van een baan. Dit wordt aangevuld met eventuele extra inspanningen, zoals trainingen of opleidingen. Deelnemen aan dit programma is verplicht om in aanmerking te komen voor bijstand. Het doel is om jongeren zelf te laten terug keren op de arbeidsmarkt en (langdurige) werkloosheid tegen te gaan. Ook voerde Zweden in 2011 – zoals eerdere genoemd - structurele **ONDERWIJSHERVORMINGEN** in, in het bijzonder binnen het beroepsonderwijs. Binnen het onderwijs wordt steeds meer de focus gelegd op ondernemerschap. Dit is verweven binnen alle onderwijsprogramma's, maar er zijn ook aparte cursussen gericht op ondernemerschap (Minas en Andersson, 2014). Ook Spanje en Kroatië hebben in 2013 maatregelen ingevoerd ter **ONDERSTEUNING EN BEVORDERING VAN ONDERNEMERSCHAP**. In samenwerking met organisaties en bedrijven wordt ondernemerschap geïntegreerd in het curricula op school. Het doel hiervan is om jongeren te stimuleren om hun eigen banen te creëren en daarmee de transitie van school-naar-werk te versoepelen. Bovendien kan ondernemerschap leiden tot het creëren van nieuwe banen (INSPIRES, 2013b; Ministry of Labour and Pension System, 2014).

Het Verenigd Koninkrijk introduceerde verschillende maatregelen die gericht waren op het faciliteren van de transitie van school-naar-werk. In 2007 werd het **SEPTEMBER GUARANTEE** geïntroduceerd. De maatregel omvatte een aanbod, waarbij jongeren konden kiezen uit: (1) fulltime of parttime onderwijs, (2) een stage, (3) deelnemen aan het programma Entry to Employment (E2E), of (4) een baan waarbij men trainingen kon volgen. Het doel was 16 en 17 jarigen voorbereiden en ondersteunen bij de transitie van school-naar-werk. De maatregel gold tot en met 2008. Van 2010 tot en met 2011 werd een zelfde soort maatregel ingevoerd: de **YOUNG PERSON'S GUARANTEE**. Deze maatregel had als doel om jongeren klaar te stomen voor de arbeidsmarkt door het vergroten van hun werkervaring en hun vaardigheden te ontwikkelen. Jongeren tussen de 18 en 24 jaar die meer dan zes maanden werkloos waren en een uitkering ontvingen, konden vrijwillig kiezen uit één van de volgende opties: (1) het aangeboden krijgen van een baan, (2) een werk gerichte training, (3) een plek in een Community Task Force. Sinds 2012 bestaat de **NATIONAL CAREER SERVICE** in het Verenigd Koninkrijk. De National Career Service vertrekt informatie over studeren en werken en biedt professioneel advies aan jongeren. Het doel is om de carrière van jongeren te ontwikkelen, de vaardigheden van jongeren te verbeteren en hen voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Van 2012 tot 2015 was er een **INNOVATIEFONDS**. Deze maatregel was geïntroduceerd om barrières weg te nemen die jongeren tegenhouden bij het vinden van een baan en was vooral gericht op langdurige NEET's (Otto en Taylor-Gooby, 2014).

Al deze maatregelen trachten de transitie van school-naar-werk te versoepelen. De meeste maatregelen hebben als doel om de transitie fase zo kort mogelijk te houden met behulp van het bieden van dienstverlening, het verstrekken van informatie en begeleiding. Een sterk punt van dergelijke maatregelen is dat de periode buiten de

arbeidsmarkt zo kort mogelijk wordt gehouden. Een gevaar van dergelijke maatregelen – en in het bijzonder van de garantiemaatregelen – is dat ze korte termijn oplossingen bieden. Zo kunnen jongeren worden geplaatst in ‘een’ baan, in plaats van te zoeken naar een baan op de goede plek en het juiste niveau (Eurofound, 2012a).

6.1.4 Bevorderen inzetbaarheid

Deze categorie omvat maatregelen die in lijn zijn met de voorgaande categorie. Soms wordt de toegang van jongeren namelijk niet bemoeilijkt door beperkte informatie en begeleiding, maar door het gebrek aan kwaliteiten en vaardigheden die in lijn zijn met de wensen van de arbeidsmarkt (Eurofound, 2012a, p.128). Maatregelen binnen deze categorie hebben als doel de inzetbaarheid van jongeren op de arbeidsmarkt te bevorderen. Hierbij ligt de focus op het vergroten van de kwaliteiten en vaardigheden van de jongeren. Alle landen, behalve Zweden, hebben sinds 2007 verschillende maatregelen geïntroduceerd om de inzetbaarheid van jongeren te bevorderen.

In 2009 introduceerde Nederland als onderdeel van het ‘Actieplan Jeugdwerkloosheid’ een **MATCHING OFFENSIEF EN EXTRA BANEN, LEERWERKPLAATSEN, STAGES EN VRIJWILLIGERSWERK**. Het eerste programma was bedoeld om de kwaliteiten van jongeren en de vraag van werkgevers beter bij elkaar te brengen. Het tweede programma is erop gericht om extra banen, leerwerkplaatsen, stages en vrijwilligerswerk te creëren. Hierbij wordt getracht de jongeren kennis en vaardigheden op te laten doen vanuit de praktijk. Binnen dit programma worden bijvoorbeeld oudere werknemers die een deeltijd WW hebben, ingezet om hun vakkennis over te dragen aan jongeren (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2009).

Het Verenigd Koninkrijk startte in 2011 een *pilot* onder de naam **NATIONAL CITIZEN SERVICE**, waarna het in 2013 is geïmplementeerd. Dit trainingsprogramma is voor 16 en 17 jarigen, waarbij de focus ligt op het verkrijgen van vaardigheden die van belang zijn op de arbeidsmarkt. Er wordt in het bijzonder aandacht besteed aan vaardigheden die niet in de schoolbanken worden aangeleerd, zoals communiceren en leiderschap. Een ander programma, genaamd **EMPLOYER OWNERSHIP SKILLS**, nodigt werkgevers uit om voorstellen te ontwikkelen die de vaardigheden van jongeren beter laten aansluiten bij het werkveld, zoals stages. Dit programma startte in 2012 (Otto en Taylor-Gooby, 2014).

In Spanje was tussen 2011 en 2012 een programma inwerking dat was gericht op het **OPDOEN VAN WERKERVARING IN DE PRAKTIJK**. De maatregel was gericht op hoogopgeleide jongeren tussen de 18 en 25 jaar met een diploma die weinig tot geen werkervaring hebben. Door werkervaring op te doen in de praktijk wordt getracht de inzetbaarheid te verhogen. Het programma duurde drie tot negen maanden en de deelnemers ontvingen een uitkering gedurende de maatregel (INSPIRES, 2013b).

Kroatië implementeerde in 2014 de eerder genoemde **STRATEGIE VAN WETENSCHAP, ONDERWIJS EN TECHNOLOGIE**. Deze strategie omvat onder andere maatregelen die gericht zijn op een sterkere link tussen de arbeidsmarkt en het onderwijs. Het doel is het creëren van kwalitatief onderwijs met een sterke link naar de arbeidsmarkt, waarbij de

focus ligt op wetenschap en technologie. Begin 2015 werd een programma gestart dat gericht is op het aanbieden van **STAGES EN TRAINEESHIPS**. Door middel van stages en traineeships wordt *vocational education and training* (VET) en werk gerelateerd leren bevorderd. Het doel is om jongeren kennis op te laten doen dat in lijn is met de behoeften van de arbeidsmarkt. Ook is er in maart 2015 een initiatief gestart dat is gericht op **OPLEIDEN OP DE WERKPLAATS**. Vijfhonderd werkloze jongeren worden geplaatst in een werkomgeving voor een periode van zes maanden om zodoende werkervaring op te doen (Ministry of Labour and Pension System, 2014).

Deze maatregelen zijn gericht op het versterken van de link tussen onderwijs en de arbeidsmarkt en het verbeteren van de vaardigheden en kennis van jongeren. Door deze kennis, vaardigheden en werkervaring worden jongeren aantrekkelijker voor werkgevers. Het gevaar dat hierbij schuilt, is dat jongeren altijd worden ingezet als stagiair en daarna niet in dienst worden genomen. Hierdoor kan de weg naar de arbeidsmarkt wordt vertraagd (Eurofound, 2012a).

6.1.5 Verwijderen van barrières en stimuleren werkgevers

Het verwijderen van barrières en stimuleren van werkgevers is de laatste categorie in de weg naar de arbeidsmarkt. Alle landen hebben sinds 2007 een breed scala aan initiatieven geïntroduceerd die zijn gericht op het verwijderen van barrières en het stimuleren van werkgevers.

Nederland introduceerde van 9 juli 2010 tot 1 januari 2012 de **CRISISMAATREGEL: EXTRA TIJDELIJKE CONTRACTEN VOOR JONGEREN**. De maatregel maakte het mogelijk om met jongeren tot 27 jaar gedurende vier jaar (in plaats van drie) of vier opeenvolgende tijdelijke contracten (in plaats van drie) aan te gaan voordat een vast contract wordt aangeboden. De maatregel was bedoeld om jongeren gedurende de economische crisis langer aan het werk te houden, zodat zij uitzicht hielden op een vast contract als de economische situatie herstelt (INSPIRES, 2013a).

Zweden heeft sinds 2007 verschillende maatregelen geïntroduceerd die focussen op het stimuleren van werkgevers. Sinds 2007 is de maatregel **NEW START JOB** van kracht. Werkgevers krijgen een vergoeding van de loonbelasting wanneer zij langdurige werklozen, dit kunnen zowel jongeren als ouderen zijn, in dienst nemen. Het doel van de maatregel is om meer mensen aan het werk te krijgen door de werkgevers te stimuleren. Eenzelfde soort maatregel die specifiek is gericht op jongeren werd in 2007 geïmplementeerd: **VERLAGING VAN LOONBELASTING WANNEER ZIJ JONGEREN IN DIENST NEMEN**. De maatregel is in 2007 geïntroduceerd met een vermindering van 11 procent in loonbelasting voor personen van 19 tot 25 jaar. In 2009 is de maatregel uitgebreid naar jongeren onder de 27 jaar. Ook is sinds 2012 een **BELASTINGVERLAGING IN DE RESTAURANT EN CATERING SECTOR** geïntroduceerd. In deze sectoren is 35 procent van de werknemers onder de 25 jaar. Door de belasting te verlagen wordt de winst voor de sector verhoogd, waardoor bedrijven uit kunnen breiden en meer werknemers in dienst genomen kunnen worden (Minas en Andersson, 2014).

Het Verenigd Koninkrijk startte in 2012 met het aanbieden van een **STAGEVERGOEDING VOOR WERKGEVERS**. De maatregel ondersteunt en stimuleert organisaties om stages te introduceren voor jongeren tussen de 16 en 24 jaar. De organisaties kunnen, mits zij aan de criteria voldoen, per stagiair een vergoeding krijgen. Het doel is om het aantal NEET jongeren te verminderen. Ook het eerder genoemde programma **EMPLOYER OWNERSHIP SKILLS**, waarbij werkgevers worden uitgenodigd om voorstellen te ontwikkelen die de vaardigheden van jongeren beter laten aansluiten bij het werkveld, stimuleren werkgevers door middel van een financiële vergoeding (Otto en Taylor-Gooby, 2014).

Spanje introduceerde van 2011 tot 2012 **VERMINDERDE BELASTING** voor werkgevers die (langdurige) werkloze jongeren in dienst namen. De vermindering van de belasting was 100 procent wanneer de werkgever minder dan 250 werknemers in dienst had en de vermindering was 75 procent wanneer de werkgever meer dan 250 werknemers in dienst had. Om in aanmerking te komen voor het belastingvoordeel moest de jongere minimaal zes maanden in dienst worden genomen. Wanneer de werkgever het tijdelijke contract omzette tot een vast dienstverband, kon dit bovendien nog andere voordelen opleveren. Van 2013 tot en met 2014 was de **YOUTH EMPLOYMENT BONUS** van kracht. Dit programma bood financiële hulp aan jongeren tussen de 18 en 35 jaar met een opleiding (middelbare school, beroepsopleiding of universitair) die toetreden tot de arbeidsmarkt. De hulp bestond uit een maandelijkse betaling van 480 euro voor maximaal twaalf maanden. Van 2013 tot 2016 zijn als onderdeel van het Youth Guarantee programma verschillende maatregelen geïntroduceerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te vereenvoudigen. De maatregelen zijn gericht op het **STIMULEREN VAN WERKGEVERS OM JONGEREN IN DIENST TE NEMEN**. Een onderdeel hiervan is bijvoorbeeld het *“first job”* programma. Werkgevers die jongeren in dienst nemen – als hun eerste werkgever – ontvangen subsidie. Een ander voorbeeld is het bieden van subsidies en verlaagde belastingen voor kleine ondernemingen wanneer zij jongeren in dienst nemen (INSPIRES, 2013b).

Kroatië voerde in 2013 en 2014 structurele **HERVORMINGEN VAN DE ARBEIDSMARKT** in. De hervorming van 2013 was gericht op het probleem van flexibiliteit in het gebruik van tijdelijke contracten. De wijziging staat het gebruik van tijdelijke contracten voor een periode van drie jaar toe. Dit resulteerde in een verhoogde flexibiliteit ten opzichte van de voorgaande jaren. Om de rechten van de werknemers te beschermen werd de duur van opeenvolgende contracten beperkt. Ook heft de nieuwe wetgeving de redenen op om een tijdelijk contract af te sluiten en zijn er alleen nog beperkingen voor de beëindiging van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten van bepaalde tijd. De tweede fase van de hervorming werd ingevoerd in 2014. Het verhoogt de flexibiliteit binnen de organisaties in termen van arbeidstijd, het faciliteren van het gebruik van flexibele types werk (parttime werk, seizoenswerk, et cetera) en vereenvoudigt de procedures om contracten te beëindigen (European Commission, 2015a). Ook zijn er in 2015 twee nieuwe maatregelen geïntroduceerd: **BELASTING KWIJTSCHELDING BIJ HET IN DIENST NEMEN VAN JONGEREN** en het eerder genoemde **OPLEIDEN OP DE WERKPLAATS**. De eerste maatregel is gericht op de werkgever: werkgevers die jongeren onder de dertig jaar met een vast contract in dienst nemen, worden kwijtgescholden van het betalen van belasting voor

maximaal vijf jaar. Dit vermindert de belastingdruk voor de werkgevers bij het in dienst nemen van jongeren. De tweede maatregel is gericht op het plaatsen van vijfhonderd werkloze jongeren in een werkomgeving voor een periode van zes maanden. Zowel de jongeren als de werkgevers krijgen financiële steun gedurende deze periode (Ministry of Labour and Pension System, 2014).

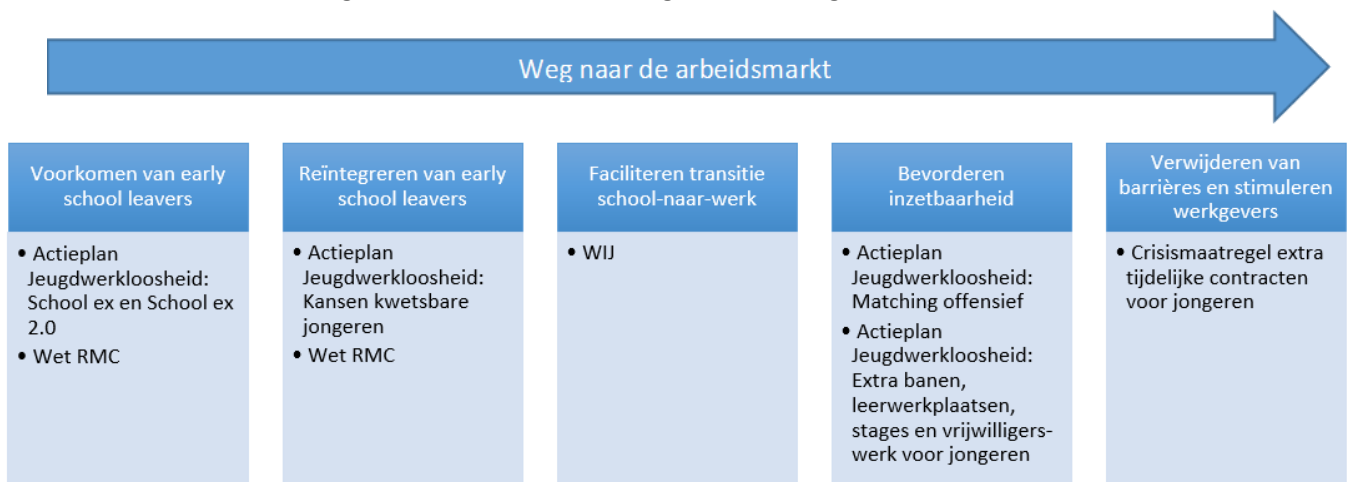
Al deze maatregelen zijn voornamelijk gericht op het stimuleren van werkgevers om jongeren in dienst te nemen. De kracht hiervan is dat het barrières voor jongeren doorbreekt om toe te treden tot de arbeidsmarkt. Op deze manier kunnen jongeren hun menselijk kapitaal ontwikkelen en hun inzetbaarheid vergroten. Ook kunnen positieve ervaringen ervoor zorgen dat werkgevers vaker jongeren in dienst zullen nemen. Daar tegenover staat dat door dergelijke maatregelen jongeren in dienst genomen worden, omdat ze goedkope arbeidskrachten zijn in plaats van hen een kans te bieden voor een vast dienstverband (Eurofound, 2012a, p.138).

6.2 Trends in de landen

Op basis van de geïmplementeerde maatregelen worden in deze paragraaf de trends in kaart gebracht die de beleidsrespons van een land karakteriseren. Hierbij wordt aan de hand van evaluatierapporten en de bevindingen uit dit onderzoek getracht de effecten van de maatregelen in kaart te brengen.

6.2.1 Nederland

Nederland introduceerde sinds de start van de crisis verschillende maatregelen om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren en de jeugdwerkloosheid te verminderen. In Figuur 17 zijn deze maatregelen gecategoriseerd weergegeven. Hierbij is één maatregel niet weergegeven, namelijk de **NATIONALE AMBASSADEUR JEUGDWERKLOOSHEID**. Deze ambassadeur moet ervoor zorgen jeugdwerkloosheid bij betrokken partijen een belangrijk punt op de agenda blijft. Dit is een meer symbolische beleidsmaatregel en is niet onder te brengen in de categorieën.

Figuur 17: Nationale beleidsrespons Nederland

Nederland heeft een veelomvattende beleidsrespons geïntroduceerd sinds 2007. De overheid grijpt in langs de gehele weg naar de arbeidsmarkt. Hierbij zijn er drie trends

zichtbaar, namelijk (1) de focus op het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs, (2) de focus op activeren van jongeren, en (3) de focus op het bieden van maatwerk programma's. De kwaliteit van het onderwijs wordt verbeterd door het verstrekken van informatie aan jongeren over carrière keuzes en het laten aansluiten van de vaardigheden van de studenten met de vraag van de arbeidsmarkt door middel van bijvoorbeeld het **MATCHING OFFENSIEF** programma. Daarbij wordt er veel aandacht besteed aan het activeren van jongeren om door te leren binnen bijvoorbeeld het **SCHOOL EX** programma. Jongeren worden op vroegtijds geïnformeerd en begeleid bij (studie)keuzes en jongeren die vroegtijdig school dreigen te verlaten worden begeleid door een trajectbegeleider van een **RMC**. Deze persoonlijke begeleiding sluit aan bij de derde trend: het bieden van maatwerk. Binnen de maatregelen wordt veel aandacht besteed aan de individuele behoeftes van jongeren door bijvoorbeeld het bieden van plusvoorzieningen aan kwetsbare jongeren en de persoonlijke begeleiding vanuit een **RMC**. Vanuit dit principe zijn de gemeenten dan ook verantwoordelijk voor dergelijke maatregelen. De gedachte hierachter is dat de gemeenten de samenwerkingspartners, zoals de onderwijsinstellingen, het beste kennen en op deze manier ook eenvoudiger kunnen samenwerken om gepaste oplossingen te vinden voor de jongeren.

RMC en **WET INVESTEREN IN JONGEREN (WIJ)** zijn structurele maatregelen, maar de overige maatregelen zijn tijdelijke maatregelen en vanaf 2009 geïntroduceerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren en de jeugdwerkloosheid te verminderen. De vraag die hierbij speelt is of de geïntroduceerde maatregelen dit doel hebben bereikt. Het merendeel van de geïntroduceerde maatregelen is onderdeel van het 'Actieplan Jeugdwerkloosheid'. Dit plan was actief van 2009-11 en van 2013-15. De statistieken van jeugdwerkloosheid (Figuur 8), NEET jongeren (Figuur 10) en het aantal *early school leavers* (Figuur 11) tonen dalende percentages gedurende de periodes 2009-11 en 2013-14. In de periodes hiervoor en hiertussen zijn de percentages juist gestegen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het 'Actieplan Jeugdwerkloosheid' de impact van de crisis heeft beperkt.

Een andere maatregel is de **CRISISMAATREGEL EXTRA TIJDELIJKE CONTRACTEN VOOR JONGEREN**. Deze maatregel was in werking van 9 juli 2010 tot 1 januari 2012 en is stopgezet omdat het de beoogde doelstelling tegen werkte. Uit de evaluatie blijkt dat de maatregel een tweeledig effect had. Enerzijds kregen jongeren die zonder de maatregel geen vierde tijdelijke contract hadden gekregen, wel een tijdelijk contract en zijn zij dankzij de maatregel langer aan het werk gebleven. Anderzijds kreeg ook een groot aantal jongeren nog een vierde tijdelijk contract, terwijl zij zonder de maatregel juist een vast contract gekregen zouden hebben. Dit zorgde ervoor dat de toegang van jongeren tot een vaste plek op de arbeidsmarkt juist werk bemoeilijkt. Vanwege dit onbedoelde negatieve effect is de maatregel stopgezet (Tweede Kamer, 2011). De invloed van de **RMC** en **WIJ** op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is niet zichtbaar in de statistieken van dit onderzoek.

6.2.2 Zweden

Zweden introduceerde sinds de start van de crisis verschillende maatregelen. In Figuur 18 zijn deze maatregelen gecategoriseerd weergegeven.

Figuur 18: Nationale beleidsrespons Zweden

Zweden heeft verschillende maatregelen geïntroduceerd sinds 2007. Hierbij zijn drie trends zichtbaar, namelijk: (1) de focus op het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs, (2) de focus op stimuleren van werkgevers, en (3) de focus op financiële maatregelen. Door middel van de hervormingen van het onderwijs wordt getracht de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Er wordt meer aandacht besteed aan vocational onderwijs, waarbij studenten meer werkervaring op moeten doen op de werkplaats. Op deze manier sluit het onderwijs beter aan bij de vraag van de arbeidsmarkt. Ook wordt er meer aandacht besteed aan ondernemerschap om de transitie van school-naar-werk te verbeteren. De tweede trend is zichtbaar in het merendeel van de maatregelen: veel maatregelen zijn gericht op de laatste categorie in de weg naar de arbeidsmarkt, namelijk het stimuleren van werkgevers. Werkgevers worden gestimuleerd (werkloze) jongeren in dienst te nemen door bijvoorbeeld het verlagen van de BTW en belasting. Hier op aansluitend is er een trend zichtbaar van het introduceren van financiële maatregelen. Zowel werkgevers als jongeren worden gestimuleerd door middel van financiële voordelen, zoals de belastingvoordelen en de financiële steun voor vervroegde schoolverlaters. Ook wordt getracht jongeren te activeren door hen te laten deelnemen aan baangarantieprogramma's in ruil voor een uitkering. Wanneer jongeren dus niet deelnemen, volgt als sanctie dat ze geen recht hebben op een uitkering.

Opvallend is dat Zweden alleen structurele maatregelen heeft geïntroduceerd. De **FINANCIËLE STEUN AAN VERVROEGDE SCHOOLVERLATERS** is hierop de enige uitzondering en was een tijdelijke maatregel. De vraag rijst dan ook of deze maatregelen zijn geïntroduceerd als respons op de crisis. Drie maatregelen (**NEW START JOB**, **BAAN GARANTIES VOOR JONGEREN** en **VERLAAGDE LOONBELASTING VOOR JONGEREN**) zijn geïntroduceerd in 2007. Er gaat altijd enige tijd vooraf aan de implementatie van maatregelen, waardoor het onwaarschijnlijk lijkt dat deze maatregelen zijn geïntroduceerd als respons op de crisis die in 2007 begon. Bovendien lijken de maatregelen geen invloed te hebben op het

effect van de crisis; er zijn geen empirische bewijzen dat de maatregelen het effect van de crisis hebben beperkt of versterkt.

6.2.3 Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk heeft sinds 2007 verschillende maatregelen geïntroduceerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren en de jeugdwerkloosheid te verminderen. In Figuur 19 op de volgende pagina zijn deze maatregelen gecategoriseerd weergegeven. Het Verenigd Koninkrijk introduceerde verschillende maatregelen als respons op de crisis. De maatregelen hebben betrekking op de laatste drie categorieën in de weg naar de arbeidsmarkt. Hierbij zijn er drie trends zichtbaar, namelijk (1) de focus op het activeren van jongeren, (2) de focus op het bieden van maatwerk programma's, en (3) de focus op het stimuleren van werkgevers.

Figuur 19: Nationale beleidsrespons Verenigd Koninkrijk

De geïmplementeerde maatregelen zijn gericht op een snelle en eenvoudige toegang tot de arbeidsmarkt, waarbij maatregelen die gericht zijn op (het reïntegreren in) onderwijs achterblijven. Jongeren worden geactiveerd om zo snel mogelijk toe te treden tot de arbeidsmarkt door middel van bijvoorbeeld de garantie programma's (**SEPTEMBER GUARANTEE** en **YOUNG PERSON'S GUARANTEE**). Jongeren kunnen vrijwillig deelnemen aan deze programma's. Deze programma's bieden bovendien maatwerk; de inhoud van de programma's wordt afgestemd op de individuele behoeften. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld de **NATIONAL CAREER SERVICE**, waar jongeren contact mee kunnen opnemen voor persoonlijk advies. De derde zichtbare trend is de focus op werkgevers. Werkgevers worden gestimuleerd om stagiairs aan te nemen in ruil voor een financiële vergoeding. Bovendien worden ze gestimuleerd om voorstellen voor programma's te ontwikkelen die de vaardigheden van studenten beter laten aansluiten op de arbeidsmarkt.

De maatregelen zijn geïmplementeerd als respons op de crisis vanaf 2009. De maatregelen zijn zowel structureel als tijdelijk. De **NATIONAL CAREER SERVICE**, de **STAGEVERGOEDING VOOR WERKGEVERS** en de **NATIONAL CITIZEN SERVICE** zijn maatregelen die structureel zijn. De overige maatregelen zijn tijdelijk geïmplementeerd. Uit evaluaties blijkt dat 1.600.000 jongeren hebben deelgenomen aan de verschillende programma's,

waarvan 595.000 baanzoekers ook daadwerkelijk de arbeidsmarkt hebben betreden (European Commission, 2015b, p.33). In de statistieken die in dit onderzoek zijn weergegeven, is dit effect echter niet zichtbaar. De jeugdwerkloosheid en het aantal NEET jongeren is gedaald sinds 2011, terwijl de programma's al hiervoor waren geïmplementeerd of juist pas vanaf 2012 zijn geïmplementeerd. Hierdoor lijkt het dat de afnames niet het gevolg zijn van de maatregelen. Er zijn dan ook geen empirische bewijzen dat de maatregelen het effect van de crisis hebben beperkt of versterkt.

6.2.4 Spanje

Spanje heeft verschillende maatregelen geïntroduceerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren en de jeugdwerkloosheid te verminderen. In Figuur 20 zijn deze maatregelen gecategoriseerd weergegeven.

Figuur 20: Nationale beleidsrespons Spanje

Spanje introduceerde een late beleidsrespons op de crisis door pas vanaf 2011 maatregelen te implementeren om jeugdwerkloosheid tegen te gaan en de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren. De overheid grijpt in op verschillende punten in de weg naar de arbeidsmarkt, maar richten zich in het bijzonder op de laatste categorie. Hierbij zijn er drie trends zichtbaar, namelijk (1) de focus op financiële maatregelen, (2) de focus op het stimuleren van werkgevers, en (3) de focus op *flexicurity*.

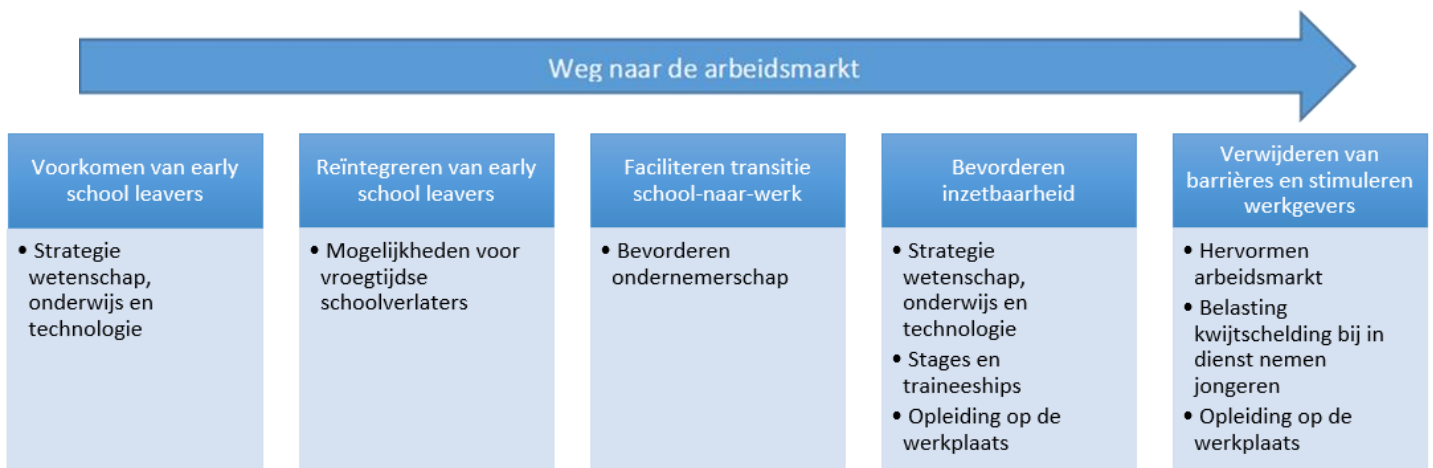
Het merendeel van de maatregelen zijn financiële maatregelen. Zowel jongeren als werkgevers worden gestimuleerd en gesteund door middel van financiële maatregelen. Jongeren kunnen bijvoorbeeld in aanmerking komen voor **STUDIEBEURZEN** of the **YOUTH EMPLOYMENT BONUS**. Door middel van deze financiële prikkels wordt getracht jongeren te activeren om deel te nemen in de samenleving. Ook is er een trend zichtbaar van het stimuleren van werkgevers door middel van dergelijke financiële voordelen. Werkgevers kunnen bijvoorbeeld subsidie ontvangen wanneer zij (langdurig) werkloze jongeren in dienst nemen en hoeven **MINDER BELASTING** te betalen wanneer zij jongeren in dienst nemen. De derde trend is zichtbaar in de structurele **HERVORMINGEN VAN DE ARBEIDSMARKT**, waarmee wordt getracht de interne flexibiliteit van bedrijven te

vergroten en de efficiëntie op de arbeidsmarkt te bevorderen. Met de hervorming wordt het onder andere voordeliger gemaakt om parttimers in dienst te nemen.

Alle maatregelen, met uitzondering van de **HERVORMINGEN VAN DE ARBEIDSMARKT**, zijn tijdelijke maatregelen. Uit evaluatie blijkt dat 365.000 jongeren gebruik hebben gemaakt van deze maatregelen, waarvan het merendeel heeft deelgenomen aan de **YOUTH EMPLOYMENT BONUS**. Er is echter geen informatie bekend over het effect van deze maatregelen (European Commission, 2015c, p.55). Op basis van (de beperkt beschikbare) evaluaties en het empirisch bewijs uit dit onderzoek, blijkt dat deze tijdelijke maatregelen geen invloed hebben gehad op het effect van de crisis; er zijn geen empirische bewijzen dat de maatregelen het effect van de crisis hebben beperkt of versterkt. Het evaluatie blijkt wel dat de **HERVORMINGEN VAN DE ARBEIDSMARKT** een negatief effect hebben op de omstandigheden van werklozen. Er wordt gezocht naar een niveau van *flexicurity* en daarbij het juiste niveau van arbeidsbescherming. Dit blijkt moeilijk te zijn; het ontslagrecht is versoepeld en ook is de uitkering bij ontslag verlaagd. Dit betekent dat de arbeidsbescherming door de maatregel is verslechterd. Dit heeft negatieve effecten voor de werknemer (INSPIRES, 2013b, p.86). Uit het empirische bewijs uit dit onderzoek is echter niet op te merken of de maatregel de invloed van de crisis beperkt of versterkt.

6.2.5 Kroatië

Kroatië introduceerde een late beleidsrespons op de crisis door pas vanaf 2013 maatregelen te implementeren om jeugdwerkloosheid tegen te gaan en de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te verbeteren. In Figuur 21 zijn deze maatregelen gecategoriseerd weergegeven. De overheid grijpt in op verschillende punten in de weg naar de arbeidsmarkt, maar focussen zich in het bijzonder op de laatste twee categorieën. Hierbij zijn er drie trends zichtbaar, namelijk (1) de focus op verbeteren van kwaliteit van het onderwijs, (2) de focus op *flexicurity*, en (3) de focus op het stimuleren van werkgevers.

Figuur 21: Nationale beleidsrespons Kroatië

Er zijn verschillende maatregelen geïntroduceerd om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Er wordt meer aandacht besteed aan vocational onderwijs door middel van

OPLEIDEN OP DE WERKPLAATS, STAGES EN TRAINEESHIPS en de **STRATEGIE WETENSCHAP, ONDERWIJS EN TECHNOLOGIE**. Hiermee wordt ook getracht de link tussen onderwijs en de arbeidsmarkt te versterken. De *flexicurity*-trend is zichtbaar in de structurele **HERVORMINGEN VAN DE ARBEIDSMARKT**, waarmee wordt getracht de interne flexibiliteit van organisaties te vergroten en het gebruik van tijdelijke contracten te vereenvoudigen. Door het gebruik van tijdelijke contracten te vereenvoudigen, worden werkgevers gestimuleerd om mensen in dienst te nemen. Daarnaast zijn er nog een aantal maatregelen geïntroduceerd om de werkgever te stimuleren, zoals het **KWIJTSCHULDEN VAN BELASTING** en het bieden van subsidie wanneer jongeren worden **OPGELEID OP DE WERKPLAATS**.

De maatregelen zijn geïmplementeerd vanaf 2013 en vier maatregelen zijn zelfs pas in 2015 geïmplementeerd (**BELASTING KWIJTSCHULDING, STAGES EN TRAINEESHIPS, OPLEIDING OP DE WERKPLAATS** en **MOGELIJKHEDEN VOOR VERVROEGDE SCHOOLVERLATERS**). De evaluaties van deze maatregelen worden gepland door de Croatian Employment Service, maar zijn op dit moment nog niet uitgevoerd (European Commission, 2015a, p.68). Hierdoor is de invloed van de beleidsrespons op de crisis (nog) niet vast te stellen.

6.3 Beantwoording van de deelvraag

In deze paragraaf wordt de volgende deelvraag beantwoord: *“In hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?”*

In het voorgaande hoofdstuk is aangetoond dat sinds de economische crisis van 2007 toenemende verschillen zichtbaar zijn tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Alle lidstaten hebben sinds de economische crisis van 2007 beleidsmaatregelen geïmplementeerd in respons op de crisis. Op basis van dit onderzoek is de causale relatie tussen de toenemen verschillen tussen de lidstaten en de geïmplementeerde beleidsrespons niet vast te stellen. Enerzijds komt dit door de beperkt beschikbare evaluatierapporten en beperkte monitoring, anderzijds door de institutionele en structurele factoren die – naast de beleidsrespons – mogelijk ook van invloed zijn op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

Ondanks dat er in dit onderzoek geen causale relaties aangetoond kunnen worden, zijn er aanwijzingen dat de toename in verschillen samenhangt met een aantal kenmerken van deze factoren. Een eerste aanwijzing is dat de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten een late beleidsrespons op de crisis introduceerden. Juist in deze lidstaten is de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt het meest aangetast sinds de economische crisis. Een tweede aanwijzing is dat de noordelijke/noordwestelijke lidstaten zich al voor de economische crisis hadden gevormd of hervormd naar een activerende verzorgingsstaat. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk voerden een meer activerend arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid in vergelijking met Spanje en Kroatië. Een derde aanwijzing is dat de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten op macro-economisch gebied (de

economische omstandigheden en de heersende economische sector) al voor de economische crisis verschilden ten opzichte van de noordelijke/noordwestelijke lidstaten. Kroatië kampte voor de economische crisis met een zwakke economie en in Spanje creëerde de dienstverlenende sector opvallend minder banen in vergelijking met andere lidstaten. Het lijkt dan ook dat de lidstaten met een sterke economie, waarin de dienstverlenende sector een hoog aantal banen creëert, het meest standvastig is sinds de economische crisis van 2007. Op basis van de theorie en de empirische data uit dit onderzoek zijn deze aanwijzingen aannemelijk, maar het empirische bewijs voor deze verbanden ontbreekt.

Daarnaast is een andere bevinding opmerkelijk; in alle lidstaten zijn (deels) dezelfde beleidstrends te herkennen, terwijl de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in alle lidstaten verschillend is. Hieruit blijkt dat de beleidsrespons in de ene lidstaat niet op dezelfde manier uit hoeft te werken als in een andere lidstaat. Stubbs (2015) stelt dan ook dat *“the idea of a one-size-fits-all policy (..) will not work, because the structural conditions are different in different places”* (Stubbs, 2015).

7. Conclusie

In dit afsluitende hoofdstuk staat de beantwoording van de hoofdvragen centraal: *“In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de EU in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt? En in hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?”* De antwoorden op de vier deelvragen van dit onderzoek hebben geleid tot de beantwoording van deze hoofdvragen. In dit hoofdstuk wordt aller eerst de hoofdvraag beantwoord, waarna er wordt ingezoomd op de betekenis van dit antwoord. Wat leert dit ons? En wat betekent dit voor de Europese Unie?

7.1 Beantwoording van de hoofdvraag

De huidige economische crisis begon in 2007-08 als een financiële crisis en leidde tot de grootse recessie (2008-09) sinds de Grote Depressie van de jaren dertig van de twintigste eeuw. De impact van de economische crisis is het grootst op de kwetsbare groepen van de samenleving, zoals jongeren. De economische crisis zorgde bovendien voor onevenwichtigheid tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Zo was er in 2013 een verschil van meer dan vijftig procent tussen de lidstaten met het laagste (7,8 procent in Duitsland) en hoogste (58,3 procent in Griekenland) jeugdwerkloosheidpercentage, terwijl deze percentages in 2007 dichter bij elkaar lagen: 11,9 procent in Duitsland en 22,7 procent in Griekenland. Jeugdwerkloosheid kan langdurige, negatieve gevolgen hebben voor jongeren. Het kan leiden tot het verlies van menselijk kapitaal en het vergroot de kans op criminaliteit, gezondheidsproblemen en het gebruik van drugs. Dit kan leiden tot sociale uitsluiting. Bovendien heeft jeugdwerkloosheid gevolgen voor de samenleving als geheel. Werkgelegenheid is een essentieel middel om inkomens te beschermen, economische groei te bereiken en om sociale en politieke instabiliteit te voorkomen.

Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Het eerste doel was het in kaart brengen van (toenemende) verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Het tweede doel was onderzoeken in hoeverre er aanwijzingen zijn dat de toename in verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en in het bijzonder met de nationale beleidsrespons. Om dit doel te verwezenlijken, waren de volgende hoofdvragen opgesteld:

In hoeverre is sinds de economische crisis van 2007 sprake van toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de EU in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt? En in hoeverre zijn er aanwijzingen dat de mogelijke toename van verschillen samenhangt met institutionele kenmerken van het

onderwijs en de arbeidsmarkt, met macro-structurele factoren en, in het bijzonder, met de nationale beleidsrespons op de crisis?

Er zijn verschillende kenmerken van belang om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te karakteriseren. Op basis van een literatuurstudie zijn acht kenmerken geïdentificeerd worden: aantal beschikbare banen, aantal werkenden, aantal werklozen, aantal NEET-jongeren, aantal *early school leavers*, duur werkloosheid, soort contract en het aantal *skills mismatches*. Daarnaast lijken institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis een rol te spelen in verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt; kenmerken van deze factoren lijken de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te versterken of te beperken. Zo lijkt een actief arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid en een duaal onderwijssysteem te zorgen voor een betere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt, terwijl strenge regelgeving rondom tijdelijke contracten, hoge minimumlonen, grote jeugd cohort maten en slechte economische omstandigheden juist lijken te zorgen voor een beperktere toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Bovendien spelen de beleidsmaatregelen die door nationale overheden geïntroduceerd zijn in respons op de crisis een mogelijke rol in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. In dit onderzoek is een *multiple case study* uitgevoerd. Op basis van de verschillende institutionele en structurele kenmerken representeren Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk de noordelijke/noordwestelijke lidstaten en Spanje en Kroatië de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten.

De kenmerken die de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt karakteriseren, zijn in negatieve zin aangetast sinds de economische crisis van 2007. Hierbij is het aantal *early school leavers* de enige uitzondering. De mate waarin de kenmerken zijn aangetast, verschilt aanzienlijk tussen de lidstaten; de crisis heeft in het ene land harder toegeslagen dan in het andere land. Dit is in het bijzonder zichtbaar in de statistieken van jeugdwerkloosheid, jeugdwerkloosheidsratio, NEET jongeren en de langdurige werkloosheid. Uit deze indicatoren blijkt dat de impact van de crisis het grootst is in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten.

Alle lidstaten hebben sinds de economische crisis van 2007 beleidsmaatregelen geïmplementeerd in respons op de crisis. Op basis van dit onderzoek is de causale relatie tussen de toenemende verschillen tussen de lidstaten en de geïmplementeerde beleidsrespons niet vast te stellen. Enerzijds komt dit door de beperkt beschikbare evaluatierapporten en beperkte monitoring, anderzijds door de institutionele en structurele factoren die – naast de beleidsrespons – mogelijk ook van invloed zijn op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

Ondanks dat er in dit onderzoek geen causale relaties aangetoond kunnen worden, zijn er aanwijzingen dat de toename van verschillen samenhangt met een aantal kenmerken van de institutionele en structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis. Een eerste aanwijzing is dat de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten – Spanje en Kroatië – een late beleidsrespons op de crisis introduceerden. Juist in deze lidstaten is de toegang

van jongeren tot de arbeidsmarkt het meest aangetast sinds de economische crisis. Een tweede aanwijzing is dat de noordelijke/noordwestelijke lidstaten zich al voor de economische crisis hadden gevormd of hervormd naar een activerende verzorgingsstaat. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk voerden een meer activerend arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid in vergelijking met Spanje en Kroatië. Een derde aanwijzing is dat de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten op macro-economisch gebied (de economische omstandigheden en de heersende economische sector) al voor de economische crisis verschilden ten opzichte van de noordelijke/noordwestelijke lidstaten. Kroatië kampte voor de economische crisis met een zwakke economie en in Spanje creëerde de dienstverlenende sector opvallend minder banen in vergelijking met andere lidstaten. Het lijkt dan ook dat de lidstaten met een sterke economie, waarin de dienstverlenende sector een hoog aantal banen creëert, het meest standvastig is sinds de economische crisis van 2007.

Concluderend kan gesteld worden dat sinds de economische crisis van 2007 toenemende verschillen zichtbaar zijn tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. Deze verschillen zijn in het bijzonder zichtbaar in het jeugdwerkloosheidscijfer, het jeugdwerkloosheidsratio, het aantal NEET jongeren en de langdurige jeugdwerkloosheid. Op basis van dit onderzoek kunnen er geen uitspraken gedaan worden over de invloed van de institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, de macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de toenemende verschillen tussen de lidstaten. Wel zijn er aanwijzingen zichtbaar die duiden op een samenhang tussen de kenmerken van de factoren en het effect van de crisis op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt.

7.2 Leermomenten

In dit onderzoek zijn aanwijzingen naar voren gekomen die een mogelijk verband tonen tussen de verschillen in toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt en de institutionele kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarkt, macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis. Deze aanwijzingen kunnen op basis van dit onderzoek niet empirisch worden bewezen en vervolgonderzoek is dan ook noodzakelijk.

De aanwijzingen tonen een mogelijke relatie tussen het beleid dat wordt gevoerd en de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw is de focus van het sociale beleid in de verzorgingsstaten op *social investment* komen te liggen, waarbij het investeren in het menselijk kapitaal een grote rol speelt (Giddens, 1998, p.117). Om te investeren in het menselijk kapitaal is het van belang om levenslang toegang tot onderwijs en opleidingen te ondersteunen en een actief arbeidsmarktbeleid te voeren. De staat speelt hierbij een belangrijke rol (Blair en Schröder, 1999, pp. 31, 35). Volgens Hemerijck (2013) omvat de vertaling van die perspectief naar beleid een aantal belangrijke hoekstenen, zoals het vormen van menselijk kapitaal, het activeren van werkgelegenheid en het ondersteunen van arbeidsmarkt flexibiliteit met verschillende sociale bescherming en adequate minimale ondersteuning (Hemerijck, 2013, p.36). De noordelijke/noordwestelijke lidstaten waren

voor de economische crisis gevormd en hervormd naar een activerende verzorgingsstaat, waarin *social investment* een grote rol lijkt te spelen. Dit is voornamelijk zichtbaar in het activerende arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid dat werd gevoerd. De hoekstenen van *social investment* waren in Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk grotendeels dan ook al aanwezig voor de economische crisis van 2007. Dit in tegenstelling tot Spanje en Kroatië. Zij voerden voor de economische crisis voornamelijk een passief arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid. Deze bevinding toont dat de toenemende verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke lidstaten mogelijk in verband staat met het sociale beleid dat in een land wordt gevoerd. In dit onderzoek lijken de activerende verzorgingsstaten, zoals de noordelijke/noordwestelijke lidstaten, het meest standvastig te zijn sinds de economische crisis van 2007.

In respons op de crisis introduceerden de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten een aantal beleidsmaatregelen, gericht op onder andere hervormingen van de arbeidsmarkt en het onderwijs. De vraag die hierbij rijst is: waarom hebben de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten zich niet (eerder) hervormd naar een activerende verzorgingsstaat? Op deze vraag is geen eenduidig antwoord te geven, omdat verschillende factoren hierbij een rol kunnen spelen, zoals de capaciteit van het land om te kunnen hervormen en de verschillende historische ontwikkelingen. Vanuit het perspectief van historisch institutionalisme kan wel een mogelijke verklaring gegeven worden. De kenmerken van een verzorgingsstaat regime zijn gerelateerd aan hoe beleid is verankerd en hoe beleid is geïmplementeerd in termen van toegang en kwaliteit (Hemerijck, 2013, p.286). Dit komt doordat beleidsmakers zijn geneigd om te werken binnen het vermogen van instituties en de bestaande beleidsarchitectuur van ieder regime. Binnen het Mediterrane regime ligt de focus op familie; de familie is de primaire bron van zorg en ondersteuning en het *safety net* vanuit de staat is dan ook maar beperkt ontwikkeld. Hierdoor is het voor de Mediterrane landen moeilijker te hervormen naar een activerende verzorgingsstaat dan voor landen met bijvoorbeeld een Scandinavisch regime, waarin de staat de burgers al voorziet van universele, sociale dienstverlening (Hemerijck, 2013, pp.155-163).

Bovendien is uit de literatuurstudie van dit onderzoek naar voren gekomen dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt mogelijk gerelateerd is aan de mate waarin lidstaten bezuinigen of investeren. In dit onderzoek was het enkel mogelijk om de investeringsmaatregelen in kaart te brengen. Eerder onderzoek (bijvoorbeeld Theodorophoulou en Watt, 2011) toont dat de Europese verzorgingsstaten verschillende bezuinigingsmaatregelen hebben ingevoerd als respons op de crisis. De bezuinigingsmaatregelen maken deel uit van de Europese strategie van (economisch) herstel en een geloof in de eerdere genoemde "*alchemy of austerity*" (Clarke en Newman, 2012, p.3). Deze strategie weerspiegelt een geloof dat bezuinigingsmaatregelen expansieve effecten in nationale economieën kunnen produceren, particuliere consumpties en investeringen kunnen verhogen en het Bruto Binnenlands Product (BBP) kunnen laten groeien. Vooral de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten worden geforceerd om drastische bezuinigingen te introduceren om financiële steun van het International Monetary Fund (IMF) en andere Europese lidstaten te

krijgen. Dit onderzoek toont dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten – de landen die zijn geforceerd om *austerity measures* te introduceren – het meest problematisch is. De *austerity measures* moesten zorgen voor onder andere economisch herstel, maar dit lijkt nog niet zichtbaar in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten. Deze bevinding is in lijn met de huidige situatie in Griekenland; deze lidstaat is geforceerd om hervormingen en bezuinigingen in te voeren om financiële steun te krijgen van het IMF en andere Europese lidstaten. Toch lijkt economisch herstel voor de Grieken nog ver weg. Hierdoor kan er getwijfeld worden aan de *alchemy of austerity* en het politieke discours waarin de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten worden getypeerd als “*the sole authors of their own misfortune*” (O’Cinneide, 2014, p.186). Er is dan ook vervolgonderzoek nodig om empirisch te bewijzen in hoeverre bezuinigingsmaatregelen invloed hebben op bijvoorbeeld de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Wanneer de bezuinigingsmaatregelen in respons op de crisis in kaart worden gebracht, kan er bovendien – in combinatie met de bevindingen uit dit onderzoek - een meer compleet beeld geschetst worden van de nationale beleidsresponses op de crisis.

Ondanks dat de mate verschillend is waarin lidstaten investeren of bezuinigingen in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt, lijkt sociaal burgerschap in alle lidstaten een belangrijke rol te spelen. De Europese verzorgingsstaten zijn gebaseerd op het concept van sociaal burgerschap zoals dit is geschetst door Thomas H. Marshall. De centrale gedachte achter dit concept is dat de staat verantwoordelijk is voor het economische en het sociale welzijn van de burgers (O’Cinneide, 2014, p.172). Het idee dat de staat een actieve rol moet spelen in het veiligstellen van het economische en sociale welzijn van mensen is diep geworteld in de Europese juridische en politieke cultuur. Dit is zichtbaar in de nationale beleidsresponses op de crisis; alle lidstaten hebben maatregelen geïmplementeerd om de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt te bevorderen. Hieruit blijkt dat de staat zich verantwoordelijk voelt voor het economische en sociale welzijn van burgers. Dit onderzoek toont dat de mate waarin het gevoel van verantwoordelijkheid van de staat uitwerkt in de toegang van jongeren tot sociale rechten als onderwijs en arbeid verschillend is per lidstaat. Sinds de economische crisis is de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt verslechterd - in het bijzonder in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten - waardoor sociale rechten voor jongeren uit deze lidstaten onder spanning komt te staan.

Deze inzichten zijn van wetenschappelijke waarde. Er is weinig adequaat academisch onderzoek gedaan naar de impact van de economische crisis op sociaaleconomische rechten als onderwijs en arbeid. De wetenschappelijke onderzoeken die wel beschikbaar zijn, focussen zich maar beperkt op verschillende specifieke lidstaten van de Europese Unie en de vergelijking daartussen. Juist deze vergelijking tussen de verschillende lidstaten van de Europese Unie is interessant gezien de veronderstelling door verschillende auteurs dat Sociaal Europa aan het vervagen is en verschillen tussen de lidstaten groter worden (O’Cinneide, 2014). Op basis van dit onderzoek kan deze veronderstelling beaamd worden. Sociaal Europa wordt gekenmerkt door de voortdurende verbetering van de leef- en werkomstandigheden van de mensen in

Europa (O’Cinneide, 2014, p.169). Dit onderzoek toont dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt sinds de economische crisis van 2007 in alle lidstaten verslechterd is. Hieruit blijkt dat de vertaling van het abstracte begrip Sociaal Europa naar de praktijk niet tot uiting komt.

Daarbij lijkt er een algemeen gebrek te zijn aan wetenschappelijke onderzoeken die zich richten op de keuzes die nationale overheden maken om met de gevolgen van de economische crisis om te gaan. Deze leemte is in het bijzonder zichtbaar in relatie tot sociaaleconomische rechten als toegang tot de arbeidsmarkt. Dit onderzoek heeft vanuit supranationaal perspectief bijgedragen aan het opvullen van de leemte in de wetenschappelijke literatuur en een brug te slaan tussen de impact van de economische crisis en de rol van de institutionele en structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis.

7.3 Wat betekent dit voor de Europese Unie?

Dit onderzoek toont dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt in alle lidstaten van de Europese Unie de laatste jaren is verslechterd. Daarnaast toont dit onderzoek dat sinds de economische crisis van 2007 sprake is van toenemende verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie. De beperkte en verschillende mate van toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt brengen risico’s met zich mee voor het functioneren van de Europese Unie.

De beperkte toegang tot de arbeidsmarkt vormt een bedreiging voor het toekomstperspectief van Europese jongeren. Verlies van werkervaring op jonge leeftijd, met daarbij impliciet het verlies van menselijk kapitaal, heeft vaak negatieve gevolgen op de toekomstige prestaties van de jongeren op de arbeidsmarkt in zowel termen van participatie en verdiensten. Bovendien neemt bij werkloosheid de kans op criminaliteit, mentale gezondheidsproblemen, geweld en drugsgebruik toe. Dit leidt tot een groter risico op sociale uitsluiting (Eurofound, 2012a, p.18). De toenemende verschillen tussen noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten leiden bovendien tot toenemende onevenwichtigheid binnen de Europese Unie. Werkgelegenheid en de toegang tot de arbeidsmarkt zijn essentieel voor inkomenszekerheid, het genereren van economische groei, het herstel van de sociale cohesie en het voorkomen van sociale en politieke instabiliteit (Supúlveda Carmona, 2014, p.44). Sinds de economische crisis van 2007 is de werkgelegenheid en de toegang tot de arbeidsmarkt beperkt, in het bijzonder in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten van de Europese Unie, waardoor onder andere het risico op sociale en politieke instabiliteit binnen de Europese Unie toeneemt.

Op dit moment (juli 2015) is sociale en politieke instabiliteit binnen de Europese Unie zichtbaar in de situatie rondom Griekenland. In de Introductie (hoofdstuk 1) van dit onderzoek is getoond dat de situatie van jongeren in Griekenland sinds de economische crisis van 2007 verslechterd is; in 2014 was 58,3 procent van de Griekse jongeren werkloos, terwijl dit in 2007 22,7 procent was (European Union, 2014). Bovendien is de Griekse overheid geforceerd om hervormingen en bezuinigingen te introduceren. De situatie leidde tot grote ontevredenheid onder de Griekse bevolking en creëerde sociale

onrust. De situatie van Griekenland is vergelijkbaar met Spanje, Kroatië en andere zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten; de toegang tot de arbeidsmarkt is beperkt en de lidstaten worden geforceerd om hervormingen en bezuinigingen te introduceren. Deze situatie is zorgwekkend, want wat gebeurt er als de ontevredenheid onder de bevolking en de sociale onrust ook toeneemt in andere zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten? De situatie in Griekenland leidt momenteel tot onrust en politieke instabiliteit binnen de Europese Unie, maar welke gevolgen heeft het voor het functioneren van de Europese Unie als de ontevredenheid en sociale onrust ook toeneemt in andere lidstaten? En als deze ontevredenheid en onrust toeneemt in de zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten, in hoeverre is de Europese strategie, waarin de eerder genoemde *alchemy of austerity* een rol speelt, dan een valide strategie voor alle lidstaten van de Europese Unie?

De maatschappelijke relevantie voor vervolgonderzoek naar onder andere de invloed van institutionele en macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt is dan ook hoog. In dit onderzoek zijn aanwijzingen naar voren gebracht die mogelijk wijzen op een samenhang tussen de toename van verschillen in de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt en de institutionele en macro-structurele factoren en de nationale beleidsrespons op de crisis. Deze aanwijzingen kunnen een startpunt zijn voor vervolgonderzoek. Bovendien is het belangrijk dat beleidsmaatregelen structureel worden gemonitord en geëvalueerd, zodat de impact van de beleidsmaatregel in kaart gebracht kan worden. Op deze manier kunnen lidstaten en de Europese Unie werken aan de verbetering van de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt. Hierbij moet gewerkt worden aan de toegang van jongeren in alle lidstaten van de Europese Unie, zodat de verschillen tussen de noordelijke/noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke lidstaten afnemen en de sociale en politieke stabiliteit toeneemt. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat de toegang van jongeren tot de arbeidsmarkt hoog op de nationale en Europese agenda staat.

Literatuurlijst

- Acemogly, D. & Pischke, J. S. (1998). Why do firms train? Theory and evidence. *Quarterly Journal of Economics*, (113), pp. 79–119.
- Arpaia A. & Curci N. (2010). *The EU labour market behaviour during the Great Recession*. Brussel: European Commission.
- Ballester, R. (2005). European employment strategy and Spanish labour market policies. Girona: University of Girona. Working Papers.
- Baranowska, A. & Gebel, M. (2010). The determinants of youth temporary employment in the enlarged Europe: Do labour market institutions matter? *European Societies*, (12), pp. 367–390.
- Bassanini, A. & Duval, R. (2006). *Employment patterns in OECD Countries: Reassessing the role of policies and institutions*. Working paper. Paris: OECD Social, Employment and Migration Working Papers.
- Bell, D.N.F. & Blanchflower, D.G. (2009). *What should be done about rising unemployment in the UK?* IZA Discussion Paper, 4040.
- (2011). *Young people and the great recession*. IZA Discussion Paper, 5674.
- Bertola, G., Blau, F. D. & Kahn, L. M. (2007). Labor market institutions and demographic employment patterns. *Journal of Population Economics*, (20), pp. 83–867.
- Blair, T. & Schröder, G. (1999). Europe: The Third Way/Die Neue Mitte. *The Spokesman* 66, pp. 27-37.
- Blossfeld, H.P. (1992). Is the German dual system a model for a modern vocational training system? A cross-national comparison of how different systems of vocational training deal with the changing occupational structure. *International Journal of Comparative Sociology* XXXIII, 4(3), pp. 168-182.
- Bonoli, G. (2005). The politics of new social policies: providing coverage against new social risk in mature welfare states. *Policy & Politics*, 33(3), pp. 431-449.
- Breen, R. (2005). Explaining cross-national variation in youth unemployment. Market and institutional factors. *European Sociological Review*, (21), pp. 125–134.
- Castles, F.G. (2004). *The future of the welfare state: Crisis myths and crisis realities*. Oxford: Oxford University Press.
- & Mitchell, D. (1993). Worlds of welfare and families of nations. In F.G. Castles (ed.). *Families of nations: patterns of public policy in Western democracies*. Aldershot: Dartmouth.
- Choundry, M.T., Marelli, E. & Signorelli, M. (2010). *Youth unemployment and the input of the financial crisis*. XXV Convegno Nazionale di Economia del Lavoro Università degli Studi G. D'annanzio, Chieti-Pescara.
- CIA (2015). The world factbook. Geraadpleegd op 6 juni 2015, via: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
- Clarke, J. & Newman, J. (2012). The alchemy of austerity. *Critical Social Policy*, 0(0), pp. 1-21.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.

- (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.
- (2000). Who is harmed by labour market regulations? Quantitative evidence. In G. Esping-Andersen & M. Regini (eds.), *Why deregulate labour markets?* (pp. 66–98). Oxford: Oxford University Press.
- (2009). *The incomplete revolution: Adapting to women's new roles*. Cambridge: Polity Press.
- , Gallie, D., Hemerijck, A. & Myles, J. (2002). *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- Eurofound (2012a). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- (2012b, 22 oktober). *Young people and 'NEETs' infographic*. Geraadpleegd op 2 maart 2015, via: <http://eurofound.europa.eu/emcc/labourmarket/youthinfographic>
- European Commission (2012). *The citizen's effect*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- (2014). *MEMO: Youth employment: overview of EU measures*. Brussel.
- (2015a). *Country Report Croatia 2015. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*. Brussel.
- (2015b). *European economy. Macroeconomic imbalances, country report – United Kingdom 2015*. Brussel.
- (2015c). *Country Report Spain 2015. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*. Brussel.
- Eurostat (2011). *Labour force survey anonymized data sets. LFS user guide*. Luxembourg: Eurostat.
- (2013, juli). *NEET rates. Regional statistics illustrated*. Geraadpleegd op 15 maart 2015, via: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/RSI/#?vis=nuts2.labourmarket>
- (2015a). *Unemployment statistics*. Geraadpleegd op 15 maart 2015, via: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Unemployment_statistics
- (2015b, 14 april). *Youth unemployment rate*. Geraadpleegd op 15 april 2015, via: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem140&plugin=1>
- Franičević, V. & Matković, T. (2012). Croatia: Public sector adaptation and its impact on working conditions. In D. Vaughan-Whitehead (ed.), *Public Sector Adjustments in Europe: Scope, Effects and Policy Issues* (pp. 71-90). Brussel: International Labour Office.
- Gallie, D. & Russel, H. (2009). Work-Family Conflict and Working Conditions in Western Europe. *Social Indicators Research*, 93(3), pp. 445-467.
- Gangl, M. (2001). European patterns of labour market entry: A dichotomy of occupationalized versus non occupationalized systems? *European Societies*, (3), pp. 471–494.
- (2002). Changing labour markets and early career outcomes: Labour market entry in Europe over the past decade. *Work, Employment and Society*, (16), pp. 67–90.

- Giddens, A. (1998). *The Third Way: The renewal of social democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Guardian, the (2013, 3 juli). *Angela Merkel: youth unemployment is most pressing problem facing Europe*. Geraadpleegd op 2 maart 2015, via: <http://www.theguardian.com/world/2013/jul/02/angela-merkel-youth-unemployment-europe>
- Hannan, D., Raffe, D. & Smyth, E. (1997). Cross-national research on school to work transitions: An analytical framework. In P. Werquin, R. Breen & J. Planas (eds.), *Youth transitions in Europe: Theory and evidence* (pp. 409-442). Marseille: Centre d'études et de recherches sur les qualifications.
- Hemerijck, A. (2013). *Changing welfare states*. Oxford: Oxford University Press.
- , Knapen, B. & Van Doorne, E. (eds.) (2009). *Aftershocks: Economic crisis and institutional choice*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- & Marx, I. (2010). Continental welfare at a crossroads: The choice between activation and minimum income protection in Belgium and the Netherlands. In B. Palier (ed.), *A Long Goodbye to Bismark? The Politics of Welfare Reforms in Continental Europe* (pp. 129-155). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Huber, E. & Stephens, J.D. (2001). *Development and crisis of the welfare state: Parties and policies in global markets*. Chicago: University of Chicago Press.
- INSPIRES (2013a). *Identifying policy innovations increasing labour market resilience and inclusion of vulnerable groups. National report The Netherlands*. Working Paper, 21.
- (2013b). *Identifying policy innovations increasing labour market resilience and inclusion of vulnerable groups. National report Spain*. Working Paper, 16.
- International Labour Organization (ILO) (2006). *Global employment trends for youth*. Geneva: ILO.
- (2010). *Global employment trends*. Geneva: ILO.
- (2013). *Global employment trends for youth 2013. A generation at risk*. Geneva: ILO.
- (2014). *Skills mismatch in Europe*. Geneva: ILO.
- Kogan, I. & Müller, W. (2003). *School-to-work transitions in Europe: Analyses of the EU LFS*. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES).
- Korpi, W. & Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and the strategy of equality: Welfare state institutions, inequality and poverty in the Western countries. *American Sociological Review*, 63(5), pp. 661-687.
- Kriesi, H. (2014). West-Europa: het toenemende belang van de culturele dimensie. In M. Bovens, P. Dekker & W. Tiemeijer (eds.), *Gescheiden Werelden? Een verkenning van de sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland* (pp. 59-78). SCP & WRR.
- Lange, M. de, Gesthuizen, M. & Wolbers, M.H.J. (2013). De arbeidsintegratie van jongeren in Europa verklaard. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* (pp. 146-173), 2(29).

- Lannelli, C. (2003). Parental education and young people's educational and labour market outcomes: a comparison across Europe. In I. Kogan & W. Müller (eds.), *School to work transition in Europe: analyses of the EU LFS 2000 ad Hoc Module* (pp. 27-55). Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES).
- Lindbeck, A. & Snower, D. J. (1989). *The insider-outsider theory of employment and unemployment*. Cambridge Massachusetts: MIT Press.
- Lister, R. (2006). Investing in the citizen-workers of the future: Transformations in citizenship and the state under new labour. In C. Pierson en F.G. Castles (eds.), *The Welfare State Reader* (pp. 455-472). Cambridge: Polity Press.
- Marglin, S.A. & Schor, J.B. (1990). *The Golden Age of capitalism: Reinterpreting the Postwar experience*. Oxford: Clarendon.
- Marshall, T.H. (1963). *Sociology at a crossroads and other essays*. London: Heinemann.
- Martinez-Molina, S., Monsonís-Payá, I., Valía-Cotanda, E., Durá, E., Ródenas, F & Garcés, J. (2014). *National report on the labour market position of vulnerable groups in Spain*. Valencia: University of Valencia.
- Matković, T. (2010). *Recent developments in the education system and school-to-work transition in Croatia*. Working paper, 138. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES).
- Minas, R. & Andersson, L. (2014). *Identifying policy innovations increasing labour market resilience and inclusion of vulnerable groups. National report Sweden*. Stockholm.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) (2009). *Actieplan Jeugdwerkloosheid*. Den Haag.
- Ministry of Labour and Pension System (2014). *Youth Guarantee Implementation Plan*. Zagreb.
- Müller, W. (2005). Education and youth integration into European labour markets. *International Journal of Comparative Sociology*, (46), pp. 461-485.
- & Gangl, M. (eds.) (2003a). *Transitions from education to work in Europe. The integration of youth into EU labour markets*. Oxford: Oxford University Press.
- (2003b). The transition from school to work. A European perspective. In W. Müller & M. Gangl (eds.), *Transitions from education to work in Europe. The integration of youth into EU labour markets* (pp. 1–22). Oxford: Oxford University Press.
- Nelson, M. & Stephens, J.D. (2012). Do social investment policies produce more and better jobs? In N. Morel, B. Palier, en J. Palme (eds.), *Towards a social investment welfare state? Ideas, Policies and Challenges* (pp. 215-234). Bristol: Policy.
- Neumark, D. & Wascher, W. (2004). Minimum wages, labor market institutions, and youth employment: A cross-national analysis. *Industrial and Labor Relations Review*, (57), pp. 223-248.
- (2007). *Minimum wages and employment*. IZA Discussion Paper, 2570.
- Noelke, C. (2011). *The consequences of employment protection legislation for the youth labour market*. Working Paper, 144. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES).

- Nolan, A. (ed.) (2014). *Economic and social rights after global financial crisis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O’Cinneide, C. (2014). Austerity and the faded dream of a ‘social Europe’. In A. Nolan (ed.), *Economic and Social Rights after the Global Financial Crisis* (pp. 169-201). Cambridge: Cambridge University Press.
- O’Higgins, N. (1997). *The challenge of youth unemployment*. Geneva: ILO.
- (2010). *The impact of the economic and financial crisis on youth employment: Measures for labour market recovery in the European Union, Canada and the United States*. Working paper. Geneva: ILO Youth Employment Programme.
- Otto, A. & Taylor-Gooby, P. (2014). *National report on policy innovations related to labour market resilience and the inclusion of vulnerable groups in the United Kingdom*. Kent: University of Kent.
- Pastore, F. (2011). *Fuori dal tunnel*. Torino: Giappichelli Editore.
- Pierson, P. (2002). Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies. In P. Pierson (ed.), *The New Politics of the Welfare State* (pp. 369-406). Oxford: Oxford University Press.
- Robespierre, M. (1973). Textes Choisis. *Editions Sociales*, 2. Paris.
- Russell, H. & O’Connell, P. J. (2001). Getting a job in Europe: the transition from unemployment to work among young people in nine European countries. *Work, Employment and Society*, (15), pp. 1–24.
- Ryan, P. (2001). The school-to-work transition: A cross-national perspective. *Journal of Economic*, (39), pp. 34-92.
- Scharpf, F.W. (2000). The viability of advanced welfare states in the international economy: Vulnerabilities and options. *Journal of European Public Policy*, 7(2): pp. 190-228.
- Sepúlveda Carmona, M. (2014). Alternatives to austerity: a human rights framework for economic recovery. In A. Nolan (ed.), *Economic and Social Rights after the Global Financial Crisis* (pp. 23-56). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shavit, Y. & Müller, W. (1998). *From school to work: A comparative study of educational qualifications and occupational destinations*. Oxford: Clarendon Press.
- Soskice, D. (1999). Divergent production regimes: Coordinated and uncoordinated market economies in the 1980s and 1990s. In H. Kitschelt, P. Lange, G. Marks & J.D. Stephens (eds.), *Continuity and change in contemporary capitalism* (pp. 101–135). Cambridge: Cambridge University Press.
- Stiks, I., Ragazzi, F., & Koska, V. (2013). *Country report: Croatia*. EUDO Citizenship Observatory.
- Stubbs, P. & Zrinščak, S. (2009). Croatian social policy: The legacies of war, state-building and late Europeanization. *Social Policy & Administration*, 43(2), pp. 121-135.
- Theodoropoulou, S. & Watt, A. (2011). *Withdrawal symptoms: An assessment of the austerity packages in Europe*. Working Paper. Brussel: European Trade Union Institute.
- Thiel, S. van (2010). *Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho b.v.
- Tweede Kamer (2011). *Evaluatie tijdelijke crisismaatregel AV/AR/2011/22611*. Den Haag.

- United Nations (2003). *World youth report 2003: The global situation of young people*. New York: United Nations.
- Valía-Cotanda, E., Martínez-Molina, S., Monsonís-Payá, I., Durá, E., Ródenas, F., Garcés, J. (2014). *Comparative report on explanation of differences in labour market positions between groups*. Valencia: University of Valencia.
- Velden, R. K. W. van der & Wolbers, M. H. J. (2003). The integration of young people into the labour market: The role of training systems and labour market regulation. In M. Gangl & W. Müller (eds.), *Transitions from education to work in Europe: The integration of youth into EU labour markets* (pp. 186–211). Oxford: Oxford University Press.
- Verick, S. (2009). *Who is hit hardest during a financial crisis? The Vulnerability of young men and women to unemployment in an economic downturn*. IZA Discussion Papers, 4359. Geraadpleegd op 3 maart 2015, via: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:101:1-20091105792>
- Visser, J. & Hemerijck, A. (1997). *A Dutch miracle: Job growth, welfare reform, and corporatism in the Netherlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wolbers, M. H. J. (2007). Patterns of labour market entry: A comparative perspective on school-to-work transitions in 11 European countries. *Acta Sociologica*, (50), pp. 189–210.

Bijlagen

Bijlage I: Topiclijst Paul Stubbs (6 mei 2015)

Introduction

- Introduction myself
- Introduction thesis
- Interview
 - 45 mins
 - Record?
 - First interview

Introduction Paul Stubbs

- Introduction by himself
- Involvement social policy

Essence of the interview

Social investment approach

- Transformation European welfare state to social investment, but not in Croatia.
- Under development early childhood education and care → youth?
- Statistics: lowest percentage Early School Leavers in Croatia
- Transformation youth policy to social investment?

Labour market

- Describe labour market Croatia (2007-now)
- Statistics: low percentage youth with part-time contract
- Statistics: raising percentage part-time contracts 2013-2014
- Describe labour market policy (2007-now)

Policy response

- Essay: The lack of attention to the social impacts of the financial crisis in Croatia (Stubbs, 2009)
- Response national government to crisis
- Statistics: raising percentages youth unemployment and long term unemployment
- Lack of attention of the national government?

Influence European Union and other member states

- Entering EU in 2013 – reforms
- Forced to reform/austerity measures by IMF and other member states?
- Croatia as sole author of her own misfortune?
- Winners and losers
- Social Europe

End

- Questions
- Quotes
- Name and/or function
- Thank you.

Bijlage II: Topiclijst Teo Matković (20 mei 2015)

Introduction

- Introduction myself
- Introduction thesis
- Interview
 - 45 mins
 - Record?

Introduction Teo Matković

- Introduction by himself
- Involvement policy evaluation and work at Croatian Employment Service

Essence of the interview

Labour market / labour market policy

- Describe accessibility to the labour market for youth in Croatia
- Differences accessibility 2007 (before crisis) – now
- Labour market statistics
 - Low percentage youth in part-time contracts
 - Raising percentage youth in part-time contracts 2013 (5,5%) - 2014 (12,8%)
 - Reason youth in part-time contracts: decrease “not find full-time job”
- Describe the labour market policy in Croatia
- Changes in labour market policy during the crisis
 - Most important changes in response to the crisis

Educational system / policy

- Describe the educational system in Croatia
- Changes in the educational system in the last years
 - Most important changes in response to the crisis
- Describe student care/support for youth (age: 15-24) in Croatia
- Statistics: Lowest percentage of Early School Leavers

Influence European Union, other member states and trade unions

- Influence by the European Commission
- Forced to implement radical reforms to get financial support
- Strikes and protests of trade unions

General (when time left)

- Lack of attention of the government to the impact of the crisis
- Window of opportunity for deeper reforms in the public sector
- Social Europe

End

- Questions
- Quotes
- Name and/or function
- Thank you.

Bijlage III: Topiclijst John Clarke (21 mei 2015)

Introduction

- Introduction myself
- Introduction thesis
- Interview
 - 45 mins
 - Record?

Introduction John Clarke

- Introduction by himself
- Focus research: welfare states, austerity

Essence of the interview

Transforming welfare states

- Focus social policy from the male bread winner to social investment
- Social investment in different welfare state regimes
- Explaining differences
- Notable statistics Sweden (most social investment)
 - High rate youth unemployment
- Crisis and the future of the welfare states

Austerity

- Meaning austerity strategy
 - Start/arise
 - Opinion about this meaning
 - Problems austerity
- Magical thinking
- The role of IMF
 - Forcing to reforms
 - Realistic for all the welfare states?
- Sole authors of their own misfortune

End

- Questions
- Quotes
- Name and/or function
- Thank you.

Bijlage IV: Topiclijst Menno Fenger (26 mei 2015)

Introductie

- Introductie mijzelf
- Introductie onderzoek
- Interview
 - 45 minuten
 - Opnemen?

Introductie Menno Fenger

- Introductie door hemzelf
- Betrokkenheid beleid en INSPIRES-project

Kern van het interview

Arbeidsmarkt

- Definitie labour market resilience
- Belangrijke factoren
- Veerkracht van vrije markt economieën
- Statistieken
 - Hoge jeugdwerkloosheid in Zweden (social investment?)
 - Hoog percentage jeugd met part-time baan in Zweden (main reason)
 - Laag percentage tijdelijke contracten in Verenigd Koninkrijk

Beleidsrespons

- Categoriseren responses: respons → outcome
 - “succes” of “falende” responses
 - Outcome in alle landen gelijk?
- Karakteriseren responses in landen
 - Passief of actief, tijdelijk of constructief
- Cases: “beste” respons op crisis?
- “Lack of attention of national government” – Paul Stubbs

Austerity/bezuinigingen

- INSPIRES: ook bezuinigingen in kaart?
 - Opvallendheden
- Mening austerity strategy

Winnaars en verliezers

- Perspectief op transnationaal niveau
- Perspectief jongeren als verliezers

Algemeen (wanneer tijd over)

- Doet overheidsbeleid ertoe?
- Toekomst verzorgingsstaten

Afsluiting

- Vragen
- Quotes
- Naam en/of functie
- Dank